

UCHWAŁA Nr LXIV / 508 / 2023

R a d y G m i n y K o m a ń c z a

z dnia 24 listopada 2023 r.

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych
Gminy Komańcza na lata 2023 – 2031**

Na podstawie art. 18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) oraz art. 16b ust.1 i 2, art. 17 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 poz. 901 ze zm.)

**Rada Gminy Komańcza
uchwała, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza na lata 2023 - 2031, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Komańcza.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy Komańcza

(-)

mgr inż. Adam Pasiniewicz

(Podpisane bezpiecznym podpisem elektronicznym)

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY NR LXIV/508/2023
RADY GMINY KOMAŃCZA
Z DNIA 24 LISTOPADA 2023 ROKU

STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
GMINY KOMAŃCZA
NA LATA 2023-2031

2023

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII.....	6
1. PODSTAWY PRAWNE	6
2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE	7
II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	19
III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE.	
OBSZARY PROBLEMOWE	20
1. UBÓSTWO I WYKLUCZENIE SPOŁECZNE	20
2. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I PROBLEM BEZROBOCIA	28
3. PRZEZWYCIĘŻANIE TRUDNYCH SYTUACJI ŻYCIOWYCH I WSPIERANIE RODZIN... ..	34
4. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I PROCES STARZENIA SIĘ	44
5. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI.....	49
6. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC DOMOWA	54
7. EDUKACJA I WYCHOWANIE, OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3.	60
8. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA	61
9. EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA	65
10. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	68
11. KWESTIA UCHODźCÓW	69
12. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”	70
13. ANALIZA SWOT	85
14. WNIOSKI Z DIAGNOZY	90
IV. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	93
V. PROGRAMY I PROJEKTY.....	106
VI. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII.....	108
SPIS TABEL I WYKRESÓW	112

WPROWADZENIE

Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest jednym z podstawowych narzędzi służących na poziomie lokalnym realizacji polityki społecznej. Przedstawia koncepcję działań zmierzających do racjonalizacji tej polityki, szczególnie w aspekcie rozpoznawania zagrożeń społecznych, ich profilaktyki i minimalizowania negatywnych skutków występujących problemów społecznych. Strategia stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych w obliczu zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania lokalnej społeczności.

Niniejsza Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza została przygotowana na lata 2023-2031. Powstała w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Komańczy w procesie partycypacyjnym z uwzględnieniem interesów różnych grup społecznych i przy szerokich konsultacjach społecznych. W pracach nad dokumentem uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, poza przedstawicielami sektora pomocy społecznej, przedstawiciele oświaty, kultury, sportu i rekreacji, rynku pracy, ochrony zdrowia, a także policji, organizacji pozarządowych, kościoła oraz mieszkańcy gminy.

Strategia ma umocowanie w dokumentach strategicznych z zakresu polityki społecznej przygotowanych na poziomie globalnym, europejskim, ogólnopolskim i samorządowym skąd, stosownie do potrzeb mieszkańców, przenosi priorytetowe cele i kierunki działań na poziom lokalny. Dokument umożliwia ubieganie się o środki zewnętrzne, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, i stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej.

Strategia składa się z sześciu części. W pierwszej z nich zostały przedstawione podstawy prawne tworzenia dokumentu oraz jego uwarunkowania strategiczne i programowe.

Druga część strategii obejmuje ogólną charakterystykę gminy, z kolei trzecia część zawiera diagnozę sytuacji społecznej na jej terenie, która została przygotowana w oparciu o dane pozyskane z instytucji i organizacji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jej mieszkańców, identyfikację mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT), a także analizę ankiet skierowanych do mieszkańców gminy, w tym przedstawicieli samorządu lokalnego. Diagnoza została przeprowadzona w następujących obszarach: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne;*

Potencjał gospodarczy i problem bezrobocia; Przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych i wspieranie rodzin, Sytuacja demograficzna i Proces starzenia się, Zdrowie i problem niepełnosprawności; Uzależnienia i przemoc domowa; Edukacja i Wychowanie, Opieka nad dziećmi do lat 3.; Kultura, Sport, Rekreacja i Turystyka; Ekonomia społeczna i solidarna; Bezpieczeństwo publiczne; Kwestia uchodźców.

W czwartej części strategii, na podstawie wniosków płynących z przeprowadzonej diagnozy oraz przy uwzględnieniu kompetencji samorządu gminnego, zostały sformułowane: misja, cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań niezbędnych do podjęcia w okresie programowania dokumentu. Zostali również wskazani realizatorzy strategii, przedstawione źródła finansowania dokumentu i czas realizacji wyznaczonych w nim kierunków działań, ramy finansowe strategii oraz prognoza zmian.

W piątej części dokumentu wskazane są programy oraz przedstawiona jest informacja na temat projektów mogących służyć realizacji strategii.

Szósta część strategii zawiera informacje na temat sposobu realizacji dokumentu oraz prowadzenia jego monitoringu i ewaluacji przy wykorzystaniu przygotowanego zestawu wskaźników monitoringowych.

Istniejące obecnie ogromne zapotrzebowanie na myślenie i działanie strategiczne wymaga podkreślenia, że przygotowanie strategii to dopiero część teoretyczna procesu, którą należy uzupełnić praktyką i działaniem, czyli wdrożeniem dokumentu. Za jego skuteczność odpowiedzialni są lokalni politycy, działacze, przedstawiciele instytucji gminnych współpracujący z administracją rządową i samorządową szczebla ponadgminnego, a także z przedstawicielami sektora prywatnego (tzw. „drugiego sektora”) oraz sektora ekonomii społecznej i solidarnej (tzw. „trzeciego sektora”). Tylko bowiem skoordynowana współpraca, wola i determinacja w przeznaczaniu i pozyskiwaniu środków finansowych przełoży się na skuteczność realizacji strategii.

I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII

1. PODSTAWY PRAWNE

Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza na lata 2023-2031 wynika z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, który w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”.

Do aktów prawnych regulujących treść strategii oraz wpływających na jej realizację należą również m.in.:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,

- ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych,
- ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej,
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,
- ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny,
- ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej,
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
- ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe,
- ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza na lata 2023-2031 pozostaje w zgodności z dokumentami strategicznymi i programowymi, które opracowano na szczeblu globalnym, europejskim, krajowym i samorządowym. Należą do nich:

- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030,
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
- Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027,
- Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
- Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021-2027,
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027,

- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030,
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej,
- Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023,
- Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Sanockim na lata 2021-2030,
- Strategia Rozwoju Gminy Komańcza do roku 2030.

Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju jest przyjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych programem działań, definiującym model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Dokument obejmuje 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz powiązanych z nimi 169 zadań. Cele te są następujące: 1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie, 2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo, 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt, 4. Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie, 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt, 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi, 7. Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie, 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi, 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność, 10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami, 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu, 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji, 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom, 14. Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony,

15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej, 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu, 17. Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Polska perspektywa działań na rzecz Agendy 2030 została sformułowana w **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**, która stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwojowymi kraju, wskazując cele i niezbędne działania, instrumenty realizacyjne i kluczowe projekty zapewniające jej wdrożenie. Dokument ustala także system koordynacji, wyznaczając role poszczególnym podmiotom publicznym oraz sposoby współpracy ze światem biznesu, nauki i społeczeństwem.

Strategia przedstawia nowy model rozwoju, tj. rozwój odpowiedzialny, czyli taki, który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników wzrostu, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju. Jednocześnie w nowym modelu potrzeby obecnego pokolenia będą realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń.

Głównym celem wszystkich działań i przedsięwzięć przewidzianych w dokumencie jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Oczekiwanym efektem realizacji strategii będzie zwiększenie zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat.

Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie

tego celu uzależniono od podjęcia działań w trzech obszarach strategicznych: konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji), równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywności i sprawności państwa. W każdym z tych obszarów strategicznych zostały określone strategiczne cele rozwojowe, które uzupełniono sprecyzowanymi kierunkami interwencji.

Do celów rozwojowych zaliczono następujące cele: 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji, 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym, 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, 5. Stworzenie Polski Cyfrowej, 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”, 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska, 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego, 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej, 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku, w którym odzwierciedlenie znajdują określone w filarze „rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony” postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Strategia jest punktem odniesienia dla Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, będąc zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne. Kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie

podejście ma się przełożyć na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.

Jednym z celów dokumentu jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo; wskazano w nim obszary strategicznej interwencji, które otrzymają szczególne wsparcie (tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).

Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. Istotny nacisk położono w niej również na rozwijanie kompetencji administracji publicznej w zakresie prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspierania powiązań pomiędzy lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki. W tym kontekście zakładając zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej, stworzono w dokumencie warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 określa strategię wykorzystania funduszy europejskich w ramach polityk unijnych: polityki spójności i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce w latach 2021-2027. Budżet dla Polski wynosi 76 mld euro.

Polityka spójności na lata 2021-2027 ma obejmować następujące fundusze: Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) i Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Około 60% funduszy z polityki spójności przekazanych zostanie do programów krajowych, m.in. z obszaru infrastruktury i środowiska, badań i wsparcia innowacyjności, rozwoju cyfrowego. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne w poszczególnych województwach.

Umowa Partnerstwa zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych, szesnastu programów regionalnych oraz programów współpracy transgranicznej i transnarodowej.

Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027

stanowi kolejny etap do dalszego rozwoju społecznego i gospodarczego kraju. Program służy realizacji wsparcia na rzecz m.in. poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

Cele Programu zakładają: wsparcie samozatrudnienia poprzez udzielanie preferencyjnych pożyczek na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. rozwój potencjału instytucji i służb rynku pracy, wpieranie przedsiębiorców, innych pracodawców oraz ich pracowników w obszarach kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, poprawę jakości systemów kształcenia oraz rozwój edukacji włączającej, wspieranie procesu uczenia się przez całe życie, w tym kompetencji cyfrowych osób dorosłych, wsparcie systemu szkolnictwa wyższego, w tym w dostosowaniu oferty do wyzwań związanych z cyfrową i zieloną transformacją, wspieranie instytucji odpowiedzialnych za integrację społeczno-zawodową migrantów, rozwój potencjału instytucji działających w sferze integracji społecznej, usług społecznych i ekonomii społecznej, rozwój opieki nad najmłodszymi dziećmi m.in. poprzez tworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 i podnoszenie kompetencji kadr w tym obszarze zapewnienie równych szans dla osób z niepełnosprawnościami, wsparcie systemu ochrony zdrowia, w tym kształcenie podyplomowe lekarzy, pielęgniarek, położnych oraz innych zawodów związanych z ochroną zdrowia, budowanie potencjału partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, rozwój innowacji społecznych i upowszechnianie przetestowanych rozwiązań. Planowany budżet Programu wynosi 21,7 mld zł, a wkład Unii Europejskiej: 18 mld zł.

Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021-2027 to program, który obejmuje pomoc żywnościową w formie paczek żywnościowych lub posiłków oraz realizację działań towarzyszących (np. warsztaty, doradztwo), które mają na celu poprawę sytuacji osób potrzebujących i najuboższych. Budżet całego programu wynosi 2,7 mld zł, a wkład Unii Europejskiej 2,4 mld zł.

Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 jest jednym z szesnastu programów regionalnych, służących finansowaniu inwestycji na terenie województw.

Kwota będąca w dyspozycji Wielkopolski wynosi 2,265 mld euro i uwzględnia dwa źródła finansowania programu: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (1,63 mld euro) i Europejski Fundusz Społeczny Plus (0,63 mln euro). Region będzie mógł również korzystać ze środków z programu dla Polski Wschodniej, a także z Funduszu Odbudowy i programów krajowych.

Największy nacisk w Programie położono na wsparcie obszarów innowacyjności, gospodarki niskoemisyjnej i walki ze zmianami klimatu, edukacji oraz zdrowia, a także działania związane z włączeniem społecznym, zwiększeniem dostępności komunikacyjnej oraz wsparciem obszarów strategicznej interwencji w województwie.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030 jest dokumentem, który określa ramy strategiczne dla działań służących dalszemu ograniczaniu ubóstwa, rozwijaniu usług społecznych oraz wspieraniu integracji społecznej.

Głównym celem przyjętej polityki publicznej jest redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

Określone w dokumencie priorytety i działania koncentrują się na następujących obszarach: przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, przeciwdziałanie bezdomności, rozwijanie usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz działania podmiotów ekonomii społecznej oraz wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz ich integracji na rynku pracy.

Dokument ustanawiając ramy strategiczne tak dla działań ogólnokrajowych, jak i regionalnych, umożliwia planowanie i realizację przedsięwzięć w obszarze przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, finansowanych zarówno ze środków krajowych, jak i z funduszy europejskich, przewidzianych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej jest dokumentem służącym realizacji celów dotyczących rozwoju ekonomii społecznej wyznaczonych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz w strategiach zintegrowanych. Dokument porządkuje kierunki interwencji publicznej i działań wpływających na możliwości wykorzystania aktywności podmiotów sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielni, jako instrumentu aktywnej polityki społecznej oraz polityki rozwoju społecznego i lokalnego.

W programie przedstawiono przede wszystkim plany i działania realizowane przez administrację rządową na szczeblu krajowym oraz kompleksową strukturę systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem roli innych przedstawicieli sektora administracji rządowej, a także jednostek samorządu terytorialnego i sektora ekonomii społecznej i solidarnej.

Działania przewidziane w dokumencie ujęto w czterech obszarach tematycznych: 1. Solidarna wspólnota lokalna (obejmuje priorytety dotyczące rozwoju usług społecznych i włączenie podmiotów ekonomii społecznej w rozwój lokalny), 2. Solidarny rynek pracy (zawiera priorytety dotyczące wspierania reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w jednostkach reintegracyjnych, aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych i starszych w podmiotach ekonomii społecznej oraz tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w przedsiębiorstwach społecznych), 3. Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna (obejmuje priorytety zakładające zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej oraz wsparcie w rozwoju profesjonalizacji i współdziałania podmiotów ekonomii społecznej współpracę międzysektorową), 4. Solidarne społeczeństwo (zawiera priorytety obejmujące kształtowanie wśród młodzieży pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i budowę marki ekonomii społecznej).

Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023 jest dokumentem, który wyznacza główne kierunki działań samorządu województwa podkarpackiego w zakresie polityki społecznej. Za cel główny Programu uznano „zwiększenie efektywności systemu pomocy społecznej i integracji w województwie”.

W ramach celu operacyjnego 1. „Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego” wyznaczono działania, które zakładają: wdrażanie nowych rozwiązań

w zakresie integracji i reintegracji osób zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym, wspieranie działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wspieranie programów i inicjatyw na rzecz pomocy osobom zagrożonym bądź dotkniętym wykluczeniem społecznym, wzmocnienie i skoordynowanie współpracy podmiotów działających na rzecz osób wykluczonych społecznie oraz zwiększenie dostępu do poradnictwa specjalistycznego na rzecz tych osób.

Działania zaplanowane w obrębie celu operacyjnego 2. „Wspieranie rodzin w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej” zakładają z kolei wdrażanie i promowanie różnorodnych form wsparcia rodziny (np. streetworking, asystentura rodziny itp.), wspieranie działań organizacji prowadzących placówki wsparcia dziennego, wspieranie działań pomocowych realizowanych w placówkach stacjonarnych i dziennych, ogniskach wychowawczych, świetlicach i klubach środowiskowych dla dzieci i młodzieży, promowanie zdrowego modelu życia i pozytywnych wzorców rodziny, wspieranie działań profilaktycznych i wczesnej interwencji w rodzinie oraz rozwijanie modelowego systemu poradnictwa i edukacji dla rodziców w zakresie rozpoznawania zagrożeń opiekuńczo-wychowawczych.

Cel operacyjny 3. „Zwiększenie i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla seniorów” będzie natomiast realizowany poprzez: wspieranie organizowania grup samopomocowych osób starszych oraz inicjowanie pomocy sąsiedzkiej w środowisku lokalnym, włączenie wolontariuszy i innych grup społecznych w niesienie pomocy osobom starszym, rozwój form pomocy środowiskowej, dziennej i usług opiekuńczych skierowanych do ludzi starszych, wspieranie działań wmacniających więzi międzypokoleniowe, inicjowanie współpracy instytucji pomocy społecznej i organizacji pozarządowych na rzecz świadczenia usług socjalnych dla osób starszych, wzbogacenie oferty w zakresie aktywizacji i organizacji czasu wolnego seniorów, edukowanie członków rodzin zajmujących się opieką nad osobami starszymi i przewlekle chorymi, promowanie zdrowego stylu życia i kreowanie pozytywnego wizerunku starości oraz prowadzenie kampanii medialnych i przeciwdziałanie dyskryminacji.

W ramach celów operacyjnych 4. „Promowanie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej” i 5. „Doskonalenie kompetencji zawodowych kadry pomocy społecznej i podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej” wyznaczono działania, które zakładają: promowanie tworzenia i rozwoju instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej, wspieranie idei budowy

i rozbudowy instytucji opiekuńczo-wychowawczych, socjalnych poprzez wskazywanie możliwości pozyskiwania środków, inicjowanie i wspieranie tworzonych placówek pomocy społecznej w szczególności na terenach wiejskich, wspieranie tworzenia sieci poradnictwa specjalistycznego, opracowanie programów szkoleniowych dla kadry pomocy społecznej i podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej, organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów w szczególności w zakresie pozyskiwania funduszy oraz podejmowanie współpracy ze szkołami i uczelniami.

Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Sanockim na lata 2021-2030 jest dokumentem, w którym na podstawie diagnozy sytuacji społecznej w powiecie, wyznaczono cele i kierunki działań służące rozwiązywaniu problemów społecznych na jego terenie.

Wyznaczone cele operacyjne zakładają: wzmocnienie systemu sprzyjającego rozwojowi dziecka w rodzinie i środowiskach pozarodzinnych, rozwijanie systemu wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, wspieranie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, promowanie właściwych postaw społecznych ważnych dla przeciwdziałania zjawisku alkoholizmu, narkomanii, przestępczości i eliminowaniu skutków niedostosowania społecznego wśród dzieci i młodzieży, integrację osób niepełnosprawnych ze środowiskiem, zapewnienie zwiększonego dostępu osób niepełnosprawnych do opieki medycznej i rehabilitacji, rozwijanie form rehabilitacji zawodowej, rozwój systemu wsparcia dla osób starszych i bezrobotnych, profesjonalizację służb społecznych jako czynnika integracji lokalnej oraz wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego.

Strategia Rozwoju Gminy Komańcza do roku 2030 jest najważniejszym dokumentem planistycznym gminy, wyznaczającym kierunki jej rozwoju.

Do zadań istotnych z punktu widzenia niniejszego dokumentu zaliczono m.in.: zapewnienie dzieciom miejsc w punktach przedszkolnych/przedszkolach, poprawę jakości kształcenia na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym, zapewnienie dostępu do Internetu oraz zastosowanie e-usług w administracji publicznej, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości opieki zdrowotnej i społecznej, przystosowanie instytucji i przestrzeni publicznych dla potrzeb osób niepełnosprawnych, poprawę bezpieczeństwa publicznego, realizowanie programów profilaktycznych, opracowanie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw na

wczesnym etapie działalności oraz późniejszego funkcjonowania, udzielanie wsparcia doradczo-szkoleniowego dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, wspieranie działań wykorzystujących technologie informacyjno-telekomunikacyjne, wspieranie działalności gospodarczych w zakresie przemysłu drzewnego, wspieranie utworzenia inicjatywy klastrowej na rzecz przemysłu drzewnego, organizowanie regularnych spotkań trójsektorowych (samorząd, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe), opracowanie programu rozwoju przedsiębiorczości, wspieranie inicjatyw oddolnych polegających na zrzeszaniu się mieszkańców, wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczności lokalnej i promujących dziedzictwo kulturowe Gminy Komańcza, utworzenie Centrum Aktywności Społecznej, opracowanie i wdrożenie programu wsparcia finansowego wkładu własnego projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, powołanie Forum Organizacji Pozarządowych oraz wspieranie sektora ekonomii społecznej.

Za ważne uznano także: integrowanie i aktywizację społeczności lokalnej wokół dziedzictwa naturalnego, kulturowego i historycznego gminy, budowanie wizerunku gminy spójnego z marką Bieszczady, popularyzowanie wiedzy i umiejętności w zakresie kultury łemkowskiej oraz wspieranie przedsięwzięć w zakresie jej upowszechniania, przygotowanie i wydanie materiałów promocyjnych gminy, organizowanie cyklicznych imprez kulturalnych o ponadlokalnym zasięgu, wykorzystanie potencjału obszarów chronionych, w tym należących do sieci Natura 2000, do zwiększenia oferty usług turystycznych oraz opracowanie programu rozwoju turystyki, tworzenie miejsc rekreacji i wypoczynku, zbudowanie rozpoznawalnego produktu turystycznego z wykorzystaniem torowiska bieszczadzkiej kolejki wąskotorowej oraz stworzenie spójnego szlaku turystycznego po jej trasie, wspieranie działań zmierzających do uruchomienia „cichej kolejki” na trasie byłej kolejki wąskotorowej oraz utworzenia atrakcji turystycznej nawiązującej do kolejnictwa w jednej z zabytkowych stacji kolejki bieszczadzkiej, podejmowanie współpracy z gminami sąsiednimi w celu utworzenia produktu sieciowego, utworzenie atrakcji turystycznej opartej na wypale węgla drzewnego w zabytkowej stacji kolejki w miejscowości Smolnik, wykonanie platformy widokowej na górze Chryszczata, opracowanie projektów, koncepcji szlaków i tras turystycznych w oparciu o unikalne zasoby przyrodnicze, krajobrazowe oraz dziedzictwo naturalne, zbudowanie funkcjonalnej sieci szlaków turystyki pieszej, konnej i rowerowej oraz tras narciarskich, rozwijanie spójnego

systemu terenowego oznakowania turystycznego oraz sieci samoobsługowej informacji turystycznej, utworzenie systemu informacji przestrzennej gminy, wspieranie rozwoju i zaplecza kulturalnego na potrzeby lokalnych mieszkańców i turystów, tworzenie oferty turystycznej skierowanej do młodzieży oraz rodzin z dziećmi, wspieranie działań rozwijających i promujących turystykę hobbistyczną – terenową, powołanie Lokalnej Organizacji Turystycznej, wspieranie działań zmierzających do utworzenia Klastra Turystycznego bazującego na potencjale kulturowym gminy, budowanie oferty turystycznej uwzględniającej specyfikę gmin sąsiednich oraz Słowacji, wspieranie przedsięwzięć w zakresie upowszechniania kultury łemkowskiej, stworzenie lokalnego produktu spożywczego, wspieranie rzemiosła, pszczelarstwa i rolnictwa ekologicznego.

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Komańcza jest gminą wiejską, położoną w województwie podkarpackim, w powiecie sanockim. Od południa rubież gminy wyznacza granica państwa ze Słowacją, natomiast w obrębie powiatu sanockiego gmina sąsiaduje z gminami Bukowsko i Zagórz. Sąsiednimi gminami są także gminy Baligród i Cisna z powiatu leskiego oraz gminy Rymanów i Jaśliska z powiatu krośnieńskiego.

Gmina zajmuje powierzchnię 387,72 km² (gmina jest jedną z największych gmin w kraju pod względem powierzchni), co stanowi 37,15% powierzchni powiatu. W jej skład wchodzi 20 miejscowości: Komańcza, Duszatyn, Prełuki, Czystogarb, Wisłok Wielki, Dołżyca, Radoszyce, Nowy Łupków, Stary Łupków, Smolnik, Mików, Wola Michowa, Maniów, Balnica, Jawornik, Rzepedź, Turzańsk, Szczawne, Kulaszne, Wysoczany, które tworzą 14 sołectw. Siedzibą Urzędu Gminy i głównym ośrodkiem administracyjnym i usługowym gminy jest Komańcza.

Obszar gminy położony jest na pograniczu Beskidu Niskiego i Bieszczadów w dolinie Osławy, a sama miejscowość Komańcza – nad potokiem Barbarka zwanym też Potokiem Kumanieckim. Blisko 75% powierzchni gminy zajmują lasy, będące ostoją dzikiej zwierzyny. W granicach gminy znajdują się liczne formy ochrony przyrody, m.in. dwa parki krajobrazowe – Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy i Jaśliski Park Krajobrazowy oraz dwa rezerваты przyrody – Zwieżło (najliczniej odwiedzany rezerwat w Bieszczadach) i Przełom Osławy pod Duszatynem. Na terenie gminy znajduje się Chryszczata – szczyt w Bieszczadach, w paśmie Wołosania zwanym także Wysokim Działem, uchodzącym za granicę dwóch grup etnograficznych – Łemków i Bojków.

Komańcza położona jest nieco ponad 35 km od Sanoka, 100 km od stolicy województwa – Rzeszowa, a niespełna 10 km dzieli ją od przejścia granicznego z Republiką Słowacką w Radoszycach. Przez teren gminy przebiegają: linia kolejowa nr 107 relacji Nowy Zagórz – Łupków oraz 3 drogi wojewódzkie – nr 892 Zagórz – Komańcza – Radoszyce, nr 897 Tylawa – Komańcza – Cisna Wołosate oraz nr 889 Sieniawa – Szczawne. System komunikacyjny gminy uzupełniają sieci dróg powiatowych oraz gminnych. Długość dróg publicznych w gminie wynosi 623 km, w tym 129 km utwardzonych.

Na terenie gminy osadnictwo ukształtowało się w XVI w., kiedy to powstały m.in. takie wsie jak: Szczawne, Mików, Prełuki, Duszatyn, Smolnik, Wola Michowa. Wieś Komańcza założona została na prawie wołoskim w 1512 r. Dzieje tych

terenów bywały trudne i skomplikowane, charakterystycznie dla pogranicza kultur i narodowości. Komańcza słynie głównie z Klasztoru Sióstr Nazaretanek, w którym przebywał internowany Kardynał Stefan Wyszyński.

Gmina leży na szlaku architektury drewnianej województwa podkarpackiego. W Komańczy znajduje się dawna greckokatolicka cerkiew parafialna Opieki Matki Bożej, zabytkowe cerkwie są również w innych miejscowościach gminy, m.in. w Radoszycach, Rzepedzi, Smolniku, Szczawnem. Jedną z ciekawszych jest cerkiew w Turzańsku, która w 2013 r. została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Obecna drewniana prawosławna cerkiew parafialna pw. św. Michała Archanioła powstała w latach 1801-1803 i pierwotnie była cerkwią greckokatolicką. Stanowi jeden z nielicznych przykładów wschodnio-łemkowskiej architektury sakralnej. Obok świątyni znajduje się, powstała w 1817 r., najwyższa w polskich Karpatach słupowo-ramowa dzwonnica. Historię gminy dokumentują również liczne cmentarze – religijne i wojskowe.

III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE.

OBSZARY PROBLEMOWE

1. UBÓSTWO I WYKLUCZENIE SPOŁECZNE

Ubóstwo odnosi się do osób, rodzin lub grup, których zasoby – materialne, kulturowe i społeczne są ograniczone w stopniu wykluczającym je z normalnego sposobu życia w kraju, w którym mieszkają. Wyróżnia się dwie postaci ubóstwa: absolutne i relatywne. Ubóstwo absolutne definiowane jest jako niemożność zaspokojenia potrzeb uznawanych za podstawowe, natomiast ubóstwo relatywne jest przedstawiane jako forma nadmiernej nierówności społecznej.

Wykluczenie jest sytuacją oznaczającą niemożność uczestnictwa w życiu społecznym na jego wielu płaszczyznach – w życiu gospodarczym, politycznym i kulturowym poprzez brak dostępu do zasobów, dóbr i instytucji lub ograniczenie praw. Wykluczenie dotyka i może dotyczyć m.in. osoby w kryzysie bezdomności, starsze, samotne, z niepełnosprawnościami, w konflikcie z prawem, naruszające normy społeczne, ubogie, o ograniczonym dostępie do informacji.

Działania przeciwdziałające ubóstwu i wykluczeniu zawarte są m.in. w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030”.

Głównym ich założeniem jest tworzenie dla ludzi borykających się z ubóstwem i wykluczeniem perspektyw, szans i sposobności oraz zasobów, które przywrócą im możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Dla efektywnego podjęcia działań zaradczych istotne jest ustalenie źródeł problemu, a te w przypadku ubóstwa znajdują się zarówno w czynnikach ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych. W literaturze przedmiotu przyczyny ubóstwa są podzielone na trzy grupy: osobowe, subiektywne oraz obiektywno-strukturalne. Przyczyny należące do pierwszej grupy są niezależne od jednostki i zalicza się do nich kalectwo, niepełnosprawność umysłową i fizyczną, choroby długotrwałe czy podeszły wiek. Osoby znajdujące się w tej grupie trafiły tam m.in. poprzez wady wrodzone, choroby czy w wyniku tragicznych zdarzeń losowych i nie są w stanie zapewnić sobie minimum egzystencji oraz brać swobodnego udziału w życiu społecznym. Druga grupa to obszar czynników subiektywnych, do której należą przyczyny zależne od jednostki. Zaliczamy do niej postawy i cechy charakteru osób dotkniętych przez ubóstwo, a są to m.in.: odmienny system wartości od powszechnie obowiązującego w danej społeczności, brak zasad, niechęć do pracy, a także do nauki, nieuczciwość, niezaradność i niegospodarność, lenistwo. Grupa trzecia to przyczyny obiektywno-strukturalne – niezależne od woli jednostki czy grupy. Zalicza się do niej pomoc udzielaną przez państwo, gdyż poprzez świadczenia socjalne lub inne działania społeczeństwo może także utracić motywację do pracy i kształcenia się.

Ubóstwo i wykluczenie mogą mieć podobne przyczyny, zwykle różnorodne występujące na poziomie bliższym jednostce i rodzinie oraz odnoszące się do całych społeczeństw. Zagrożeniami są m.in.: starość, niepełnosprawność, choroby, śmierć w rodzinie, rozwód, konflikt z prawem, wychowanie się w rodzinie dysfunkcyjnej, z niskimi zasobami materialnymi i kulturowymi; dyskryminujące zachowania w miejscu pracy, zderzenie z negatywnymi stereotypami (z uwagi na płeć, pochodzenie, religię, kolor skóry)

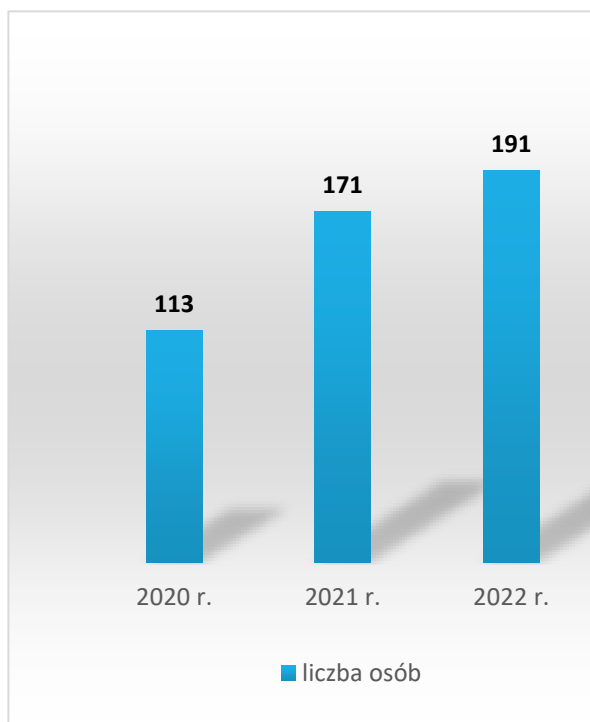
Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 r. poniżej minimum egzystencji żyło prawie 2 mln Polaków. Zasięg skrajnego ubóstwa wzrósł w 2020 r. do poziomu 5,2% z 4,2%. w 2019 r. Biorąc pod uwagę liczbę ludności Polski w 2019 i 2020 r., wspomniane wskaźniki przekładają się na wzrost liczby osób objętych skrajnym ubóstwem o około 377 tys. W grupie wiekowej 0-17 lat, której liczebność w 2020 r. wyniosła 6.954.000, liczba osób objętych skrajnym ubóstwem była równa 410.286 (wskaźnik 5,9%). Populacja Polaków w wieku

18-64 lata wyniosła 22.771.000 – wśród nich ubóstwo skrajne dotyczyło 1.161.321 osób (wskaźnik 5,1%). Liczba ludności po 65. roku życia wyniosła 7.120.000, co przełożyło się na 313.280 seniorów żyjących w skrajnym ubóstwie (wskaźnik 4,4%). Z uwagi na obecną sytuację geopolityczną i spodziewaną recesję można przypuszczać, że wzrośnie zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej.

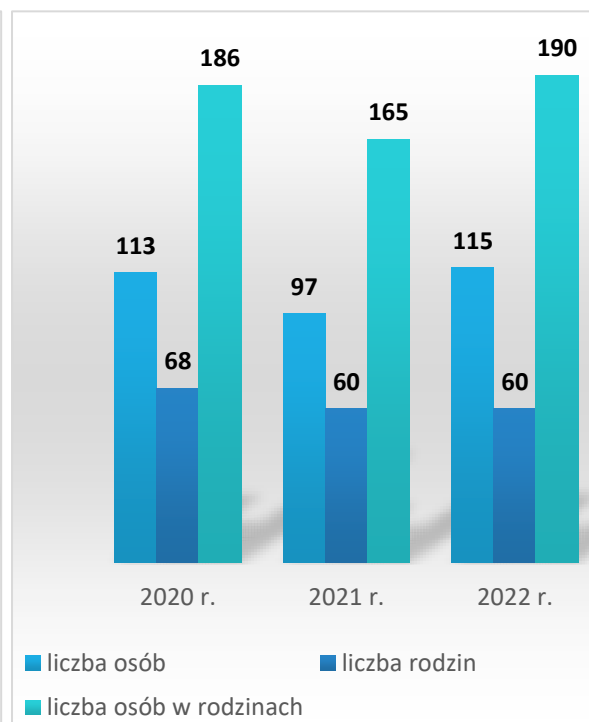
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w gminie Komańcza w 2020 r., była wyższa niż w latach 2020-2021 (113 w 2020 r., 171 w 2021 r., 191 w 2022 r.). Po spadku w 2021 r., w kolejnym roku wzrosła liczba osób, które otrzymały świadczenie (113 w 2020 r., 96 w 2021 r., 115 w 2022 r.) i świadczenie niepieniężne (76 w 2020 r., 65 w 2021 r., 83 w 2022 r.), z kolei liczba osób, którym przyznano świadczenie pieniężne w latach 2021-2022 była niższa niż w 2020 r. (38 w 2020 r., 32 w 2021 r., 32 w 2022 r.). Jednocześnie stale zwiększała się liczba osób w rodzinach, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy (158 w 2020 r., 177 w 2021 r., 190 w 2022 r.).

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe na temat korzystających z pomocy społecznej w gminie oraz najczęstszych powodów jej przyznawania.

Wykres 1. Osoby w gminie, którym w latach 2020-2022 udzielono pomocy i wsparcia

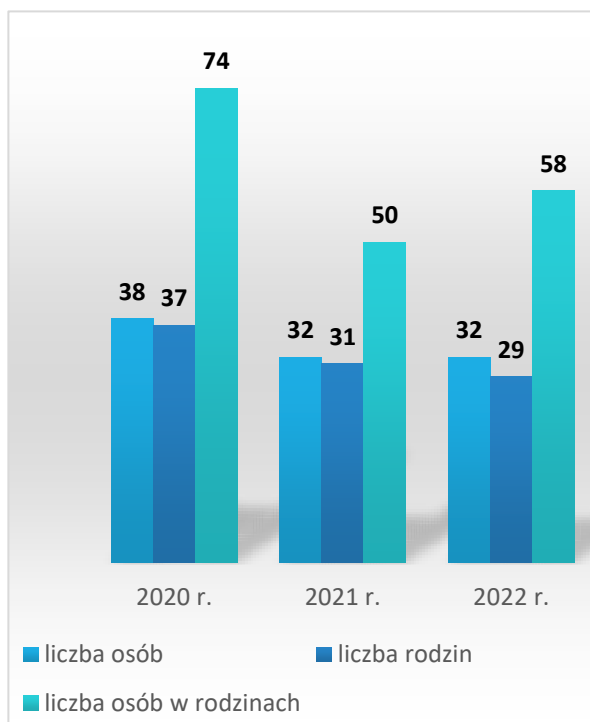

Wykres 2. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie

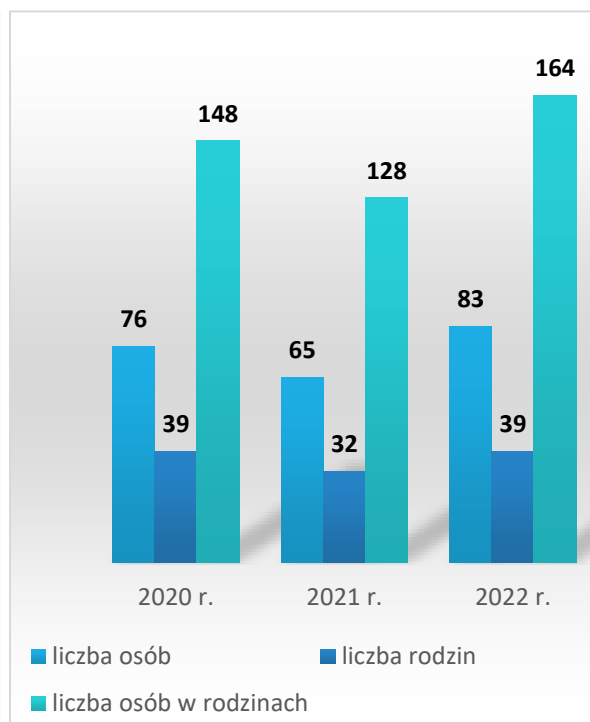

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Wykres 3. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie pieniężne

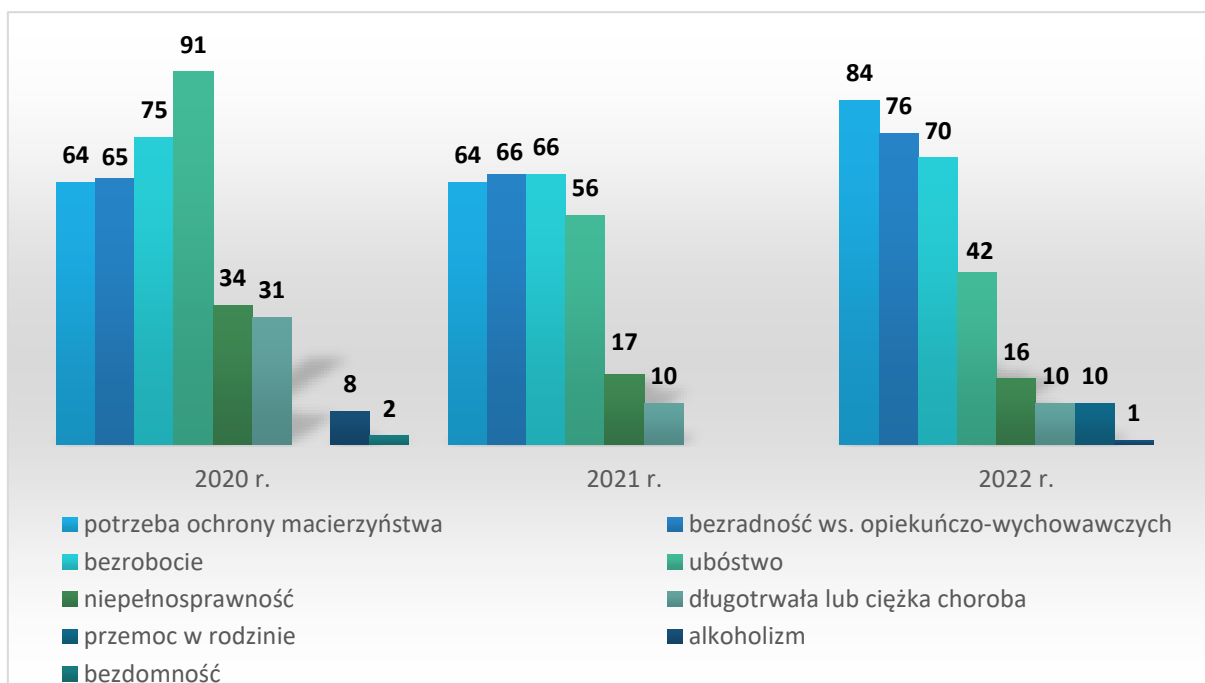

Wykres 4. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie niepieniężne

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2020-2022 (liczba osób w rodzinach)

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

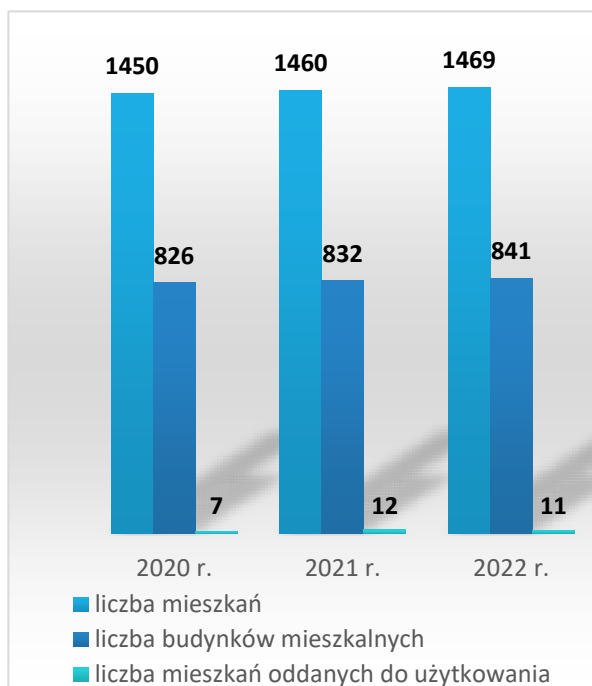
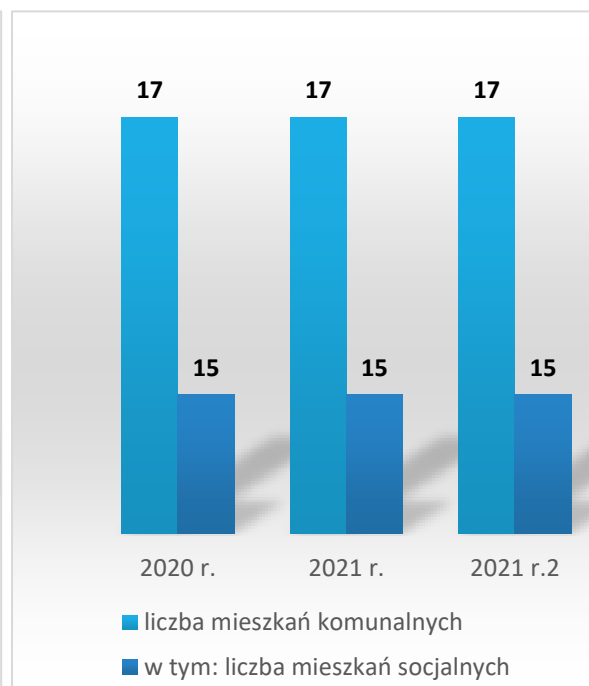
Wśród mieszkańców gminy korzystających ze wsparcia GOPS-u w latach 2020-2022 najliczniejsze grupy stanowiły rodziny wymagające ochrony macierzyństwa i wielodzietności, mające trudności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zmagające się z bezrobociem i żyjące w ubóstwie.

W 2022 r., w porównaniu z latami 2020-2021, wzrosła liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w gminie w związku z potrzebą ochrony macierzyństwa i wielodzietności (po 64 w latach 2020-2021, 84 w 2022 r.) oraz bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (65 w 2020 r., 66 w 2021 r., 76 w 2022 r.). Jednocześnie wahaniami ulegała liczba odbiorców wsparcia zmagających się z bezrobociem (75 w 2020 r., 66 w 2021 r., 70 w 2022 r.), a stale spadała liczba beneficjentów pomocy społecznej dotkniętych ubóstwem (z 91 w 2020 r. do 42 w 2022 r.) i niepełnosprawnością (z 34 w 2020 r. do 16 w 2022 r.).

Według badań Głównego Urzędu Statystycznego, w 2021 r. 20% Polaków żyło poniżej relatywnej granicy ubóstwa; znaczna większość z nich to osoby starsze i rodziny wielodzietne. Skala ta sprawia, że wiele rodzin nie jest w stanie samodzielnie zabezpieczyć swoich potrzeb mieszkaniowych na odpowiednim poziomie – Polska ma jeden z najniższych wskaźników liczby mieszkań na 1.000 mieszkańców (392) wśród krajów Unii Europejskiej. Z danych Eurostatu wynika z kolei, że na każdego mieszkańca Polski przypada 1,2 pokoju – to jeden z najgorszych wyników wśród krajów Wspólnoty. Blisko 37% Polaków mieszka w przeludnionych mieszkaniach.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2020-2022 liczba mieszkań w gminie stale zwiększała się (z 1.450 w 2020 r. do 1.469 w 2022 r.). Liczba nowo oddanych mieszkań w latach 2021-2022 była wyższa niż w 2020 r. (7 w 2020 r., 12 w 2021 r., 11 w 2022 r.). Z kolei z informacji Urzędu Gminy Komańcza wynika, że w latach 2020-2022 liczba mieszkań komunalnych pozostających w zasobach gminy utrzymywała się na tym samym poziomie (po 17 w każdym roku), podobnie jak liczba wyodrębnionych spośród nich mieszkań socjalnych (po 15 w każdym roku).

Dane szczegółowe na temat zasobów mieszkaniowych w gminie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 6. Mieszkania w gminie w latach 2020-2022**Wykres 7. Mieszkania pozostające w zasobach gminy w latach 2020-2022**

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny i Urząd Gminy Komańcza.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 r. większość mieszkań w gminie była wyposażona w instalacje techniczno-sanitarne w postaci wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki i centralnego ogrzewania. Do sieci wodociągowej podłączonych było 91,1% mieszkań w gminie, ustęp spłukiwany i łazienkę posiadało odpowiednio 91% i 89,9% mieszkań a centralne ogrzewanie 70,7% mieszkań w gminie.

Mieszkańcy gminy, którzy z uwagi na trudną sytuację materialną nie byli w stanie pokryć kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, otrzymywali, po spełnieniu określonych warunków, dodatki mieszkaniowe oraz dodatki energetyczne. W 2022 r. dodatek energetyczny nie był wypłacany, a na jego miejsce wprowadzono, w ramach tarczy antyinflacyjnej, dodatek osłonowy dla gospodarstw domowych mających szczególne problemy w związku ze znaczącym wzrostem cen towarów i usług, zwłaszcza cen energii elektrycznej i paliw. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe, energetyczne i osłonowe przyznane w gminie w latach 2020-2022

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki mieszkaniowe	22	24	17
wartość przyznanych dodatków mieszkaniowych (w zł)	36.038	45.751	35.551
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki energetyczne	5	7	X
wartość przyznanych dodatków energetycznych (w zł)	586	638	X
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki osłonowe	X	X	475
wartość przyznanych dodatków osłonowych (w zł)	X	X	313.983

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Problem ubóstwa i wykluczenia w szczególny sposób dotyka osoby będące w kryzysie bezdomności. Bezdomność wynika z wielu, często nakładających się na siebie przyczyn – zwykle jest to rozpad rodziny, uzależnienia, brak pracy, przemoc domowa, zadłużenia i eksmisja, nierzadko zaburzenia osobowości.

Z „Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych”, które odbyło się w nocy z 13 na 14 lutego 2019 r., wynika, że w Polsce z problemem bezdomności zmagają się ok. 30,3 tys. osób – 82,1% stanowią mężczyźni, 14,6% kobiety, a pozostałe 3,3% dzieci. Zdecydowana większość z nich – 80% – przebywa w różnego rodzaju placówkach, a blisko 20% w miejscach niemieszkalnych, czyli np. w pustostanach, altanach działkowych, garażach. Ostatnie badania wykazały, że coraz częściej bezdomnością zagrożeni się młodzi ludzie opuszczający placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, młodzieżowe ośrodki wychowawcze oraz młodzież z rodzin defaworyzowanych.

Udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom w kryzysie bezdomności to zadanie własne gmin. Zapobieganie bezdomności wymaga aktywnego, zintegrowanego i kompleksowego działania. Wykorzystanie istniejących zasobów środowiska i tworzenie warunków do wdrażania nowych form wsparcia na rzecz osób w kryzysie bezdomności i ich integracji z otoczeniem powinno stanowić podstawowy cel prowadzonej na szczeblu lokalnym polityki społecznej.

W gminie Komańcza zjawisko bezdomności nie jest definiowane jako problem społeczny, a w razie potrzeby pomoc osobom zagrożonym i dotkniętym bezdomnością świadczy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy. Osobom w kryzysie bezdomności mogą być udzielane świadczenia pomocy

społecznej w formie zasiłków celowych, okresowych i stałych, a także mogą być one kierowane do placówek zapewniających schronienie. Wsparcia w tym zakresie udzielają następujące placówki: Dom Inwalidy Bezdomnego. Schronisko Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta w Sanoku (ul. Przemyska 24, 38-500 Sanok) i Schronisko dla osób bezdomnych im. św. Brata Alberta w Sanoku z usługami opiekuńczymi (ul. Korczaka 15, 38-500 Sanok). Osoby z gminy w kryzysie bezdomności mogą także korzystać z gorących posiłków wydawanych w Jadłodajni w Sanoku (ul. Franciszkańska 7, 38-500 Sanok) i Jadłodajni Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta w Sanoku (ul. Sienkiewicza 7, 38-500 Sanok) oraz z różnego rodzaju pomocy, w zależności od możliwości i potrzeb, udzielanej przez: Towarzystwo im. Św. Brata Alberta w Sanoku (ul. Kościuszki 22, 38-500 Sanok), Polski Czerwony Krzyż (ul. Daszyńskiego 17, 38-500 Sanok) oraz Komitet Pomocy Społecznej (ul. Sobieskiego 16, 38-500 Sanok).

Jedną z form wykluczenia jest wykluczenie komunikacyjne. Jest ono przeszkodą w realizacji konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich, przy czym określanie potrzeb w zakresie komunikacji i zaspokajanie ich leży obecnie w gestii samorządów. Warto wyjaśnić, iż problem definiowany jako prawa i wolności obywatelskie ma bardzo przyziemny aspekt, a mianowicie są to utrudnienia w dojeździe do pracy, niemożność dotarcia do placówki służby zdrowia w razie choroby, do instytucji gminnych w razie potrzeby skorzystania z jakiejś formy pomocy, do placówek wsparcia dziennego i samopomocy (np. dziennego domu pobytu, klubu seniora, klub AA, placówek kulturalnych, jak np. biblioteka). Problem dotyka szczególnie mieszkańców mniejszych miejscowości a nasilił się w okresie pandemii Covid-19 wobec bankructw części przewoźników i zmniejszenia liczby tras, przystanków oraz częstotliwości kursów.

Do 2019 r. w Polsce dominowały przewozy uruchamiane przez przewoźników komercyjnych. Jednostki samorządu terytorialnego nie podejmowały się organizacji przewozów o charakterze użyteczności publicznej, argumentując swoje decyzje brakiem wsparcia finansowego na uruchomienie takich przewozów. W celu zachęcenia samorządów do organizacji połączeń autobusowych, resort infrastruktury przygotował mechanizmy wsparcia finansowego, które zawarte są w ustawie z dnia 16 maja 2019 r. o Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej. Przepisy ustawy weszły w życie z dniem 18 lipca 2019 r. Fundusz jest pierwszym na tak dużą skalę narzędziem wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w organizacji publicznego

transportu zbiorowego, choć nie ma obecnie danych, na ile realnie przełożyło się to na likwidację wykluczenia komunikacyjnego.

W gminie Komańcza usługi w zakresie lokalnego transportu zbiorowego świadczy Przedsiębiorstwo Transportowe „Tarzan” s.c. z Tarnawy Dolnej. Ocenia się, że dobre połączenia komunikacyjne mają mieszkańcy miejscowości: Rzepedź, Dołżyca, Komańcza, Turzańsk, Wisłok Wielki, Radoszyce, Nowy Łupków, Szczawne, Kulaszne, Wysoczany, Czystogarb, Jawornik, Osławica, natomiast trudności w dostępie do komunikacji publicznej doświadczają mieszkańcy Smolnika, Mikowa, Prełuk, Woli Michowej, Maniowa, Duszatyna i Balnicy.

2. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I PROBLEM BEZROBOCIA

Gmina Komańcza jest gminą o charakterze rolniczym. W strukturze użytkowania gruntów dominują lasy, które zajmują 74,5% powierzchni gminy, a użytki rolne stanowią około 23%, w tym blisko 2/3 to łąki i pastwiska. Na grunty pozostałe przypada 2,5% powierzchni gminy.

W gminie występują mało urodzajne gleby, przeważnie IV, V i VI klasy bonitacyjnej, gleby III klasy mają niewielki udział, a I i II klasy nie występują w ogóle. Z danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 wynika, że w gminie Komańcza znajdowały się 434 gospodarstwa rolne, w tym 422 gospodarstwa indywidualne. Przeważały gospodarstwa małe o powierzchni 1-5 ha (202). Spośród gospodarstw rolnych, 99 prowadziło sprzedaż swoich produktów, natomiast 327 działało wyłącznie na własne potrzeby.

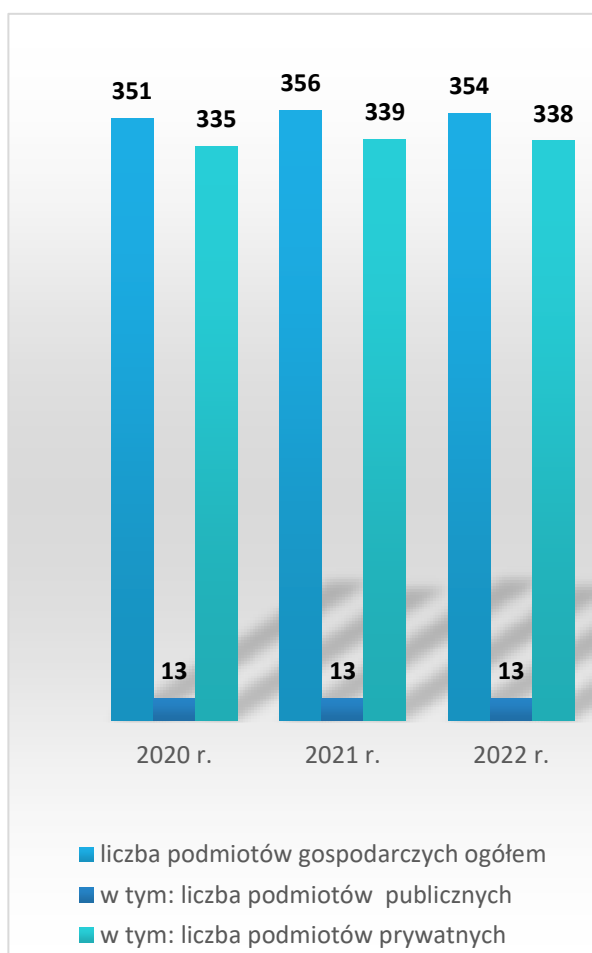
W latach 2020-2022 liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie utrzymywała się na zbliżonym poziomie (351 w 2020 r., 356 w 2021 r., 354 w 2022 r.). Spośród nich zdecydowaną większość stanowiły podmioty prywatne (335 w 2020 r., 339 w 2021 r., 338 w 2022 r.).

W 2022 r. najwięcej podmiotów działało w takich sekcjach, jak: rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo (67 podmiotów), handel i usługi w zakresie napraw (47), działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (41), pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (38), budownictwo (37) oraz przetwórstwo przemysłowe (23).

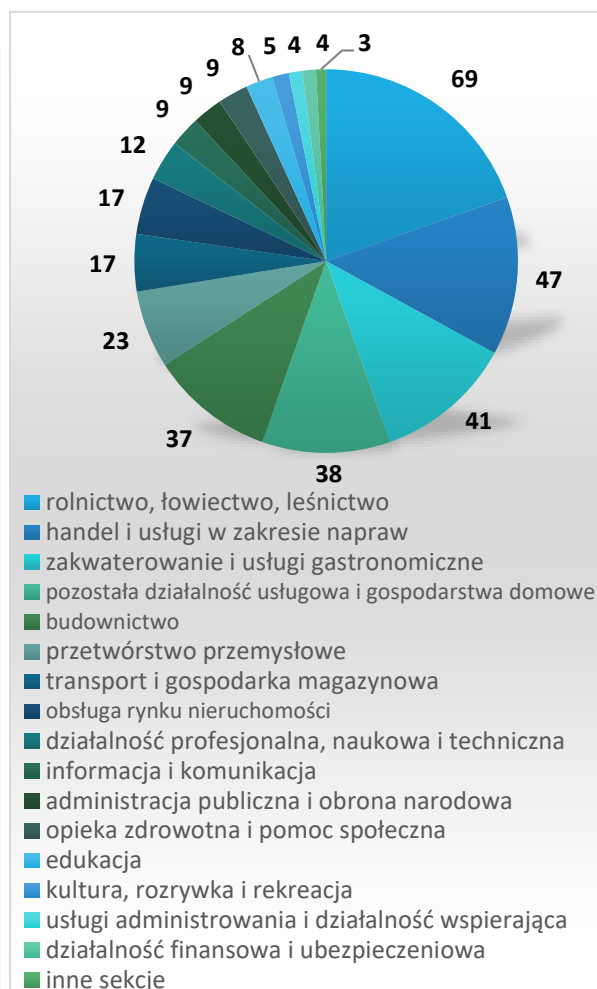
W analizowanym roku zarejestrowano 18 nowych podmiotów, a 19 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Większość wśród działających podmiotów stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (254). Wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie, najczęściej (14) było spółek cywilnych, z kolei pod kątem liczby zatrudnionych pracowników większość stanowiły mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników (339).

Dane szczegółowe na temat podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2020-2022

Wykres 9. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2022 r.

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Władze gminy deklarują, że istotne jest stworzenie warunków do rozwijania na jej terenie działalności gospodarczej. Z uwagi na potencjał związany z rolnictwem, a także branżą drzewną, uzasadnione jest wprowadzenie nowych specjalizacji w postaci przetwórstwa, stworzenia produktów lokalnych oraz rozwoju rzemiosła i stolarstwa. Ważne jest także wykorzystywanie posiadanego potencjału turystycznego, opartego na bogactwie i atrakcyjności środowiska przyrodniczego, a także dziedzictwie kulturowym.

Konieczne jest również wspieranie sektora małych i średnich przedsiębiorstw, zachęcanie do powstawania kolejnych podmiotów gospodarczych w gminie. Nowo powstające przedsiębiorstwa powinny mieć pozytywny wpływ na ograniczenie zjawiska migracji. Wzrost dochodów własnych gminy przełoży się na większe możliwości inwestycyjne, a tym samym na wzrost jakości życia jej mieszkańców.

Gmina Komańcza planuje wykorzystać szansę na rozwój, jaką dają fundusze unijne. Ważne jest także inwestowanie w rozwój oraz upowszechnianie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Dzięki nowej perspektywie finansowej istnieje możliwość zwiększenia zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w instytucjach publicznych, a co za tym idzie – prowadzenie działań promocyjnych w zakresie turystyki na szeroką skalę.

Samorząd gminy uważa, że pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy powinno mieć także wzmocnienie sektora ekonomii społecznej i solidarnej. Działające na jej terenie organizacje pozarządowe stanowią znakomitą bazę do angażowania mieszkańców w sprawy lokalne i tworzenie inicjatyw oddolnych, a tym samym pobudzają aktywność mieszkańców.

Sytuacja gospodarcza w gminie wpływa na kondycję lokalnego rynku pracy. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2022 r. liczba posiadających zatrudnienie mieszkańców gminy Komańcza była znacznie wyższa niż w latach 2020-2021 (974 w 2020 r., 987 w 2021 r.; 1.278 w 2022 r.), podobnie jak liczba osób pracujących na 1.000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (369,2 w 2020 r., 382,1 w 2021 r., 500,6 w 2022 r.).

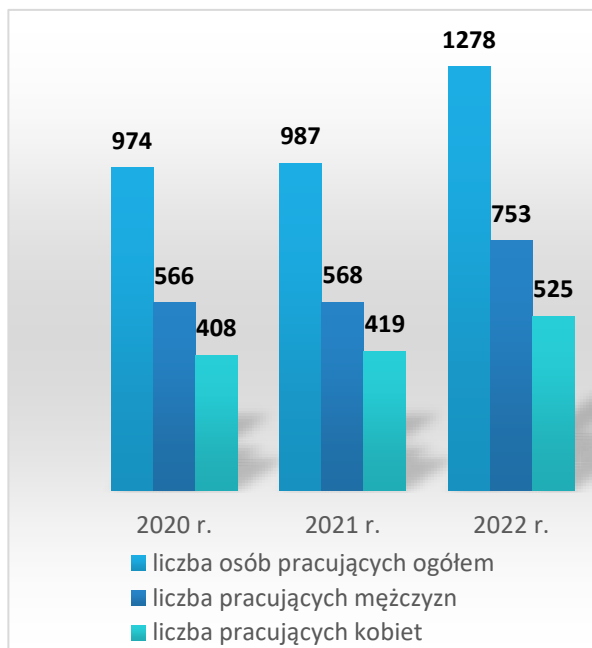
Do największych pracodawców na terenie gminy należą: Nowy Styl Sp. z o.o Zakład Przemysłu Drzewnego w Rzepedzi, Zakład Karny w Nowym Łupkowie, Urząd Gminy w Komańczy, Nadleśnictwo Komańcza oraz Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Komańczy.

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że po spadku w 2021 r., rok później liczba osób bezrobotnych w gminie zwiększyła się (171 w 2020 r., 164

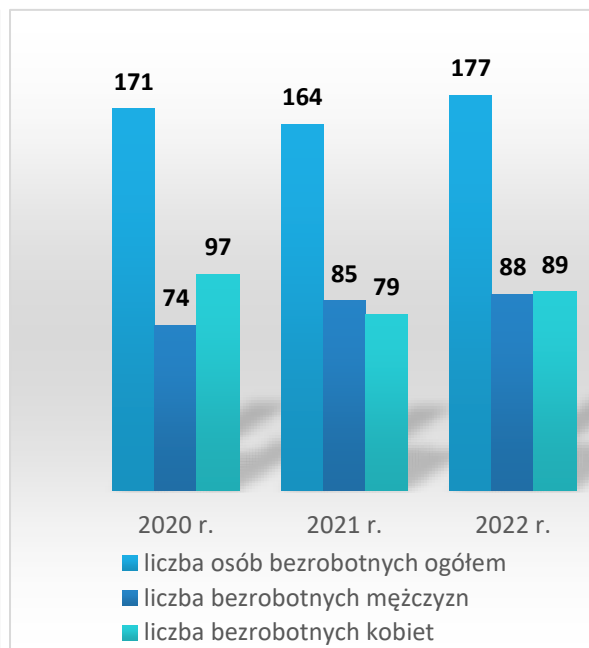
w 2021 r., 177 w 2022 r.). Wśród osób pozostających bez pracy kobiety stanowiły większość w 2020 r. i 2022 r., natomiast w 2021 r. w gronie osób bezrobotnych przeważali mężczyźni.

Dane szczegółowe na temat pracujących i bezrobotnych mieszkańców gminy przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 10. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2020-2022*

Wykres 11. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2020-2022

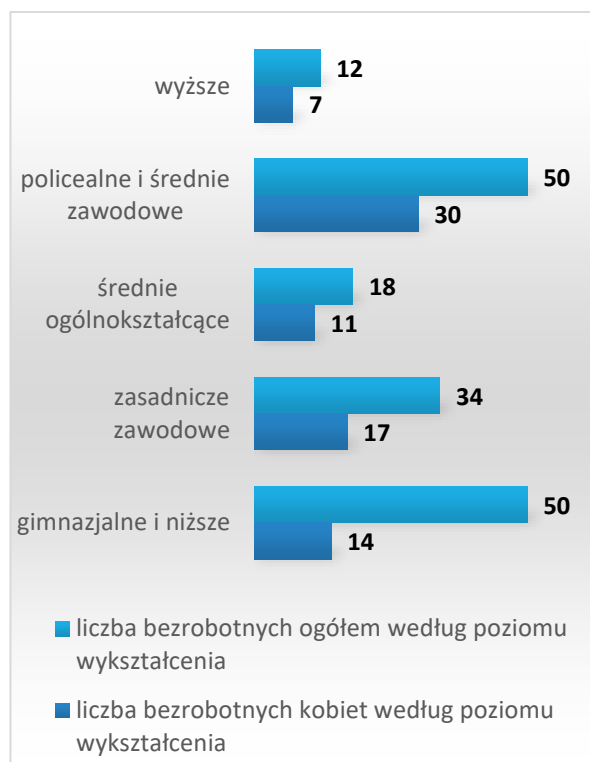
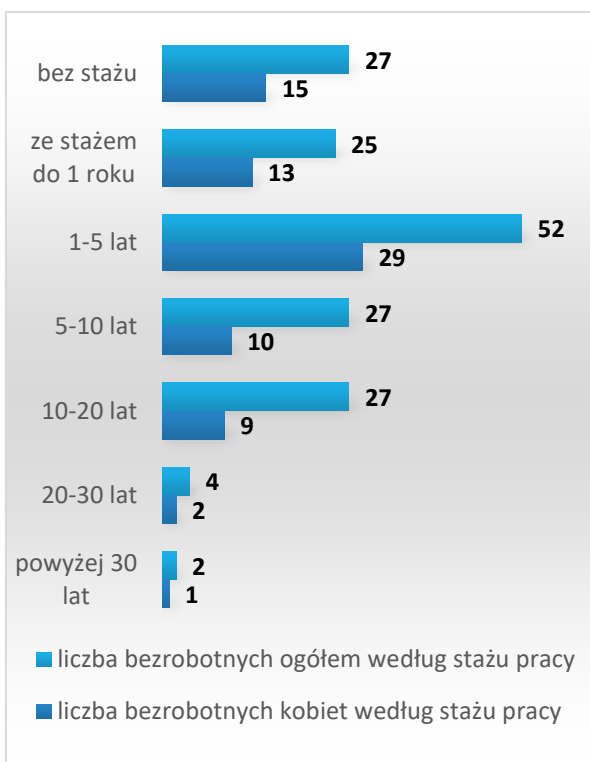
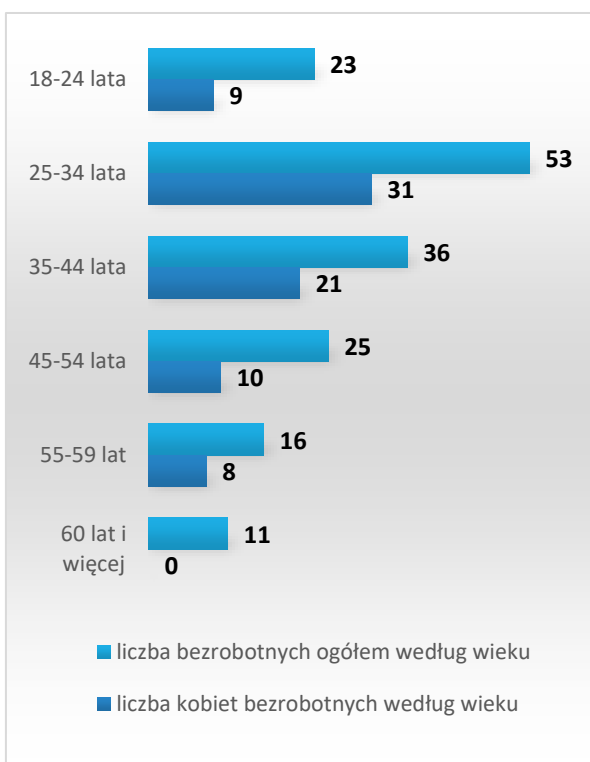
Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

*bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

Na koniec 2021 r. wśród bezrobotnych w gminie największe grupy stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (53 osoby, w tym 31 kobiet), osoby pozostające bez zatrudnienia długotrwale, powyżej 24 miesięcy (64 osoby, w tym 36 kobiet), osoby z krótkim stażem pracy – od roku do 5 lat (52 osoby, w tym 29 kobiet), a także osoby z wykształceniem średnim zawodowym (50 osób, w tym 30 kobiet) oraz gimnazjalnym i niższym (50 osób, w tym 14 kobiet).

Dane szczegółowe uwzględniające podział bezrobotnych w gminie według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia przedstawiają poniższe wykresy.

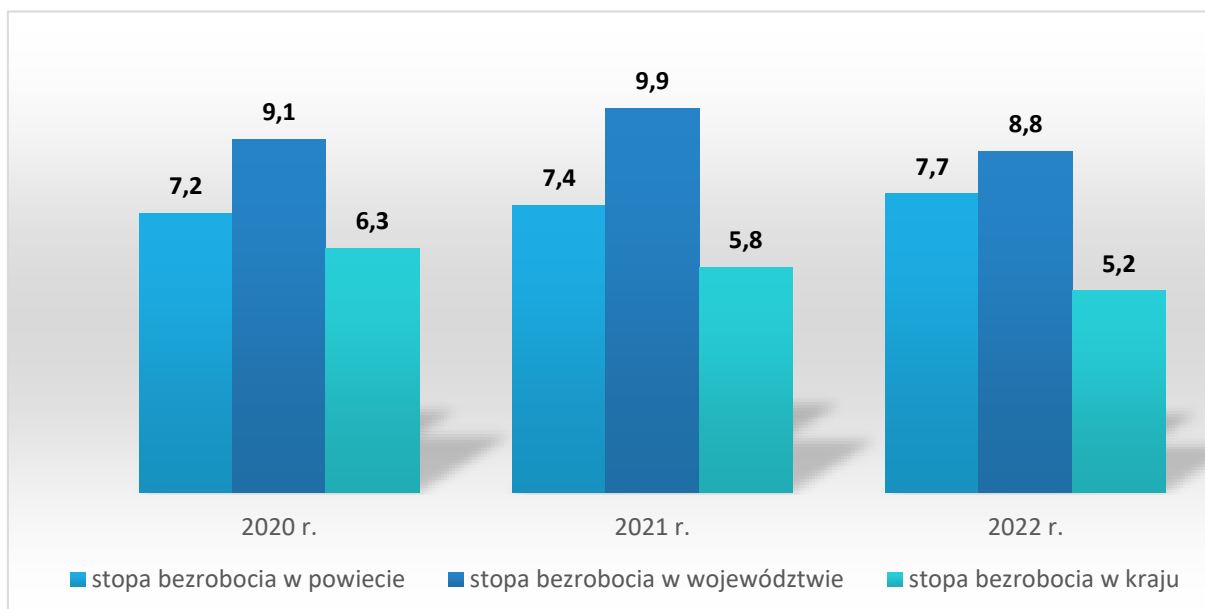
Wykresy 12-15. Bezrobotni w gminie na koniec 2021 r. według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku.

W latach 2020-2022 stopa bezrobocia w powiecie sanockim była wyższa niż w kraju, lecz niższa niż w województwie podkarpackim. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16. Stopa bezrobocia w powiecie sanockim, w województwie podkarpackim i w kraju w latach 2020-2022 (w %)

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Analizując dobre i bardzo dobre informacje o malejących wskaźnikach bezrobocia w całym kraju warto zwrócić uwagę, iż o rzeczywistej kondycji rynku pracy świadczy stan zatrudnienia i bierności zawodowej. Bierni zawodowo to osoby, które nie miały zatrudnienia, nie szukały go i nie były gotowe do podjęcia żadnej zawodowej aktywności.

Powodów bierności zawodowej jest kilka, przy czym ekonomiści i eksperci najczęściej wymieniają wyższe świadczenia socjalne jako element, który wiele osób zdolnych do podjęcia pracy zniechęca do jakiegokolwiek aktywności; obniżenie wieku emerytalnego, które dezaktywowało dużą grupę osób oraz przyczyny kulturowe – w Polsce dla znacznej grupy obywateli praca nie jest wartością, pracują tylko ci, którzy muszą, by przeżyć.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w 2021 r. wykazało, że biernych zawodowo w Polsce było ponad 13 mln obywateli (przy ok. 17 mln aktywnych), w tym ponad 1/3 jest w wieku produkcyjnym. Poważnym problemem jawi się również zjawisko zwane NEET (ang. not in employment education or training), określające młodzież pozostającą poza sferą zatrudnienia i edukacji, czyli tych, którzy nie uczą się i nie pracują. Według danych Eurostatu młodzi ludzie

w wieku 20-34 lata niepracujący i nieuczący się stanowią ponad 16% swojej grupy wiekowej. Osobnym zagadnieniem jest tzw. „szara strefa” – osoby pracujące bez rejestracji, często za granicą. Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego, w szarej strefie pracuje ok. 900 tys. osób, czyli ponad 5% aktywnych zawodowo. Możliwe jednak, że jest to liczba mocno niedoszacowana.

3. PRZEZWYCIĘŻANIE TRUDNYCH SYTUACJI ŻYCIOWYCH I WSPIERANIE RODZIN

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Instytucja ta wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 2 pkt 1 i art. 3 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej). Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to z kolei zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji (art. 2 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

W gminie Komańcza zadania z zakresu pomocy społecznej i wspierania rodziny wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy. Podejmuje on działania m.in. na podstawie następujących przepisów prawa: ustawa o pomocy społecznej, ustawa o świadczeniach rodzinnych, ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej, ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawa o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, ustawa o Karcie Dużej Rodziny, ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci i ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, ustawa o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawa – Prawo energetyczne.

W 2022 r. kadre GOPS-u w Komańczy stanowiło 7 osób, w tym 3 pracowników socjalnych. Wszyscy posiadali wykształcenie wyższe, 2 osoby specjalizację z organizacji pomocy społecznej a 1 osoba specjalizację I i II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego.

W analizowanym roku Ośrodek spełniał wynikający z art. 110 ust. 11-12 ustawy o pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu

pracy 1 pracownika socjalnego na 2 tysiące mieszkańców lub 50 rodzin na 1 pracownika socjalnego, nie mniej niż 3 pracowników.

Dane szczegółowe na temat stanu zatrudnienia w GOPS-ie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Kadra GOPS-u w 2022 r.

	liczba osób
kadra kierownicza	1
pracownicy socjalni	3
księgowa	1
pracownik ds. świadczeń rodzinnych	1
asystent rodziny	1

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W 2022 r. wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie były niższe niż w latach 2020-2021 (5.729.389 zł w 2020 r., 5.994.410 zł w 2021 r., 4.859.232 zł w 2022 r.). Miało to związek ze zmianami przepisów prawa i przekazaniem realizacji świadczeń wychowawczych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2020-2022

rozdziały	wysokość wydatków (w zł)		
	w 2020 r.	w 2021 r.	w 2022 r.
ogółem	5.729.389	5.994.410	4.859.232
w tym w budżecie GOPS-u	5.729.389	5.942.396	4.798.262
ochrona zdrowia			
przeciwdziałanie narkomanii	0	3.410	2.064
przeciwdziałanie alkoholizmowi	0	43.052	55.371
pomoc społeczna			
domy pomocy społecznej	153.064	213.266	323.796
zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	0	1.415	0
składki na ubezpieczenia zdrowotne	7.106	6.571	7.848
zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	27.856	24.824	30.413
dodatki mieszkaniowe	36.635	46.402	35.736
zasiłki stałe	81.466	72.850	86.326
Ośrodek Pomocy Społecznej	286.367	368.393	473.920

usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	16.652	20.275	11.917
pomoc w zakresie dożywiania	18.204	22.014	42.268
pozostała działalność	0	5.552	323.798
edukacyjna opieka wychowawcza			
pomoc materialna dla uczniów	14.632	11.220	9.799
rodzina			
świadczenie wychowawcze	3.448.550	3.402.393.	1.377.013
świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	1.493.945	1.722.628	2.037.428
wspieranie rodziny	125.640	1.930.	2.488
rodziny zastępcze	6.085	8.114	10.164
składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne	13.187	20.101	28.883

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Świadczenia pomocy społecznej udzielane przez GOPS mają głównie charakter pieniężny, niepieniężny i usługowy. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2020-2022 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez GOPS w latach 2020-2022

formy świadczeń	liczba osób, którym przyznano świadczenie			kwota świadczeń			
	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	
pieniężne	zasiłek stały	16	13	12	82.436	73.980	88 143
	zasiłek okresowy	14	11	10	21.936	19.699	23 925
	zasiłek celowy	21	20	15	6.798	6.625	6 788
	posiłek	68	59	75	22.790	21.174	42 268
niepieniężne	schronienie	0	0	0	0	0	0
	ubranie	0	0	0	0	0	0
	sprawienie pogrzebu	1	0	0	3.050	0	0
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej	6	8	10	151.551	213.266	327 148
usługi	usługi opiekuńcze	6	6	4	14.039	14.163	9.334
	specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0	0	0	0	0
	specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0	0	0	0	0	0

poradnictwo specjalistyczne	0*	0*	0*	X	X	X
praca socjalna	14*	13*	19*	X	X	X
interwencja kryzysowa	0*	0*	0*	X	X	X
kontrakt socjalny	2	1	1	X	X	X
projekt socjalny	0	0	0	X	X	X

*liczba rodzin

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej udzielaną formą pomocy w latach 2020-2022 był zasiłek celowy. Jest on przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, obuwia, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, dopłat za gaz, energię, wodę i czynsz, a także kosztów pogrzebu. W latach 2020-2022 liczba osób objętych zasiłkiem celowym zmniejszyła się (z 21 w 2020 r. do 15 w 2022 r.).

Dominujący rodzaj pomocy niepieniężnej stanowił z kolei posiłek, który był wsparciem udzielanym głównie dzieciom w ramach wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Posiłek w szkole i w domu”. Program na lata 2019-2023 zakłada wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Program „Posiłek w szkole i w domu” zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji. Istotnym elementem Programu jest zapewnienie dzieciom i młodzieży w wieku szkolnym gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej. W ramach Programu mogą być także posiłki dowożone osobom dorosłym, w tym osobom niewychodzącym z domu (np. ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), niebędącym w stanie przygotować sobie codziennie gorącego posiłku. Po spadku w 2021 r., w kolejnym roku liczba osób objętych posiłkiem wzrosła (68 w 2020 r., 58 w 2021 r., 75 w 2022 r.).

Wśród usług kluczową rolę odgrywała praca socjalna mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych i tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. W 2022 r., liczba rodzin objętych pracą socjalną była wyższa niż w latach 2020-2021 (14 w 2020 r., 13 w 2021 r., 19

w 2022 r.). Praca socjalna prowadzona przez pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Komańczy polegała m.in. na świadczeniu pomocy przy kompletowaniu dokumentów niezbędnych do otrzymania renty, emerytury, innych świadczeń, udzielaniu informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych, występowaniu w charakterze przedstawiciela i rzecznika spraw podopiecznych szczególnie niezaradnych życiowo, podejmowaniu działań w zakresie uzyskiwania alimentów; uczeniu racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami. W ramach świadczonej pracy socjalnej GOPS współpracował z pedagogami szkolnymi, sądem rodzinnym, kuratorami zawodowymi i społecznymi, policją, zakładem karnym, lekarzami, pielęgniarkami oraz gminnymi i pozagminnymi placówkami prowadzącymi dożywianie dzieci.

Realizując zadania z zakresu wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej, w 2022 r. GOPS zapewniał pomoc asystenta rodziny dla 3 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych (łącznie 9 osób).

W latach 2020-2022 gmina ponosiła również odpłatność za pobyt w pieczy zastępczej. W 2022 r. liczba dzieci w pieczy zastępczej była wyższa niż w latach 2020-2021 (po 2 w latach 2020-2021, 6 w 2022 r.).

Dane szczegółowe na temat rodzin objętych wsparciem przez asystenta rodziny oraz dzieci z gminy w pieczy zastępczej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Rodziny objęte wsparciem asystenta rodziny oraz dzieci z gminy w pieczy zastępczej w latach 2020-2022

dzieci w pieczy zastępczej	2020 r.	2021 r.	2022 r.
liczba asystentów rodziny	0	0	1
liczba rodzin objętych wsparciem przez asystenta rodziny	0	0	3
liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej ogółem	2	2	6
liczba dzieci w rodzinie zastępczej	2	2	6
w tym: liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	0	0	0
odpłatność gminy za pobyt dzieci w pieczy zastępczej (w zł)	6.085	8.114	10.164

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W analizowanym okresie Ośrodek wypłacał także świadczenia wychowawcze. W 2022 r. kwota wypłaconych świadczeń była znacznie niższa niż w latach 2020-2021, co miało związek ze zmianami przepisów prawa i przekazaniem realizacji tego zadania do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Dane szczegółowe w tym zakresie

przedstawia poniższa tabela. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Świadczenia wychowawcze przyznane w gminie w latach 2020-2022

świadczenia wychowawcze	2020 r.	2021 r.	2022 r.
liczba osób, którym przyznano świadczenie	345	353	320
kwota przyznanych świadczeń (w zł)	3.419.237	3.346.313	1.372.466

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W latach 2020-2022 Ośrodek zajmował się także przyznawaniem świadczeń rodzinnych, których ogólna liczba stale zmniejszała się (z 5.741 w 2020 r. do 5.002 w 2022 r.), podobnie jak liczba wypłaconych zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków (z 4.203 w 2020 r. do 3.327 w 2022 r.). Uwagę zwraca stały wzrost liczby przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych (z 277 w 2020 r. do 463 w 2022 r.).

Dane szczegółowe na temat przyznanych w gminie świadczeń rodzinnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2020-2022

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych			
liczba świadczeń	4.203	3.591	3.327
zasiłek pielęgnacyjny			
liczba świadczeń	1.173	1.102	1.122
świadczenia pielęgnacyjne			
liczba świadczeń	277	366	463
specjalny zasiłek opiekuńczy			
liczba świadczeń	19	2	0
jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka			
liczba świadczeń	14	15	10
świadczenie rodzicielskie			
liczba świadczeń	55	62	80
ogółem			
liczba świadczeń	5.741	5.138	5.002

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W 2020 r. Ośrodek przyznał także 1 zasiłek dla opiekuna osoby z niepełnosprawnością (na kwotę 620 zł). Przysługuje on osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 roku w związku z wygaśnięciem z mocy prawa (na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 7 grudnia

2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 1548) decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego. W latach 2021-2022 GOPS nie wypłacał tego rodzaju świadczeń.

Kolejną formę pomocy udzielanej przez GOPS stanowiły świadczenia z funduszu alimentacyjnego, które służą wsparciu osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych świadczeń alimentacyjnych. W latach 2020-2022 liczba rodzin, którym przyznano tę pomoc, była taka sama (po 12 w każdym roku), a liczba świadczeń wydanych w latach 2021-2022 wyższa niż w 2020 r. (226 w 2020 r., po 244 w latach 2021-2022). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2020-2022

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
liczba rodzin, którym przyznano świadczenie	12	12	12
liczba przyznanych świadczeń	226	244	244
łącznie kwota wypłaconych świadczeń (w zł)	87.186	101.891	104.100

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W 2020 r. GOPS przyznawał także świadczenie „Dobry Start” – jednorazowe wsparcia dla uczniów rozpoczynających rok szkolny w wysokości 300 zł. Ośrodek objął tego rodzaju świadczeniami 408 dzieci na łączną kwotę 122.400 zł. W 2021 r., w związku ze zmianami przepisów prawa, obsługę programu „Dobry Start” przekazano do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Świadczenia „Dobry Start” przyznane w gminie w 2020 r.

	2020 r.
liczba dzieci objętych świadczeniami	408
liczba przyznanych świadczeń	409
łącznie kwota wypłaconych świadczeń (w zł)	122.400

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Realizując zapisy ustawy o Karcie Dużej Rodziny, stanowiącej system zniżek dla rodzin wielodzietnych, w latach 2019-2021 Ośrodek zajmował się również wydawaniem Kart Dużej Rodziny. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Karty Dużej Rodziny przyznane w gminie w latach 2020-2022

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
liczba rodzin, którym wydano Kartę Dużej Rodziny	13	21	57
liczba wydanych Kart Dużej Rodziny	36	54	103
Koszt obsługi Kart Dużej Rodziny (w zł)	100,58	257,37	879,00

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

W analizowanym okresie GOPS realizował również zadania z zakresu przeciwdziałaniu przemocy domowej, świadcząc wsparcie rzeczowe i finansowe, pracę socjalną wobec osób doznających przemocy i stosujących przemoc, zapewniając rodzinom pomoc psychologa oraz będąc odpowiedzialnym za obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego w Komańczy. W 2022 r. odbyły się 4 spotkania członków Zespołu, a pracę z rodzinami prowadziło 7 grup roboczych. Grupy robocze realizowały procedury „Niebieskie Karty”; działaniami objęto 6 rodzin z gminy – 8 osób doznających przemocy, w tym 2 dzieci do 13. roku życia, a 6 osób stosowało przemoc. W związku z przemocą 3 rodzinom udzielono pomocy finansowej, a dzieci objęto dożywianiem w szkole.

W 2021 r. Ośrodek przystąpił do realizacji programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, którego celem jest ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz stymulowanie osoby niepełnosprawnej do podejmowania aktywności i przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. W 2021 r. pomocą asystenta objęto 4 osoby z niepełnosprawnością, a w 2022 r. z takiej formy wsparcia skorzystało 7 osób. Wydatki na ten cel zostały pokryte z Funduszu Solidarnościowego i wyniosły 44.454 zł w 2021 r. i 122.008 zł w 2022 r.

Pomoc społeczna polega również na prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej. Obejmuje ona zarówno jednostki środowiskowe, jak i instytucjonalne. Na terenie gminy Komańcza, oprócz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej nie funkcjonują inne placówki pomocowe. Mieszkańcy gminy mają natomiast możliwość korzystania z oferty instytucji wsparcia poza gminą. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Podmioty udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy

nazwa i adres instytucji	zakres oferowanych usług oraz kategoria klienta
<p>Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku ul. Szopena 5, 38-500 Sanok</p>	<p>Zakres oferowanych usług: realizacja zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej, rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy domowej, rehabilitacji społecznej oraz organizatora rodzinnej pieczy zastępczej Kategoria klienta: mieszkańcy powiatu</p>
<p>Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku ul. Szopena 5, 38-500 Sanok</p>	<p>Zakres oferowanych usług: orzekanie o niepełnosprawności i jej stopniu, wydawanie legitymacji osobom z niepełnosprawnością Kategoria klienta: osoby z niepełnosprawnością</p>
<p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie ul. Hetmańska 9, 35-504 Rzeszów</p>	<p>Zakres oferowanych usług: opracowanie, aktualizowanie programów zmierzających do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, opracowanie regionalnych programów pomocy społecznej, gospodarowanie środkami z PFRON, współpraca z instytucjami pozarządowymi działającymi na rzecz polityki społecznej, prowadzenie procedur adopcyjnych Kategoria klienta: kadra pomocy społecznej, osoby starające się o przysposobienie dziecka, seniorzy, osoby z niepełnosprawnością, dzieci przebywające w pieczy zastępczej, rodziny i osoby doświadczające przemocy</p>
<p>Dom Dziecka im. św. Józefa w Sanoku, ul. Sadowa 21, 38-500 Sanok</p>	<p>Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka i wychowanie zgodnie z ustawą o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej Kategoria klienta: dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej</p>
<p>Dom Pomocy Społecznej „Światło Nadziei” w Sanoku ul. Królowej Jadwigi 12, 38-500 Sanok</p>	<p>Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby z niepełnosprawnością, schorzeniami psychicznymi, w podeszłym wieku.</p>
<p>Dom Pomocy Społecznej św. Brata Alberta w Zagórze ul. ks. Winnickiego 1, 38-540 Zagórze</p>	<p>Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby w podeszłym wieku, z niepełnosprawnościami</p>
<p>Dom Pomocy Społecznej Zakonu Bonifratrów w Iwoniczu-Zdroju, ul. Floriańska 19, 38-440 Iwonicz-Zdrój</p>	<p>Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby z niepełnosprawnością intelektualną</p>
<p>Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórze ul. Fabryczna 8, 38-540 Zagórze</p>	<p>Zakres oferowanych usług: ośrodek wsparcia, służący budowaniu sieci wsparcia społecznego i przygotowujący do życia w społeczeństwie i funkcjonowania w środowisku. Kategoria klienta: osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby niepełnosprawne intelektualnie</p>

Środowiskowy Dom Samopomocy w Wolicy
Wolica 9, 38-505 Bukowsko

Dom Inwalidy Bezdomnego. Schronisko Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta w Sanoku

ul. Przemyska 24,
38-500 Sanok

Schronisko dla osób bezdomnych im. św. Brata Alberta. Schronisko z usługami opiekuńczymi w Sanoku

ul. Korczaka 15,
38-500 Sanok

Jadłodajnia w Sanoku

ul. Franciszkańska 7,
38-500 Sanok

Jadłodajnia Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta w Sanoku

ul. Sienkiewicza 7,
38-500 Sanok

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „SOS” w Lesku

al. Jana Pawła II 18b,
38-600 Lesko

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sanoku

ul. Konarskiego 10,
38-500 Sanok

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Moczary” w Sanoku

ul. Kołłątaja 5, 38-500 Sanok

Poradnia Rodzinna w Sanoku

ul. Franciszkańska 7,
38-500 Sano

Poradnia Zdrowia Psychicznego, Poradnia Leczenia Uzależnień, Oddział Dzienny Terapii Uzależnienia od Alkoholu w Sanoku

ul. Lipińskiego 10,
38-500 Sanok

Zakres oferowanych usług: ośrodek wsparcia, służący budowaniu sieci wsparcia społecznego i przygotowujący do życia w społeczeństwie i funkcjonowania w środowisku
Kategoria klienta: osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby niepełnosprawne intelektualnie

Zakres oferowanych usług: całodobowe schronienie z wyżywieniem

Kategoria klienta: osoby w kryzysie bezdomności

Zakres oferowanych usług: całodobowe schronienie z wyżywieniem; usługi opiekuńcze

Kategoria klienta: osoby w kryzysie bezdomności

Zakres oferowanych usług: wydawanie gorących posiłków

Kategoria klienta: osoby w sytuacji kryzysowej

Zakres oferowanych usług: wydawanie posiłków

Kategoria klienta: osoby w sytuacji kryzysowej

Zakres oferowanych usług: schronienie dla osób doznających przemocy domowej, specjalistyczna pomoc (prawna, psychologiczna, terapeutyczna, socjalna), działania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc

Kategoria klienta: osoby doznające i stosujące przemoc domową

Zakres oferowanych usług: rewalidacja, edukacja, terapia, wspomaganie rozwoju, nauka zawodu, rozwijanie zainteresowań

Kategoria klienta: dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami

Zakres oferowanych usług: pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna

Kategoria klienta: osoby potrzebujące wsparcia psychologicznego, dzieci i młodzież, rodziny

Zakres oferowanych usług: poradnictwo z zakresu życia rodzinnego i małżeńskiego

Kategoria klienta: rodziny i małżeństwa w kryzysie

Zakres oferowanych usług: pomoc psychologiczna, wsparcie psychiatryczne, terapia uzależnień

Kategoria klienta: osoby uzależnione, osoby ze schorzeniami psychicznymi, osoby potrzebujące wsparcia psychologicznego

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sanoku
ul. Szopena 5, 38-500 Sanok

Zakres oferowanych usług: udzielanie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, logopedycznej, pomocy w wyborze zawodu i kierunku kształcenia oraz udzielanie rodzicom i nauczycielom porad związanych z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

Kategoria klienta: dzieci, młodzież, pedagodzy, nauczyciele i rodzice.

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku.

Na rzecz mieszkańców gminy działają również organizacje pozarządowe mające siedziby poza jej terenem. Wśród nich: Towarzystwo im. Św. Brata Alberta w Sanoku (ul. Kościuszki 22, 38-500 Sanok), Polski Czerwony Krzyż, Oddział Rejonowy w Sanoku (ul. Daszyńskiego 17, 38-500 Sanok), Polski Komitet Pomocy Społecznej, Zarząd Miejski w Sanoku (ul. Sobieskiego 16, 38-500 Sanok) i Zarząd Rejonowy w Zagórz (ul. Targowa 5, 38-540 Zagórz).

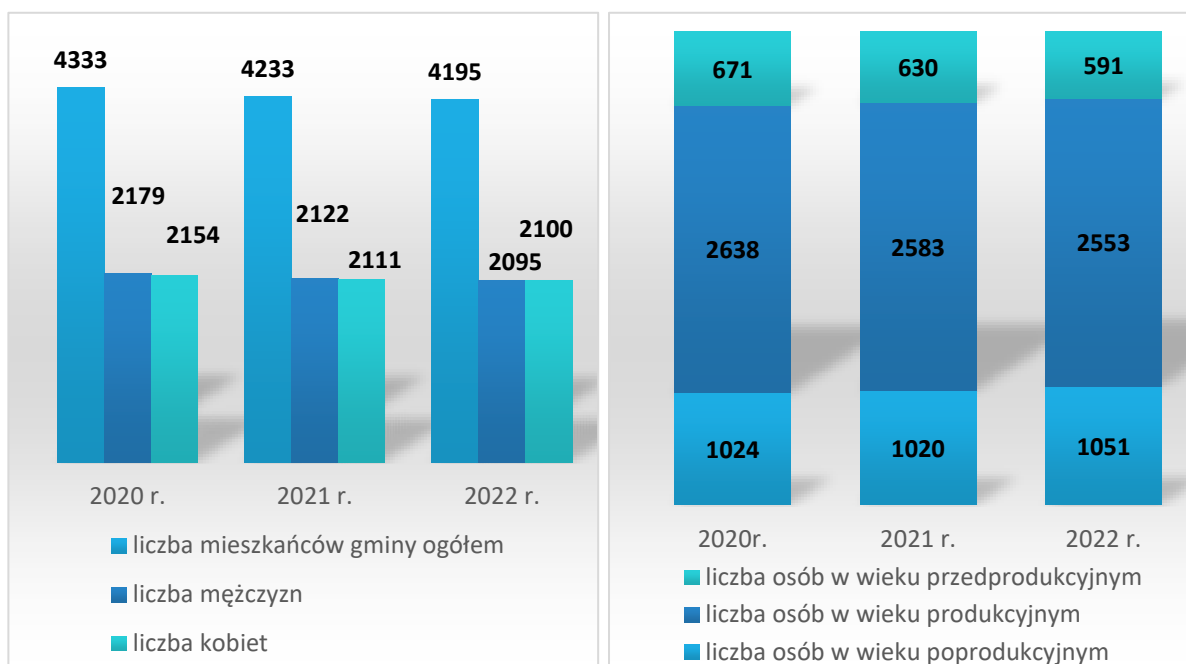
4. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I PROCES STARZENIA SIĘ

Z danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 wynika, że w Polsce mieszka 38.036 tys. osób (48,3% populacji stanowią mężczyźni, a 51,7% kobiety). W ciągu dekady liczba ludności kraju zmniejszyła się o 476 tys. osób.

Liczba ludności Polski spada systematycznie od 2013 r., a demografowie prognozują, że trend spadkowy utrzyma się przez wiele następnych lat i prawdopodobne, że w 2035 r. Polska liczyć będzie już tylko ok. 36 mln mieszkańców. Jako możliwe przyczyny wskazywane są uwarunkowania ekonomiczne, demograficzne i kulturowe. Przy czym procesy nie przebiegają jednakowo dla każdego regionu.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2020-2022 liczba ludności gminy Komańcza zmniejszała się z roku na rok (z 4.333 w 2020 r. do 4.195 w 2022 r.). Na koniec lat 2020-2021 większość wśród mieszkańców stanowili mężczyźni, a na koniec 2022 r. – kobiety.

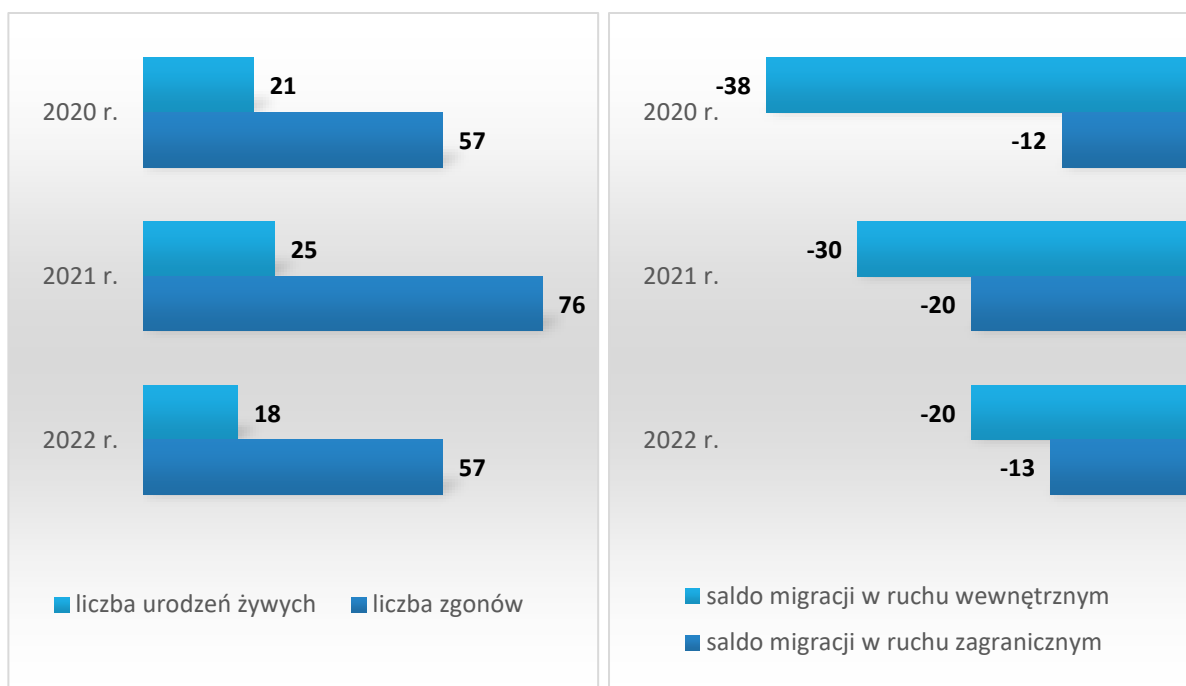
W analizowanym okresie stale zmniejszała się liczba dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym, natomiast w 2022 r. zwiększyła się liczba osób starszych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykresy 17-18. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2020-2022

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2020-2022 przyrost naturalny w gminie był ujemny, a w 2021 r. najbardziej niekorzystny (-36 w 2020 r., -51 w 2021 r., -39 w 2022 r.). W analizowanym okresie ujemne było także saldo migracji (po -50 w latach 2020-2021, -33 w 2022 r.). W przypadku migracji zagranicznych mieszkańcy gminy wyjeżdżali m.in. do Kanady, USA i Wielkiej Brytanii.

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe na temat ruchu naturalnego i salda migracji mieszkańców gminy.

Wykresy 19-20. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2020-2022

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Analizując sytuację demograficzną w gminie, należy zwrócić uwagę na systematycznie rosnący udział osób starszych w populacji gminy. W latach 2020-2022 współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi był wysoki i stale zwiększał się (28,5 w 2020 r., 29,3 w 2021 r., 30,6 w 2022 r.), podobnie jak odsetek osób w wieku 65+ wśród ogółu mieszkańców gminy (19,3 w 2020 r., 19,8 w 2021 r., 20,7 w 2022 r.) Na tej podstawie wnioskować można, że gmina doświadcza postępującego procesu starzenia się społeczności lokalnej.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wskazują na duże zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku w całym kraju. W okresie międzyspisowym zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym – z 18,7% w 2011 r. do 18,4% w 2021 r., a także w wieku produkcyjnym – z 64,4% w 2011 r. do 59,3% w 2021 r. Wyraźnie zwiększył się natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym – z 16,9% do 22,3%, co oznacza, że w ciągu dekady przybyło blisko 2 miliony osób w grupie wieku 60/65 lat i więcej, a tym samym już więcej niż co 5 mieszkańców Polski ma ponad 60 lat.

Mając obecnie miejsce dynamiczny proces starzenia się społeczeństw postępuje wskutek nakładania się spadku liczby urodzeń przy jednoczesnym wydłużaniu średniej długości życia. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego do 2025 r. będzie wzrastał udział „młodszej” subpopulacji, tj. osób

w wieku 65-79 lat, bowiem tę grupę będą sukcesywnie zasilały osoby urodzone w latach 1949-1965, a jednocześnie będzie ubywało osób w wieku 80 lat i więcej urodzonych w latach 1934-1945. Po 2025 r. znacząco wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatków i osób starszych z uwagi na fakt, że ten wiek – w kolejnych latach – osiągną osoby urodzone w czasie powojennego boomu urodzeń. Szacuje się, że w 2040 r. osoby w zaawansowanej starości (ponad osiemdziesięcioletnie) będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych.

Systematyczne postępowanie zjawiska starzenia się wymaga podjęcia z wyprzedzeniem, działań zmierzających do stworzenia nowoczesnego systemu polityki społecznej ukierunkowanej na zaspokajanie specyficznych potrzeb osób starszych. Starzenie się i starość jawią się jednym z kluczowych problemów zarówno w aspekcie ekonomicznym i medycznym, jak i etycznym.

Postępujący proces starzenia się lokalnej społeczności staje się nowym wyzwaniem dla pomocy społecznej. Należy przy tym pamiętać, że w najbliższej perspektywie – do 2025 r. będziemy mieć do czynienia z 2. grupami seniorów – młodszą (do 79 lat) i starszą (80 lat i więcej). Istnieje więc potrzeba podjęcia działań adresowanych do obu grup – prewencyjnych, zapobiegających chorobom i niedołęstwu, umożliwiających podnoszenie jakości życia i wykorzystanie potencjału młodszymi oraz opiekuńczych wobec starszych.

Mając na uwadze zróżnicowanie grupy seniorów nie można postrzegać ich potrzeb i potencjału w jednakowy sposób. W tej grupie znajdują się zarówno osoby aktywne fizycznie i społecznie, samodzielne, utrzymujące satysfakcjonujące relacje z bliskimi i przyjaciółmi; osoby samodzielne, które mają potencjał i chęć rozwoju, ale potrzebują zachęty, informacji i wskazówek do aktywnego udziału w życiu społecznym; osoby częściowo zależne, które potrzebują czasowego wsparcia i opieki, jak również osoby niesamodzielne, całkowicie zależne od pomocy innych. Planując i realizując działania na rzecz seniorów należy więc uwzględnić potrzeby każdej z tych grup.

W gminie Komańcza obserwuje się wzrost liczby osób starszych, samotnych, które zmagają się z problemem dostępu do specjalistycznej opieki lekarskiej, brakiem środków transportu, a tym samym utrudnieniami w dotarciu do urzędów, przychodni, aptek. W gminie nie ma domu dziennego pobytu ani grup wsparcia dla osób starszych. Jednocześnie zwiększa się zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze całodobową opiekę w domach pomocy społecznej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy wspiera seniorów, m.in. poprzez pracę socjalną, usługi opiekuńcze, pomoc finansową, pomoc rzeczową w postaci posiłków i kierowanie do domów pomocy społecznej. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Formy świadczeń dla osób starszych (65 lat i więcej) udzielonych w gminie w latach 2020-2022

formy świadczeń	liczba osób, którym przyznano świadczenie			liczba i kwota świadczeń (w zł)		
	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
zasilek stały	3	2	1	7 2.446	4 2.580	8 5.752,00
zasilek okresowy	3	0	0	12 3.785	0	6 3.577,86
zasilek celowy	0	0	2	0 0	0 0	4 2.000,00
usługi opiekuńcze	4	4	4	398 9.154	754 18.625	410 11.109,70
odpłatność za pobyt w DPS	4	4	4	31 78.282	30 86.463	50 142.649,13
zasilek pielęgnacyjny	3	1	7	31 6.440	8 1.727	76 16403,84

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Na terenie gminy organizowane są przedsięwzięcia kulturalne, rozrywkowe i sportowo-rekreacyjne, w których uczestniczą lub mogą uczestniczyć seniorzy. Są to m.in. wycieczki, warsztaty artystyczne i florystyczne, spotkania autorskie oraz okolicznościowe organizowane z okazji Dnia Seniora i Dnia Kobiet.

Poza Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Komańczy, w gminie i poza nią działają także inne podmioty świadczące i mogące, w razie potrzeby, świadczyć wsparcie seniorom z gminy. Najaktywniej działa w tym obszarze Stowarzyszenie 50+ z Komańczy, dążące do aktywizacji społecznej osób starszych poprzez m.in. organizowanie wycieczek, spotkań integracyjnych, zajęć rozwijających zainteresowania i działania edukacyjne. Do innych podmiotów należy zaliczyć: Dom Pomocy Społecznej im. św. Brata Alberta w Zagórze (całodobowa opieka; ul. ks. Winnickiego 1, 38-540 Zagórze), Dom Pomocy Społecznej „Światło Nadziei” w Sanoku (całodobowa opieka; ul. Królowej Jadwigi 12, 38-500 Sanok) i Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórze (wsparcie dzienne, pomoc psychologiczna, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych oraz w dostępie do

świadczeń zdrowotnych, trening umiejętności potrzebnych w codziennym życiu, terapia ruchowa; ul. Fabryczna 8, 38-540 Zagórz).

5. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

W gminie Komańcza funkcjonują 2 podmioty wykonujące działalność leczniczą oraz działają 3 punkty apteczne. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Podmioty lecznicze i punkty apteczne w gminie

lp.	nazwa podmiotu	adres podmiotu
	Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy	38-543 Komańcza 160
	w tym: Wiejski Ośrodek Zdrowia w Rzepedzi	38-542 Rzepedź 19
	Punkt apteczny w Komańczy	38-543 Komańcza 160
	Punkt apteczny w Rzepedzi	ul. Osiedle C 1A, 38-542 Rzepedź

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy udziela świadczeń w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej: profilaktyczne, diagnostyczne, lecznicze, rehabilitacyjne i pielęgnacyjne z zakresu medycyny rodzinnej, ogólnej, otolaryngologii, położnictwa i ginekologii, pielęgniarstwa i opieki długoterminowej oraz rehabilitacji leczniczej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, po wzroście w 2021 r., w 2022 r. liczba porad udzielonych w gminie w ramach ambulatoryjnej (podstawowej i specjalistycznej) spadła (18.828 w 2020 r., 20.744 w 2021 r., 19.701 w 2022 r.). Na terenie gminy brakuje takich lekarzy specjalistów, jak kardiolog, endokrynolog i diabetolog.

Specjalistyczne świadczenia zdrowotne, świadczenia zdrowotne w warunkach zamkniętych oraz nocną i świąteczną opiekę lekarską i pielęgniarstwa dla mieszkańców gminy realizują placówki działające poza jej terenem. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Podmioty lecznicze spoza gminy, realizujące dla mieszkańców gminy specjalistyczne świadczenia zdrowotne, świadczenia zdrowotne w warunkach zamkniętych oraz nocną i świąteczną opiekę lekarską i pielęgniarstwa

nazwa jednostki	adres jednostki
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sanoku	ul. 800-lecia 26, 38-500 Sanok
Szpital Powiatowy w Lesku	ul. Kochanowskiego 2, 38-600 Lesko

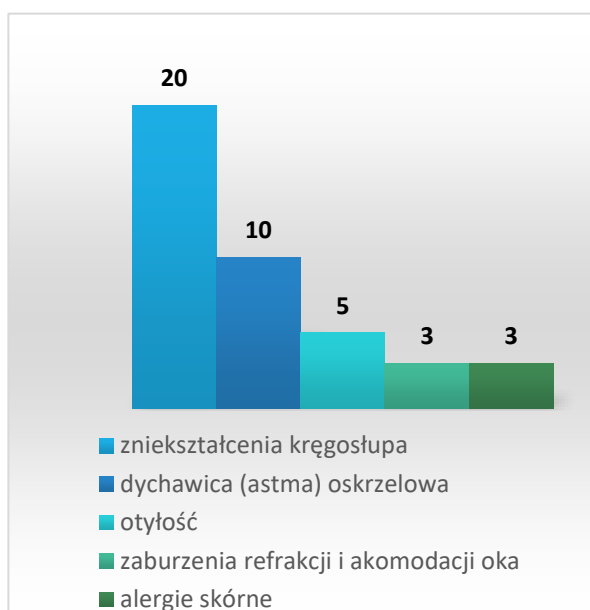
Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Informacji na temat stanu zdrowia mieszkańców gminy dostarcza Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy. Wynika z nich, że w 2021 r. z powodu chorób przewlekłych pod opieką czynną lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej pozostawało 44 dzieci i młodzieży oraz 1.329 osób dorosłych. Najczęściej stwierdzanymi u osób w wieku przedprodukcyjnym schorzeniami były: zniekształcenia kręgosłupa (20 osób), dychawica (astma) oskrzelowa (10), otyłość (5), zaburzenia refrakcji i akomodacji oka i alergię skórne (po 3) oraz alergię pokarmowe (2). Z kolei u osób dorosłych najczęściej odnotowywano choroby układu krążenia (503 osoby), cukrzycę (343), przewlekłe choroby układu trawiennego (181), choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej (139), cukrzycę (133), choroby obwodowego układu nerwowego (124), choroby tarczycy (81), przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawicę oskrzelową (60), nowotwory (43), niedokrwistość (34) i otyłość (31).

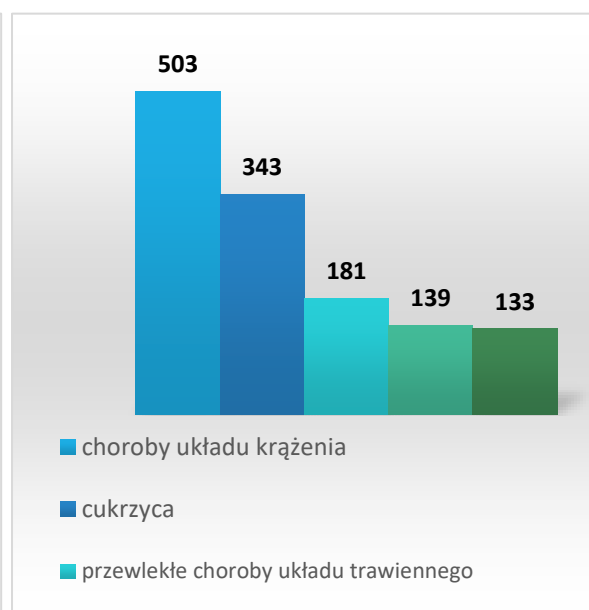
Na koniec 2021 r. łączna liczba osób zadeklarowanych do lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej w ww. placówce wynosiła 3.175, w tym 1.551 dzieci.

Dane szczegółowe na temat schorzeń najczęściej stwierdzanych u dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 21. Schorzenia najczęściej stwierdzane u dzieci i młodzieży w 2021 r.

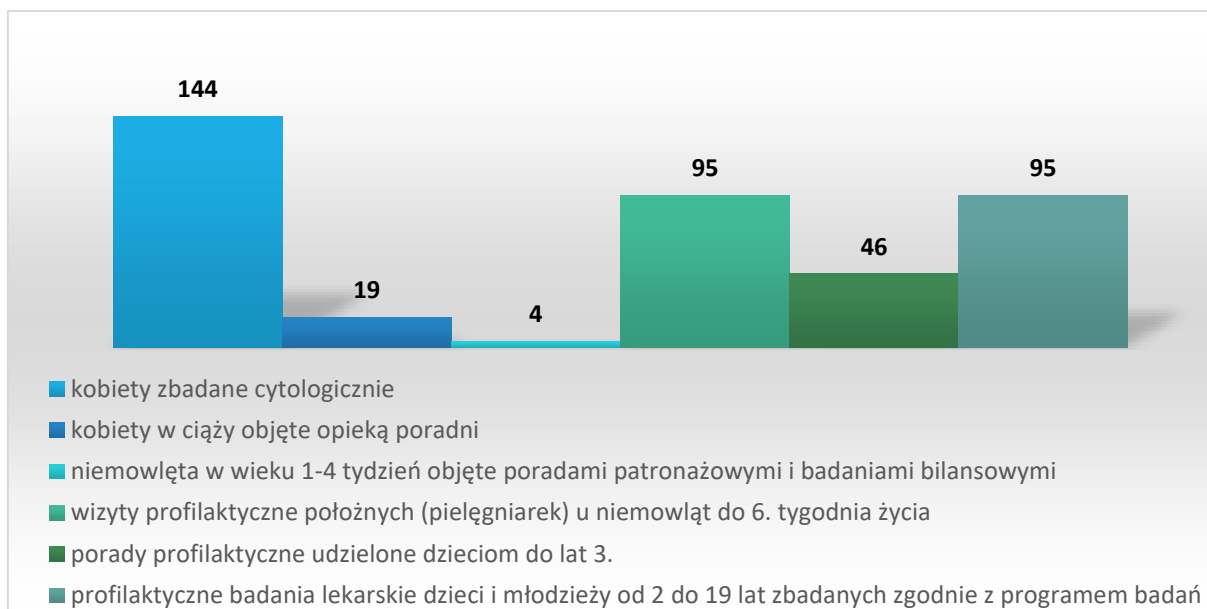
Wykres 22. Schorzenia najczęściej stwierdzane u osób dorosłych w 2021 r.

Źródło danych: Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy.

W 2021 r. Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy sprawował także opiekę profilaktyczną nad matką i dzieckiem. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23. Opieka profilaktyczna nad matką i dzieckiem w 2021 r.

Źródło danych: Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Komańczy.

W 2021 r. badaniami cytologicznymi objęto 144 kobiet, a opieką poradni 19 kobiet w ciąży (udzielono im 163 porady). Poradom patronażowym i badaniom bilansowym (w tym przesiewowym) poddano 4 niemowlęta od 1 do 4 tygodnia życia, Liczba wizyt profilaktycznych położnych (pielęgniarek) u niemowląt do 6. tygodnia życia wyniosła 95. Z porad profilaktycznych korzystały dzieci do lat 3. (udzielono 46 takich porad), natomiast profilaktycznym badaniom lekarskim poddano 95 dzieci i młodzieży w wieku od 2 do 19 lat.

Schorzeniami najczęściej stwierdzanymi u dorosłej populacji są choroby układu krążenia. Obok schorzeń narządów ruchu i neurologicznych należą one do najczęstszych przyczyn niepełnosprawności, która oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Relatywnie rzadziej o obniżonej sprawności w codziennym życiu decydują uszkodzenia narządu wzroku i słuchu, choroba psychiczna oraz upośledzenie umysłowe.

Orzecznictwem o niepełnosprawności w odniesieniu do mieszkańców gminy Komańcza zajmuje się Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku. Według jego danych, w 2022 r. liczba wydanych mieszkańcom gminy orzeczeń o niepełnosprawności (dla dzieci do 16. roku życia) była wyższa niż w latach 2019-2020 (10 w 2019 r., 9 w 2020 r., 14 w 2021 r.), a liczba wydanych w latach 2020-2021 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności (dla osób powyżej 16. roku życia) ulegała wahaniom (132 w 2019 r., 148 w 2020 r., 129 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Sanoku do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2019-2021

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba osób zaliczonych do niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności	142	157	143
w tym: liczba osób do 16. roku życia zaliczonych do niepełnosprawności	10	9	14
liczba osób w wieku 16 lat i więcej zaliczonych do stopnia niepełnosprawności	132	148	129

Źródło danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku.

Do najczęstszych przyczyn niepełnosprawności wśród osób do 16. roku życia należały: całościowe zaburzenia rozwojowe (1 w 2019 r., 2 w 2020 r., 5 w 2021 r.), choroby narządu wzroku (2 osoby w 2019 r., 2 w 2021 r.) oraz choroby układu oddechowego i krążenia (3 osoby w 2019 r.), a wśród osób w wieku 16 lat i więcej upośledzenie narządu ruchu (33 w 2019 r., 35 w 2020 r., 34 w 2021 r.), choroby układu oddechowego i krążenia (29 w 2019 r., po 34 w latach 2020-2021) i choroby neurologiczne (26 w 2019 r., 37 w 2020 r., 27 w 2021 r.).

Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Jaśle w ramach swojej działalności m.in. wydaje orzeczenia o trwałej lub okresowej całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji, o trwałej całkowitej lub okresowej całkowitej niezdolności do pracy oraz o trwałej częściowej lub okresowej częściowej niezdolności do pracy. Dane szczegółowe w tym zakresie za 2021 r. w odniesieniu do mieszkańców gminy Komańcza przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16. Osoby* z orzeczoną niezdolnością do pracy zamieszkałe w gminie, otrzymujące świadczenia wypłacane z ZUS na koniec 2021 r.**

	liczba osób (w tys.) w 2021 r.
trwała całkowita niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji	0,06
okresowa całkowita niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji	0,03
trwała całkowita niezdolność do pracy	0,06
okresowa całkowita niezdolność do pracy	0,01
trwała częściowa niezdolność do pracy	0,16
okresowa częściowa niezdolność do pracy	0,02

Źródło danych: Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Jaśle.

* bez osób pobierających świadczenia na mocy umów międzynarodowych oraz bez osób mających również prawo do świadczenia rolniczego (dane bezpośrednio z badania świadczeń emerytalno-rentowych)

** osoby otrzymujące świadczenia wypłacane przez ZUS to osoby, które pobierają: emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty socjalne oraz osoby uprawnione do rent rodzinnych

Warto dodać, że wydawaniem orzeczeń o całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i samodzielnej egzystencji oraz o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym dla mieszkańców gminy Komańcza zajmuje się Placówka Terenowa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Jaśle.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy obejmuje wsparciem część osób z niepełnosprawnością, pomagając im wypełniać role społeczne i zawodowe. W 2019 r. z powodu niepełnosprawności ze świadczeń pomocy społecznej w gminie skorzystało 81 rodzin liczących 238 osób, rok później – 62 rodziny liczące 162 osoby, a w 2021 r. – 42 rodziny liczące 98 osób.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat form pomocy udzielanej przez GOPS osobom z niepełnosprawnością w gminie.

Tabela 17. Formy świadczeń dla osób z niepełnosprawnością udzielonych w gminie w latach 2019-2021

formy świadczeń	liczba osób, którym przyznano świadczenie			liczba świadczeń, kwota świadczeń		
	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.
zasiłek stały	17	16	13	159, 91.301	142, 81,466	122, 73.980
zasiłek okresowy (z powodu niepełnosprawności)	0	1	0	0, 0	2, 701	0, 0
dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji	26	34	11	144, 15.073	78, 8.443	69, 7.551

dziecka niepełnosprawnego						
zasitek pielęgnacyjny	132	124	122	1.173, 236.742	1.251, 252.993	1.109, 237.640
świadczenie pielęgnacyjne	22	31	40	161, 253.491	277, 505.579	366, 720.400
specjalny zasitek dla opiekuna	9	2	1	2, 18.166	19, 11.780	2, 1.240
inne	5	1	0	36, 22.320	1, 620	0, 0

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy.

Poza Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Komańczy, do podmiotów działających na rzecz mieszkańców gminy z niepełnosprawnością należą: m.in.: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku (ul. Szopena 5, 38-500 Sanok), Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku (ul. Szopena 5, 38-500 Sanok), Dom Pomocy Społecznej „Światło Nadziei” w Sanoku (ul. Królowej Jadwigi 12, 38-500 Sanok), Dom Pomocy Społecznej św. Brata Alberta w Zagórz (ul. ks. Winnickiego 1, 38-540 Zagórz), Dom Pomocy Społecznej Zakonu Bonifratrów w Iwoniczu-Zdroju (ul. Floriańska 19, 38-440 Iwonicz-Zdrój), Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórz (ul. Fabryczna 8, 38-540 Zagórz), Środowiskowy Dom Samopomocy w Wolicy (Wolica 9, 38-505 Bukowsko) oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sanoku (ul. Konarskiego 10, 38-500 Sanok).

6. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC DOMOWA

Alkoholizm, narkomania i przemoc domowa są problemami społecznymi, które powodują szkody we wszystkich sferach życia człowieka. Wpływają negatywnie na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia, relacje rodzinne i międzyludzkie, a także zdolność do konkurencji na rynku pracy.

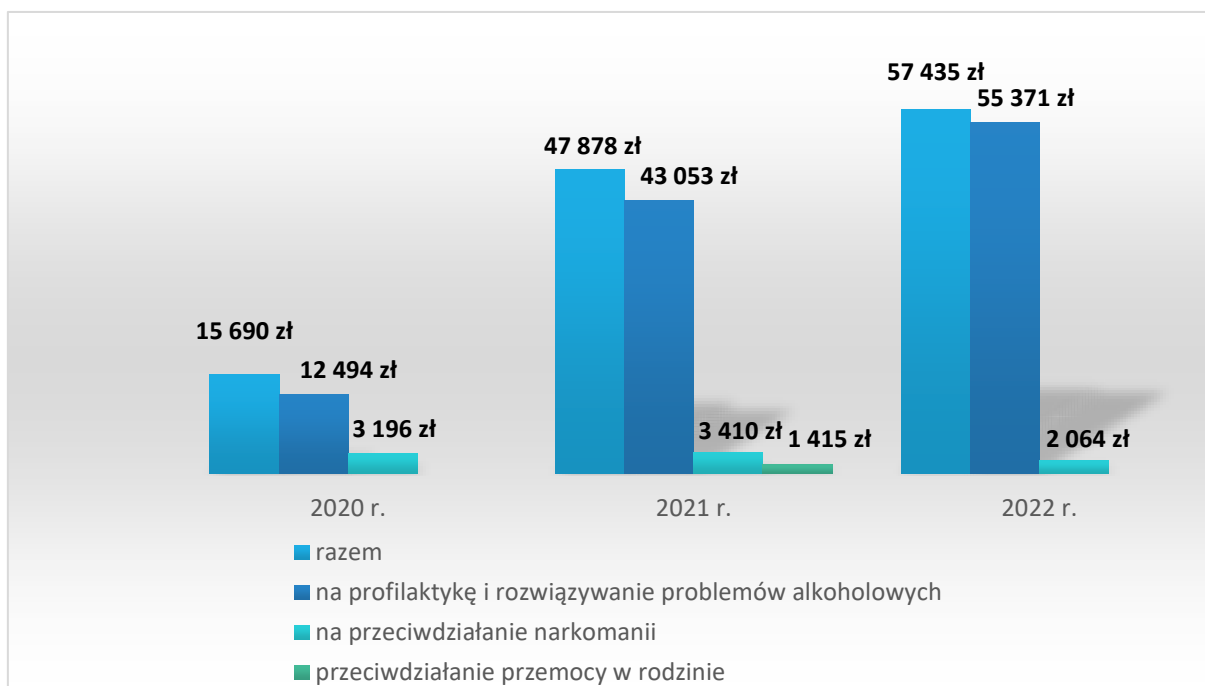
Wśród przyczyn popadania w alkoholizm zasadniczą rolę odgrywiają uwarunkowania społeczne, nieprawidłowe wzorce rodzinne, brak celów życiowych i utrata zatrudnienia. Szerzeniu się narkomanii sprzyjają natomiast coraz większa powszechność i dostępność środków odurzających, panująca moda na ich zażywanie, chęć poszukiwania nowych wrażeń i doznań oraz traktowanie narkotyków jako środków umożliwiających ucieczkę od trudności życia codziennego, rozładowanie stresu i konfliktów. Przemoc jest z kolei problemem mającym często swoje źródło w uzależnieniach i ubóstwie, choć występuje również

w rodzinach o wysokim statusie społecznym. Doznającymi przemocy są niejednokrotnie osoby słabe fizycznie, psychicznie, o niskim poczuciu własnej wartości, zależne od osoby stosującej przemoc. Na ogół są to kobiety i dzieci, rzadziej osoby z niepełnosprawnością, starsze i chore.

Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy domowej oraz integracji społecznej osób nimi dotkniętych należy do zadań własnych gminy. Działania te podejmowane są w oparciu o gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii i przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej oraz przy wykorzystaniu zaplanowanych w ich ramach środków finansowych.

Poniższy wykres przedstawia wysokość środków finansowych wydatkowanych w gminie Komańcza na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii i przemocy w rodzinie w latach 2020-2022.

Wykres 24. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2020-2022

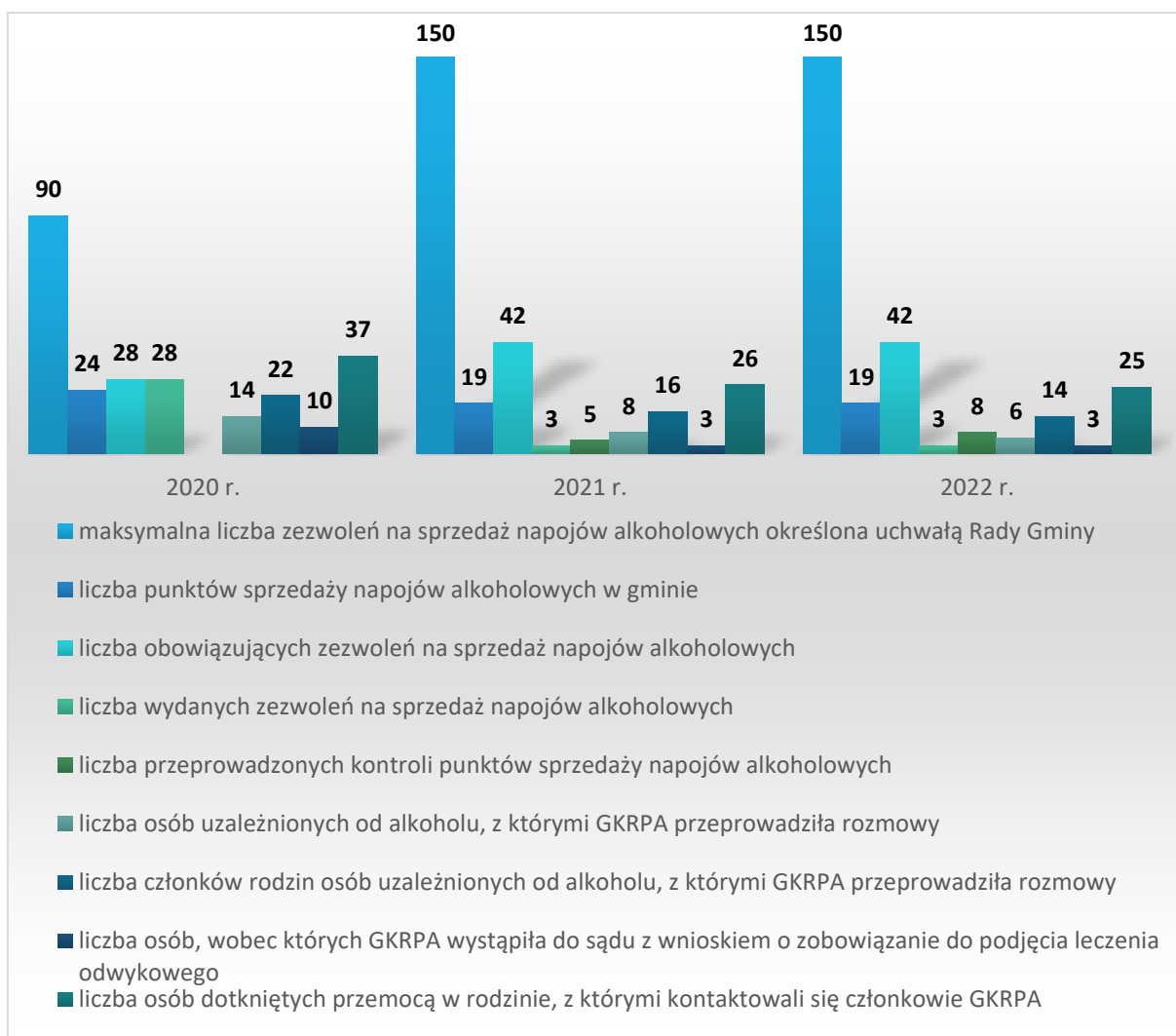

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

W latach 2020-2021 wysokość środków finansowych wydatkowanych w gminie na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii i przemocy w rodzinie była znacznie wyższa niż w 2020 r. (15.690 zł w 2020 r., 47.878 zł w 2021 r., 57.435 zł w 2022 r.).

Poniższy wykres przedstawia wybrane dane na temat rynku napojów alkoholowych w gminie Komańcza, a także aktywności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która zajmuje się inicjowaniem działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów uzależnień oraz integracją społeczną osób uzależnionych. W ramach swoich zadań Komisja m.in. opiniuje wnioski w sprawie wydania lub cofnięcia zezwolenia na alkohol, przeprowadza rozmowy motywujące, udziela porad osobom uzależnionym od alkoholu oraz członkom ich rodzin oraz podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.

Wykres 25. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2020-2022

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

W latach 2021-2022 określona uchwałą Rady Gminy maksymalna liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w gminie była większa niż w 2020 r. (90 w 2020 r., po 150 w latach 2021-2022), podobnie jak liczba obowiązujących zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych (28 w 2020 r., po 42 w latach 2021-2022). W latach 2021-2022 liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych w gminie była mniejsza niż w 2020 r. (24 w 2020 r., po 19 w latach 2021-2022), podobnie jak liczba wydanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych (28 w 2020 r., po 3 w latach 2021-2022).

W analizowanym okresie liczba osób uzależnionych od alkoholu, z którymi GKPRP przeprowadzała rozmowy, zmniejszała się z roku na rok (z 14 w 2020 r. do 6 w 2022 r.), podobnie jak liczba członków rodzin tych osób, z którymi Komisja podjęła rozmowy (z 22 w 2020 r. do 14 w 2022 r.).

W analizowanym okresie GKPRP podejmowała także czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnień i występowała do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia alkoholowego (w stosunku do 10 osób w 2020 r. oraz po 3 osób w latach 2021-2022).

W latach 2020-2022 r. członkowie Komisji kontaktowali się również z osobami doznającymi przemocy domowej (16 w 2020 r., 5 w 2021 r., 16 w 2022 r.), osobami stosującymi przemoc (11 w 2020 r., 8 w 2021 r., 7 w 2022 r.) oraz świadkami przemocy (8 w 2020 r., 10 w 2021 r., 7 w 2022 r.).

Obok Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych istotną rolę w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy odgrywają: działające w Komańczy – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i działający przy nim Zespół Interdyscyplinarny, Posterunek Policji, w Sanoku – Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu (stacjonarny), działająca przy Przychodni Specjalistycznej Poradnia Leczenia Uzależnień, Klub Abstynenta SST „Bieszczady”, Grupa Abstynenta „Okopisko”, Grupa AA „Maksymilian”, Grupa Al-Anon „Nadzieja”, Centrum Medyczne Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Konsylium” Sp. z o.o., Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komenda Powiatowa Policji, a także Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Lesku, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” oraz inne telefony zaufania.

Dane szczegółowe na temat podmiotów mogących wspierać mieszkańców gminy z problemami uzależnień i przemocy domowej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy z problemami uzależnień i przemocy domowej

nazwa i adres podmiotu	liczba osób z gminy objętych wsparciem w 2021 r.
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Komańczy, 38-543 Komańcza 166	32
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy, 38-543 Komańcza 166	8
Zespół Interdyscyplinarny, 38-543 Komańcza 166	12 grup roboczych
Posterunek Policji w Komańczy 38-543 Komańcza 127	18
Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu (stacjonarny), ul. Konarskiego 8, 38-500 Sanok	5
Poradnia Leczenia Uzależnień w Sanoku, działająca przy Przychodni Specjalistycznej w Sanoku, ul. Lipińskiego 10, 38-500 Sanok	3
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, 38-600 Lesko	3
Klub Abstynenta SST „Bieszczady” w Sanoku, ul. Jagiellońska 33, 38-500 Sanok	0
Grupa Abstynenta „Okopisko”, Grupa AA „Maksymilian”, Grupa AI-Anon „Nadzieja”, ul. Kościuszki 22/3, 38-500 Sanok	0
Centrum Medyczne NZOZ Konsylium Sp. z.o.o, ul. Witkiewicza 5, 38-500 Sanok	0
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, ul. Szopena 5, 38-500 Sanok	0
Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sanoku, ul. Sobieskiego 1, 38-500 Sanok	4
Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, tel. (22) 668 70 00 (dyżury pełnią przeszkoleni specjaliści: psycholodzy i prawnicy)	0
Telefony:	
dla osób doznających przemocy	
▪ Centrum Praw Kobiet, tel. ogólnopolski 600 070 717	
▪ Ogólnopolski telefon dla ofiar przemocy w rodzinie Niebieska Linia, tel. 800 120 002	
▪ Policyjny Telefon Zaufania ws. Przemocy w Rodzinie, tel. 800 120 226	
dla dzieci i młodzieży	0
▪ Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży, tel. 116 111	
▪ Telefon zaufania rzecznika praw dziecka, tel. 800 12 12 12	
▪ Telefon dla Rodziców i Nauczycieli w Sprawie Bezpieczeństwa Dzieci, tel. 800 100 100	
▪ Całodobowa infolinia dla dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli, tel. 800 080 222	

- Pomarańczowa Linia – program informacyjno-konsultacyjny dla rodziców dzieci pijących alkohol i zażywających narkotyki, tel. 801 140 068
- Specyficzne problemy, pomoc psychologiczna
- Fundacja Nagle Sami, bezpłatna linia wsparcia dla osób po stracie bliskich, tel. 0 800 108 108
 - Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Fundacja Itaka, tel. 22 654 70 70
 - Ogólnopolski Telefon Zaufania Narkotyki – Narkomania 800 199 990
 - Ogólnopolski Telefon Zaufania dla Osób LGBT+, tel. 22 628 52 22
 - Antydepresyjny Telefon Zaufania Forum Przeciwko Depresji, tel. 22 594 91 00
 - Telefon zaufania dla osób dorosłych w kryzysie emocjonalnym, tel. 116 122

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Działalność profilaktyczna z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy domowej w gminie prowadzona jest głównie w funkcjonujących na jej terenie placówkach oświatowych i obejmuje m.in. organizowanie i realizowanie programów profilaktycznych, jednorazowych prelekcji i pogadank, spektakli profilaktycznych, festynów i innych imprez plenerowych, imprez sportowych, konkursów i pozalekcyjnych zajęć sportowych.

W 2020 r. programami z obszaru profilaktyki uniwersalnej, rekomendowanymi przez ówczesnie działającą Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w ramach Systemu Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego, objęto 44 uczniów, innymi programami z obszaru profilaktyki uniwersalnej dla dzieci i młodzieży – 22 uczniów i 2 nauczycieli w 2020 r. oraz 38 uczniów i 3 nauczycieli w 2021 r., programami z obszaru profilaktyki selektywnej dla młodzieży z grup ryzyka – 62 uczniów i 4 nauczycieli w 2021 r., w latach 2020-2022 w jednorazowych prelekcjach i pogadankach wzięło udział odpowiednio 45, 35 i 85 osób, w spektaklach profilaktycznych – 15 osób w 2021 r. i 54 osoby w 2022 r., w festynach i innych imprezach plenerowych – odpowiednio 30, 85 i 150 osób, w imprezach sportowych – odpowiednio 14, 32 i 40 osób, w konkursach – odpowiednio 20, 29 i 25 osób, a w pozalekcyjnych zajęciach sportowych – odpowiednio 26, 37 i 35 osób.

W 2021 r., w ramach prowadzonej w gminie działalności profilaktycznej z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy domowej, zorganizowano m.in. następujące inicjatywy: „Blżej siebie, dalej od używek”, „Młodość bez uzależnień”, przedsięwzięcia służące integracji lokalnej społeczności, w tym piknik

rodzinny, gry i zabawy dla dzieci, konkurs plastyczny „Żyjmy zdrowo nie ulegając nałogom”, spotkania seniorów „Rozwijanie pasji należy się każdemu”, spotkania międzypokoleniowe, np. „Dzień rodziny”, „Ognisko patriotyzmu”, spotkania rodzin ze sztuką – wyjazd do teatru, „Szkoła bezpieczna od nałogów i uzależnień”, „Miłość i przyjaźń wzmacniają poczucie bezpieczeństwa”, „Z przyrodą w zgodzie żyj”, „Wspólnie dla środowiska, wspólnie dla Komańczy! – czyli działania proekologiczne w walce z uzależnieniami wśród młodzieży”, „Z łemkowską nutą i smakiem – wolni od uzależnień”.

7. EDUKACJA I WYCHOWANIE, OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3.

Gmina Komańcza posiada bazę oświatową, na którą składają się: 4 szkoły podstawowe, w tym 2 szkoły niepubliczne, oraz 4 punkty przedszkolne, w tym 2 punkty prowadzone przez organizacje pozarządowe. Placówki niepubliczne prowadzi Stowarzyszenie na rzecz Łupkowa i okolic oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich im. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Wisłoku Wielkim.

Dane szczegółowe na temat działających w gminie placówek oświatowych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19. Placówki oświatowe w gminie

nazwa placówki	adres placówki
Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy w tym: Punkt Przedszkolny w Szkole Podstawowej im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy	38-543 Komańcza 249
Szkoła Podstawowa w Rzepedzi w tym: Punkt Przedszkolny w Szkole Podstawowej w Rzepedzi	Osiedle A30, 38-542 Rzepedź
Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowym Łupkowie	Nowy Łupków 29, 38-543 Komańcza
Publiczny Punkt Przedszkolny w Nowym Łupkowie	Nowy Łupków, 38-543 Komańcza
Publiczna Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Wisłoku Wielkim	Wisłok Wielki 26A, 38-543 Komańcza
Punkt Przedszkolny w Wisłoku Wielkim	Wisłok Wielki 26A, 38-543 Komańcza

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Szkoły prowadzone przez gminę, tj. Szkoła Podstawowa w Komańczy i Szkoła Podstawowa w Rzepedzi, posiadają pracownie komputerowe i wewnętrzną sieć z dostępem do sieci Internet, działalność dydaktyczna obejmuje również bibliotekę szkolną, a opiekuńcza – świetlicę. W strukturze szkół funkcjonuje blok żywienia, gdzie sporządza się 1 gorący posiłek dziennie.

Dowóz do szkół obejmuje wszystkie dzieci w wieku od 5. roku życia z terenu gminy, bez względu na odległość. Dzieci dowożone są czterema środkami transportu, w tym busem stanowiącym własność gminy. Gmina zapewnia również dostępność do edukacji dla uczniów z niepełnosprawnościami. Zadania są realizowane przy pomocy środków otrzymywanych z budżetu państwa (subwencji oświatowej, dotacji celowych) oraz ze środków własnych gminy.

Na terenie gminy nie funkcjonują placówki świadczące opiekę nad dziećmi do lat 3. Warto dodać, że według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2020-2022 liczba dzieci w wieku do lat 3. zmniejszyła się w gminie z roku na rok (111 w 2020 r., 98 w 2021 r., 90 w 2022 r.).

8. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

Działalność kulturalną, sportową, rekreacyjną oraz w zakresie turystyki w gminie organizuje i koordynuje Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy. Wspierają go w tych działaniach ośrodki kultury w Rzepedzi i Szczawnem, biblioteki, kluby oraz punkt informacji turystycznej.

Priorytetem działalności GOK-u jest realizacja zadań w zakresie zaspokajania potrzeb kulturalnych, czytelniczych i turystycznych, wychowania i edukacji, upowszechniania i rozwoju kultury sportowej oraz promocji regionu. Do głównych jego zadań w zakresie działalności kulturalnej należy m.in.: tworzenie warunków do rozwoju i upowszechniania kultury, organizacja różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowanie przez sztukę, tworzenie warunków dla rozwoju folkloru i miłośników kultury, kół i klubów zainteresowań oraz zespołów, organizowanie imprez kulturalnych, artystycznych, oświatowych, rozrywkowych, rekreacyjnych oraz turystycznych, organizowanie wystaw, przedstawień, spektakli, koncertów, festiwali, warsztatów sztuki, rękodzieła ludowego i artystycznego, projekcji filmów, współpraca z instytucjami kultury krajowymi i zagranicznymi oraz z organizacjami społecznymi, instytucjami oświatowo-edukacyjnymi, samorządami powiatowym i wojewódzkim w zakresie rozwoju kultury i regionu, a także wspieranie akcji

charytatywnych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2022 r. Ośrodek zorganizował 292 imprezy, w których wzięły udział 11.443 osoby.

Do podstawowych zadań Bibliotek Publicznych na terenie gminy należy zaspokajanie potrzeb czytelniczych, kulturalnych, oświatowych, edukacyjnych oraz informacyjnych poprzez m.in. gromadzenie, opracowywanie i przechowywanie materiałów bibliotecznych ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu, udostępnienie zbiorów bibliotecznych na miejscu, wypożyczenie do domu, prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych, prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej, popularyzacja książek i czytelnictwa, współdziałanie z bibliotekami innych sieci, instytucjami upowszechniania kultury, organizacjami w rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczeństwa, podjęcie działań oświatowych, które zwiększą rozwój czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, współpraca z bibliotekami, instytucjami i placówkami oświatowo-kulturalnymi na terenie gminy, powiatu i województwa w celu rozwijania i zaspokajania potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczeństwa, organizowanie konkursów czytelniczych i kiermaszy książek.

W 2022 r. księgozbiór bibliotek w gminie liczył 28.750 woluminów, liczba czytelników wyniosła 473 osoby, a liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz 6.286 woluminów. Placówki umożliwiały czytelnikom korzystanie z komputerów z dostępem do sieci Internet; w analizowanym roku na ich wyposażeniu było 11 komputerów, z czego 7 dostępnych dla czytelników.

Poniższa tabela zawiera wykaz placówek kulturalnych funkcjonujących w gminie. Wszystkie wchodzi w skład struktury organizacyjnej Gminnego Ośrodka Kultury w Komańczy w Komańczy.

Tabela 20. Placówki kulturalne w gminie

nazwa placówki	adres placówki
Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy	38-543 Komańcza 166
Rzepedzki Ośrodek Kultury w Rzepedzi	38-542 Rzepedź 19a
Ośrodek Kultury w Szczawnem	38-542 Rzepedź, Szczawne 38
Biblioteka Publiczna w Komańczy	38-543 Komańcza 166
Biblioteka Publiczna, Filia w Rzepedzi	38-542 Rzepedź
Biblioteka Publiczna, Filia w Szczawnem	38-542 Rzepedź, Szczawne
Klub Wiejski w Smolniku	38-543 Smolnik
Klub Wiejski w Nowym Łupkowie	38-543 Nowy Łupków
Klub Wiejski w Radoszycach	38-543 Radoszyce
Klub Wiejski w Komańczy	38-543 Komańcza

Klub Wiejski w Czystogarb (wieś)	38-543 Czystogarb
Klub Wiejski w Czystogarb (osiedle)	38-543 Czystogarb
Klub Wiejski w Wisłoku Wielkim	38-543 Wisłok Wielki
Klub Wiejski w Turzańsku	38-542 Turzańsk
Klub Wiejski w Rzepedzi (wieś)	38-542 Rzepedź

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Do najważniejszych imprez kulturalno-rozrywkowych organizowanych w gminie należą: Pikniki rodzinne, Spotkania Przygraniczne Polski i Słowacji, Narodowe Czytania, HARASYMIADA – na ścieżkach Krainy Łagodności, Osad w Ostawicy, bale karnawałowe, obchody świąt państwowych – Święto Konstytucji 3 Maja, Święto Niepodległości 11 listopada, imprezy okolicznościowe – Dzień Babci i Dziadka, Dzień Kobiet, Dzień Dziecka, Wieczory Andrzejkowe, Spotkania z Mikołajem.

Organizacją życia sportowego i rekreacji w gminie zajmuje się 29 w Komańczy. Do jego głównych zadań z zakresu kultury fizycznej należy: rozwój sportu wśród mieszkańców gminy, prowadzenie działań rekreacyjnych, m.in. imprez i rozgrywek sportowych i sportowo-rekreacyjnych oraz promocja sportu i rekreacji.

Upowszechnianiu kultury fizycznej, sportu i rekreacji w gminie służy dostępna na jej terenie infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Składają się na nią m.in.: boiska sportowe, stadion, tereny rekreacyjne, place zabaw. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie

nazwa obiektu	adres obiektu
Stadion w Rzepedzi	38-542 Rzepedź
Boisko sportowe przy Ośrodku Kultury w Szczawnem	Szczawne 32, 38-542 Rzepedź
Boisko sportowe przy Szkole Podstawowej w Rzepedzi	38-542 Rzepedź os. A 30
Boisko sportowe przy Szkole Podstawowej w Komańczy	38-543 Komańcza 249
Boisko sportowe w Wisłoku Wielkim	Wisłok Wielki, 38-543 Komańcza
Boisko sportowe w Nowym Łupkowie	Nowy Łupków, 38-543 Komańcza
Siłownia zewnętrzna przy Ośrodku Kultury w Szczawnem	Szczawne 32, 38-542 Rzepedź
Siłownia w budynku Szkoły Podstawowej w Rzepedzi	38-542 Rzepedź os. A 30
Siłownia zewnętrzna w Komańczy na skwerku	38-543 Komańcza
Siłownia zewnętrzna w Czystogarb Osiedle	Czystogarb, 38-543 Komańcza

Siłownia zewnętrzna w Czystogarbie Wieś	Czystogarb, 38-543 Komańcza
Siłownia zewnętrzna w Wiśłoku Wielkim	Wiśłok Wielki, 38-543 Komańcza
Siłownia zewnętrzna w Nowym Łupkowie	Nowy Łupków, 38-543 Komańcza
Plac zabaw w Kulasznie	Kulaszne, 38-542 Rzepedź
Plac zabaw przy Ośrodku Kultury w Szczawnem	Szczawne 32, 38-542 Rzepedź
Plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Rzepedzi	38-542 Rzepedź os. A 30
Plac zabaw w Komańczy na skwerku	38-543 Komańcza
Plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Komańczy	38-543 Komańcza 249
Plac zabaw w Nowym Łupkowie	Nowy Łupków, 38-543 Komańcza
Plac zabaw w Czystogarbie Osiedle	Czystogarb, 38-543 Komańcza
Plac zabaw w Wiśłoku Wielkim	Wiśłok Wielki, 38-543 Komańcza
Sala gimnastyczna w Szkole Podstawowej w Komańczy	38-543 Komańcza 249

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Do najważniejszych przedsięwzięć sportowo-rekreacyjnych organizowanych w gminie należą: Beskidzki Rajd Śladami Dwóch Kardynałów, Zawody wędkarskie z okazji Dnia Dziecka na stawach w Szczawnem, Maraton Tropami Żbików, Zawody rowerowe MTB, Bieg Rzeźnika, Zawody strzeleckie i ćwiczenia jednostek ochrony przeciwpożarowej, Zawody drwali i operatorów pilarek, Rodzinne zawody wędkarskie, Turniej piłki nożnej o puchar Prezesa Fundacji „Ramię w Ramię – nad Osławą” dla dzieci, Turniej piłki nożnej o puchar Wójta Gminy Komańcza dla dorosłych, bieg górski – Łemkowyna Ultra Trail.

Gmina przyciąga atrakcyjnym położeniem, urokliwymi krajobrazami, a także walorami kulturowymi świadczącymi o bogatej historii tego regionu. Znaczącą rolę w rozwoju turystyki odgrywa dziedzictwo kulturowe gminy, w szczególności kultura łemkowska, obecność 7 zabytkowych cerkwi oraz Klasztoru Sióstr Nazaretanek z Pokojem Pamięci Prymasa Stefana Wyszyńskiego, który rocznie odwiedza ponad 40 tys. turystów. Gmina rozbudowuje bazę turystyczno-wypoczynkową oraz zaplecze agroturystyczne.

Gmina posiada wyjątkowe zasoby przyrodnicze pozwalające na rozwój na jej terenie różnych form wypoczynku i rekreacji. Najpopularniejszymi atrakcjami są Jezioro Duszatyńskie, góra Chryszczata, Kaskada wodna na potoku Dołżyczka w Dołżycy, Cudowne Źródło w Radoszycach, Przełom Osławy nad Duszatynem, Platforma widokowa w Komańczy. Przez gminę przebiegają liczne szlaki turystyczne – Transgraniczna trasa rowerowa Komańcza-Medzilaborce, Szlak czerwony, będący fragmentem Głównego Szlaku Beskidzkiego Komańcza-Cisna,

Szlak zielony Komańcza – Vydrań, Rowerowy „Szlak Ikon”, Rowerowy szlak Śladami Przygód Dobrego Wojaka Szwejka, Ścieżka przyrodniczo-historyczna w Gminie Komańcza. Na jej terenie znajduje się także wiele ciekawych, wartych odwiedzenia miejsc, jak: Kuźnia Łemkowska, Zagroda Chryszczata, Tunel przez Przełęcz Łupkowską. W gminie można również znaleźć pamiątki po wysiedlonych w Akcji „Wisła” Łemkach.

9. EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA

Ekonomia społeczna i solidarna to sfera będąca przejawem społeczeństwa obywatelskiego, w której działalność ekonomiczna i pożytku publicznego służy realizacji celów społecznych. Należą do nich: zatrudnianie i reintegracja osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w szczególności osób z niepełnosprawnością, bezrobotnych oraz seniorów), wspieranie podmiotowości i samodzielności tych osób oraz odbudowa ich zdolności do pełniejszego uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym, a także działalność na rzecz rozwoju lokalnego.

Cele ekonomii społecznej i solidarnej realizowane są przez podmioty ekonomii społecznej, do których zalicza się:

- przedsiębiorstwa społeczne (np. spółdzielnie socjalne), które zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym;
- jednostki reintegracyjne (m.in. zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej czy centra integracji społecznej, których głównym celem jest ponowna integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego – organizacje pozarządowe oraz podmioty sfery gospodarczej utworzone w związku z realizacją celu społecznego – spółki non-profit i spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie np. inwalidów i niewidomych.

W gminie Komańcza funkcjonuje ponad 20 podmiotów ekonomii społecznej. Obok spółdzielni socjalnej są to organizacje pozarządowe, z którymi samorząd gminy podejmuje wspólne działania na podstawie uchwalanego corocznie programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie. Jego celem głównym jest umacnianie partnerskiej współpracy z organizacjami

pozarządowymi w prowadzeniu działań zmierzających do rozwoju gminy i poprawy jakości życia mieszkańców.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat aktywnie działających w gminie podmiotów ekonomii społecznej. Uwzględniają one m.in. informacje na temat obszarów i odbiorców ich działań, które określają ich zdolności do realizacji usług społecznych, w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.

Tabela 22. Podmioty ekonomii społecznej w gminie

nazwa i adres organizacji	obszary działań	odbiorcy działań
Fundacja „Ramię w Ramię – nad Oslawą” Szcawne 54, 38-542 Rzepedź	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Fundacja „Wykuci w ogniu” Mokre 80, 38-542 Rzepedź	kultura, sztuka, tradycja	społeczność lokalna
Spółdzielnia Socjalna „Nad Wisłokiem” Wisłok Wielki 39, 38-543 Komańcza	usługi socjalne	społeczność lokalna
Stowarzyszenie 50+ w Komańczy 38-543 Komańcza 166	usługi socjalne, pomoc społeczna	osoby starsze, kombatanci
Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Łupkowa i Okolic 38-543 Nowy Łupków 37	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Fundacja „Torem Oslawy” 38-543 Komańcza 166	kultura, sztuka, tradycja; sport, turystyka, rekreacja, hobby	społeczność lokalna
Stowarzyszenie „Wspólnie dla Turzańska” 38-542 Turzańsk 39	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych Komańczy 38-543 Komańcza 166	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Stowarzyszenie przy Granicy 38-543 Oslawica 5	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne na Rzecz Rozwoju Wsi Szcawne i Kulaszne 38-542 Szcawne 32	kultura, sztuka, tradycja	społeczność lokalna
Fundacja Rozwoju Społeczności Lokalnych „Inicjatywa” 38-173 Smolnik 16/2	rozwój lokalny	społeczność lokalna
Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło w Wisłoku Wielkim 38-543 Wisłok Wielki 66	usługi socjalne, pomoc społeczna, ochrona zdrowia	osoby w kryzysie bezdomności, osoby skrajnie ubogie
Fundacja „Przytulnia” 38-543 Wisłok Wielki 39	ekologia	wszyscy zainteresowani
Fundacja „Chata Nad Wisłokiem” 38-543 Wisłok Wielki 39	kultura, sztuka, tradycja	wszyscy zainteresowani

Stowarzyszenie „Baladhora” w Mokrem Mokre 22, 38-542 Rzepedź	kultura, sztuka, tradycja, działalność międzynarodowa	wszyscy zainteresowani
Koło Terenowe Krajowego Związku Emerytów i Rencistów Służby Więziennej przy Zakładzie Karnym w Łupkowie Zakład Karny w Łupkowie, 38-543 Komańcza	sport, turystyka, rekreacja, hobby	osoby starsze, kombataneci
Koło Gospodyń Wiejskich w Czystogarb 38-543 Czystogarb 37	rozwój lokalny, kultura, sztuka, tradycja	społeczność lokalna, kobiety
Koło Gospodyń Wiejskich w Nowym Łupkowie 38-543 Nowy Łupków	rozwój lokalny, kultura, sztuka, tradycja	społeczność lokalna, kobiety
Gminny Ludowy Klub Sportowy „Drewiarz” Rzepedź 38-542 Rzepedź	sport, turystyka, rekreacja, hobby	społeczność lokalna
Stowarzyszenie Sportowo-Rekreacyjne „Żbik – Komańcza” 38-543 Czystogarb 8	sport, turystyka, rekreacja, hobby	społeczność lokalna
Fundacja Konia Kabardyńskiego 38-543 Wola Michowa 23	sport, turystyka, rekreacja, hobby	społeczność lokalna
Ochotnicza Straż Pożarna w Komańczy Komańcza 175	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
Ochotnicza Straż Pożarna w Rzepedzi Osiedle A 19a, 38-542 Rzepedź	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
Ochotnicza Straż Pożarna w Wisłoku Wielkim 38-542 Wisłok Wielki 25A	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
Ochotnicza Straż Pożarna w Szczawnem 38-542 Szczawne 32	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Na rok 2023 Gmina Komańcza zaplanowała zlecenie w trybach, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zadań publicznych, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie dotyczących działalności: na rzecz osób w wieku emerytalnym, z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i sportu, z zakresu ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego oraz działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka.

10. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Przestępczość jest dynamicznym, podlegającym rozwojowi zjawiskiem społecznym, które stanowi zagrożenie dla obowiązującego porządku prawnego. W zależności od swej intensywności i częstotliwości wpływa na formowanie się postaw i zachowań ludności oraz odciska piętno na jej funkcjonowaniu.

Zapobieganie przestępczości wymaga zastosowania rozwiązań kompleksowych, zakładających wspólne zaangażowanie instytucji i organizacji państwowych, samorządowych i społecznych, przedstawicieli społeczności lokalnych oraz środków masowego przekazu. Ważną rolę w zakresie inicjowania i organizowania tej działalności odgrywa policja.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy Komańcza czuwa Komenda Powiatowa Policji w Sanoku (ul. S. Witkiewicza 3, 38-500 Sanok), a bezpośrednio czynności policyjne wykonują funkcjonariusze Posterunku Policji w Komańczy (Komańcza 127, 38-543 Komańcza). Z jego informacji wynika, że w 2022 r. na terenie gminy wszczęto 47 postępowań w sprawach o przestępstwo, z czego 17 umorzono wobec braku znamion przestępstwa, 17 zakończono aktem oskarżenia i skierowaniem sprawy do Sądu Rejonowego w Sanoku, a 13 umorzono z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa. Najwięcej stwierdzonych przestępstw było przeciwko mieniu (13) oraz bezpieczeństwu w komunikacji (4).

Dane szczegółowe na temat wybranych przestępstw popełnionych w gminie w 2022 r. przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 23. Wybrane przestępstwa popełnione w gminie w 2022 r.

kategoria przestępstwa	liczba przestępstw	liczba sprawców	grupa wiekowa sprawców
przeciwko mieniu	13	–	–
przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	8	8	25-65 lat
przeciwko rodzinie i opiece	4	4	30-45 lat
przeciwko wolności	1	1	40 lat
przeciwko wolności seksualnej	1	1	55 lat
oszustwa internetowe	1	1	25 lat
nielegalne posiadanie broni	1	1	50 lat
przestępstwo narkotykowe	1	1	35 lat

Źródło: Posterunek Policji w Komańczy.

Istotne dla mieszkańców gminy jest także bezpieczeństwo pożarowe. Na jej terenie ochronę przeciwpożarową zapewnia 5 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych – w Komańczy, Nowym Łupkowie, Rzepedzi, Szczawnem i Wisłoku Wielkim. Jednostki te biorą udział w akcjach gaśniczych, udzielają pomocy przy wypadkach drogowych, usuwają zalegające drzewa i zabezpieczają zerwane linie energetyczne wskutek wichur i nawałnic, pomagają w usuwaniu skutków powodzi i podtopień po ulewnych deszczach.

11. KWESTIA UCHODźCÓW

Nie wiadomo dokładnie, ile osób uchodźczych przebywa obecnie w Polsce w związku z kryzysem wojennym za jej wschodnią granicą, niemniej szacuje się, że w różnych okresach 2022 r. granicę kraju przekroczyło od 4 do 5 mln osób – kobiet, mężczyzn, dzieci, seniorów czy osób z niepełnosprawnościami. Sytuacja pozostawała dynamiczna – część uchodźców podążała do innych krajów, niektórzy wracali do Ukrainy, część pozostała w Polsce. W połowie 2022 r. obywatelom Ukrainy nadano ponad 1 milion numerów PESEL. Z uwagi na niemożność określenia, jak potoczy się i rozwinie kryzys wojenny za wschodnią granicą Polski niezbędne jest tworzenie polityki migracyjnej zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym.

W pierwszych tygodniach wojny w Ukrainie jednostki samorządowe stanęły przed obowiązkiem i potrzebą zapewnienia schronienia uchodźcom. Wśród krótkookresowych wyzwań znalazły się podstawowe, jak zapewnienie lokum i żywności, dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i rynku pracy. Z upływem czasu pojawiały się kolejne, m.in. konieczność świadczenia pomocy psychologicznej osobom w traumie. Przewidywane są również następne wyzwania, a wśród najważniejszych wymienia się potrzebę integracji oraz zapobieganie konfliktom migranckim, w tym agresji na tle narodowościowym.

Liczba obywateli Ukrainy, którzy znaleźli schronienie przed konfliktem wojennym na terenie gminy Komańcza, to 173 osoby. Jej samorząd zapewnił uchodźcom schronienie i wyżywienie oraz objął wsparciem finansowym, rzeczowym i poradnictwem. Pomoc finansowa polega na wypłacie jednorazowego świadczenia 300 zł, zasiłku rodzinnego i pielęgnacyjnego, świadczeń pielęgnacyjnych. Ponadto gmina objęła dożywianiem dzieci w szkole – z tej formy

pomocy skorzystało 20 dzieci, a kwota świadczeń wyniosła 3.535 zł. Świadczenie 300 zł wypłacono 116 osobom na łączną kwotę 34.800 zł.

W 2022 r. wśród beneficjentów świadczeń rodzinnych znaleźli się także obywatele Ukrainy, którzy po wybuchu wojny przebywali na terenie gminy. Udzielono im 125 zasiłków rodzinnych (na kwotę 18.517 zł), 28 dodatków do zasiłku rodzinnego (4.059 zł), 2 świadczenia pielęgnacyjne (4.238 zł), 2 zasiłki pielęgnacyjne (432 zł), 5 świadczeń rodzicielskich (5.000 zł) oraz 2 składki na ubezpieczenie społeczne (1.166 zł)

Gmina wypłacała również świadczenie osobom, którzy obywatelom Ukrainy zapewniali zakwaterowanie i wyżywienie. Na to świadczenie złożono 63 wnioski, liczba obywateli Ukrainy objętych pomocą wyniosła 171 osób, natomiast kwota wypłaconych świadczeń 416.020 zł.

Z danych Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wynika, że w porównaniu do spisu z 2011 r. dwukrotnie wzrosła liczba osób z obywatelstwem innego kraju mieszkających na terenie Polski, w tym czterokrotnie liczba obywateli Ukrainy. Wobec powyższego, obecnie, po wybuchu wojny za wschodnią granicą kraju, tym bardziej należy brać pod uwagę możliwość dalszego wzrostu liczby osób narodowości ukraińskiej zamierzających na dłużej lub na stałe pozostać w Polsce. Z ankiet przeprowadzanych wśród uchodźców w połowie 2022 r. wynika, że 1/3 badanych deklaruje chęć pozostania w Polsce także po zakończeniu wojny. W późniejszych badaniach udział ten nieco się zmniejszył, niemniej nie można przewidzieć, jak będzie on kształtował się w przyszłości.

12. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”

Badania ankietowe przeprowadzone w ramach diagnozy sytuacji społecznej w gminie Komańcza posłużyły identyfikacji, określeniu przyczyn i skali występujących na jej terenie problemów społecznych oraz wskazaniu działań, jakie należałoby podjąć w celu zmniejszenia ich natężenia oraz zminimalizowania ich skutków.

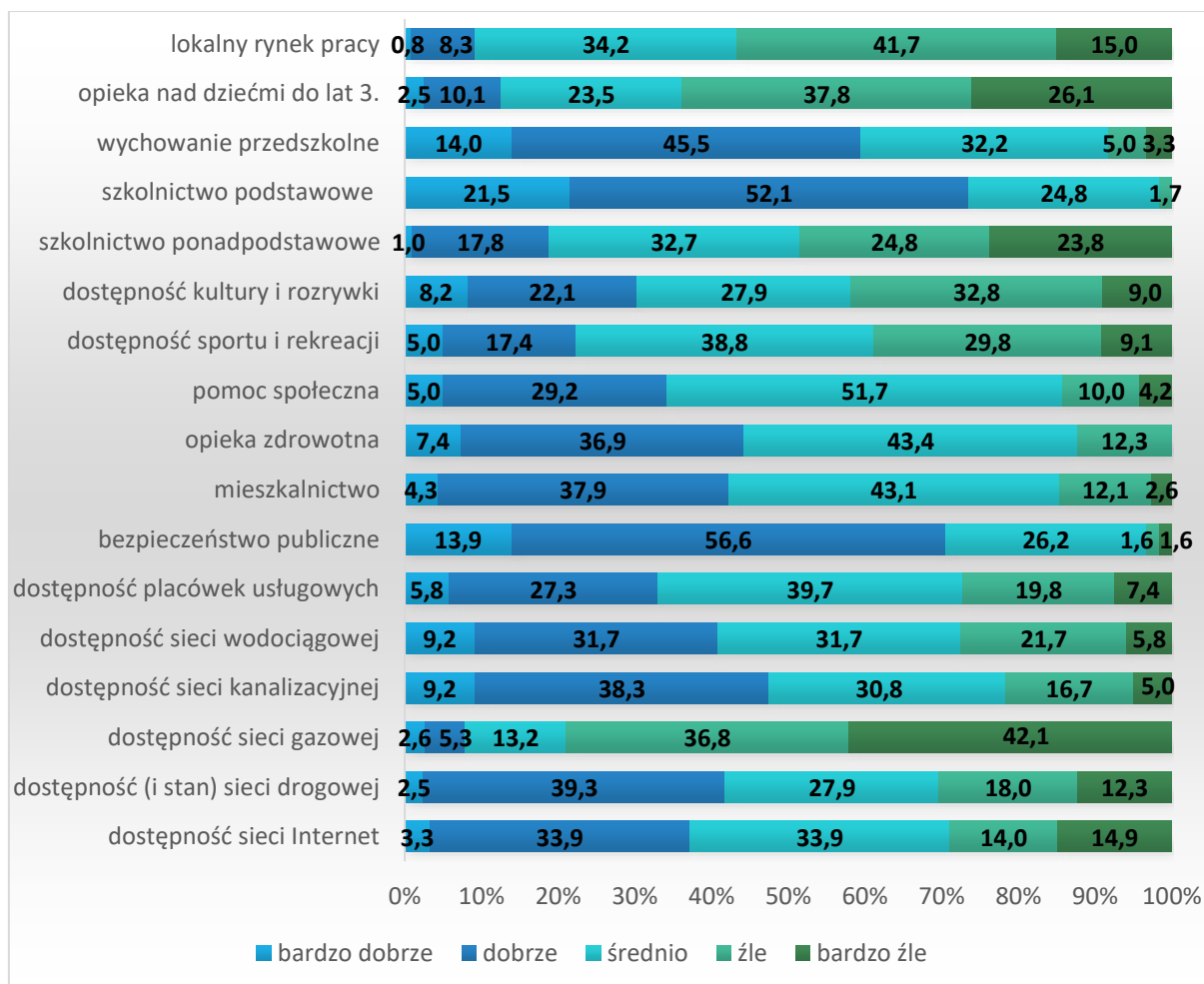
Badania zostały przeprowadzone przy pomocy ankiety, którą skierowano do mieszkańców gminy, w tym reprezentantów samorządu lokalnego – Wójta Gminy, Zastępcy Wójta Gminy, Sekretarza Gminy, Skarbnika Gminy, radnych, sołtysów, pracowników Urzędu Gminy, członków komisji rozwiązywania problemów

alkoholowych, przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy, w tym placówek oświatowych, kulturalnych, sportowych i pomocy społecznej, przedstawiciele jednostek służby zdrowia, policji, podmiotów ekonomii społecznej i kościoła. W sumie do analizy przedłożono 122 wypełnione anonimowo ankiety.

Z uwagi na fakt, że badania ankietowe w środowisku lokalnym przeprowadzono przed wejściem w życie nowelizacji ustawy w zakresie przeciwdziałania przemocy, wprowadzającej nową nomenklaturę („przemoc domowa”, „osoba doznająca przemocy domowej”, „osoba stosująca przemoc domową”), w poniższej analizie zastosowano wcześniejsze nazewnictwo („przemoc w rodzinie”, „ofiara przemocy w rodzinie” i „sprawca przemocy w rodzinie”), zgodnie z brzmieniem pytań i udzielonych odpowiedzi.

W pierwszym pytaniu poproszono ankietowanych o ocenę warunków życia w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 26. Warunki życia w gminie

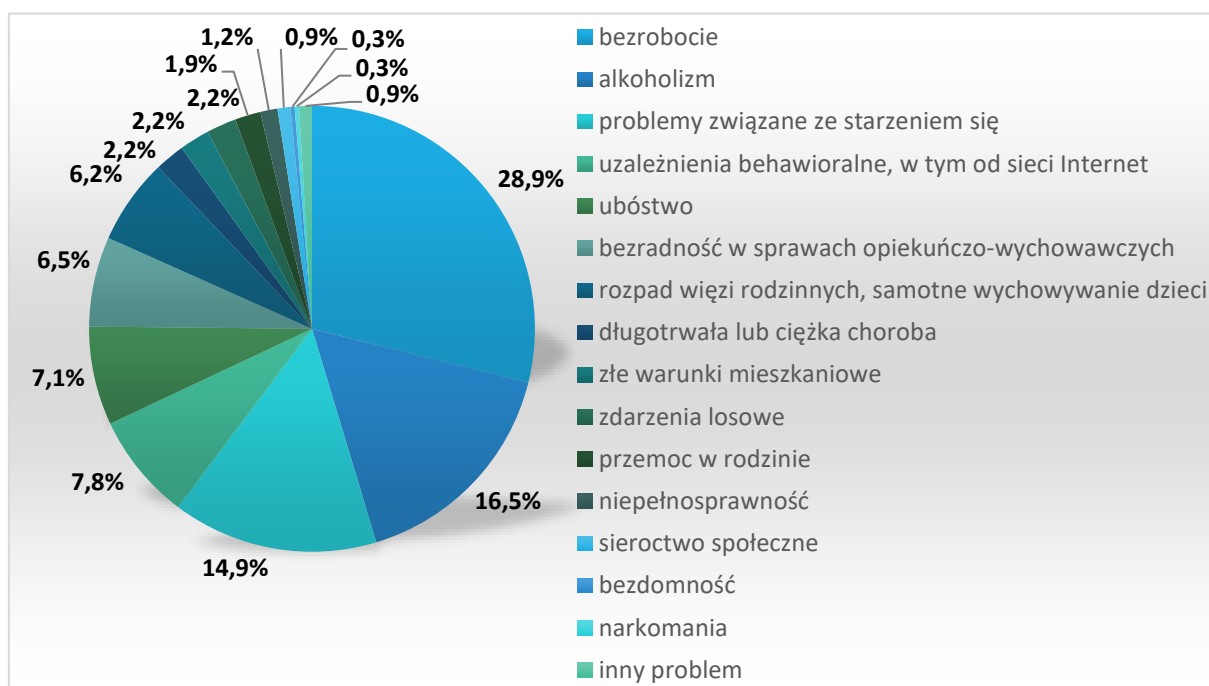
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Analizując warunki życia w gminie, przedstawiciele środowiska lokalnego najlepiej ocenili dostęp do szkolnictwa podstawowego (łącznie 73,6% ocen dobrych i bardzo dobrych), stan bezpieczeństwa publicznego (w sumie 70,5% ocen dobrych i bardzo dobrych) oraz dostępność wychowania przedszkolnego (łącznie 59,5% ocen bardzo dobrych i dobrych).

Najgorzej badani ocenili z kolei dostęp do sieci gazowej (w sumie 78,9% ocen bardzo złych i złych), opieki nad dziećmi do lat 3. (łącznie 63,9% ocen złych i bardzo złych), lokalny rynek pracy (w sumie 56,7% ocen złych i bardzo złych) oraz dostępność szkolnictwa ponadpodstawowego (łącznie 48,6% ocen złych i bardzo złych).

W kolejnym pytaniu zapytano badanych o problemy, które najczęściej dotyczą mieszkańców gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

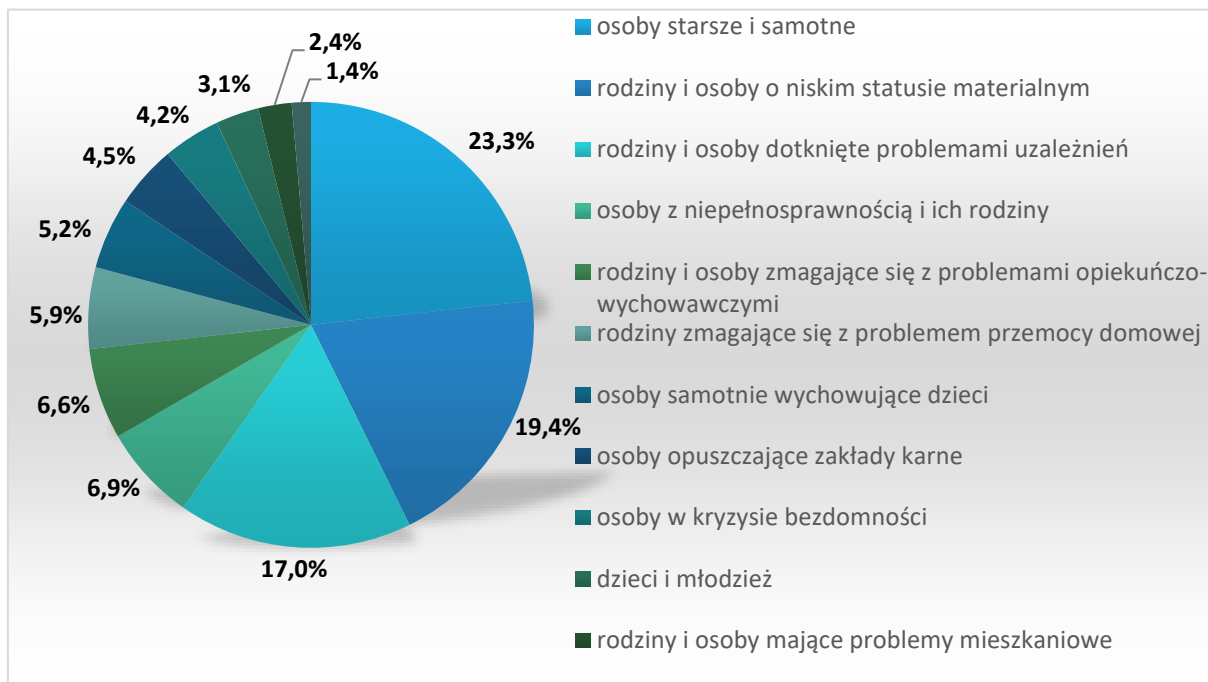
Wykres 27. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Za problemy, który najczęściej dotyczą mieszkańców gminy, respondenci uznali bezrobocie (28,9%), a także alkoholizm (16,5%) oraz problemy związane ze starzeniem się (14,9%).

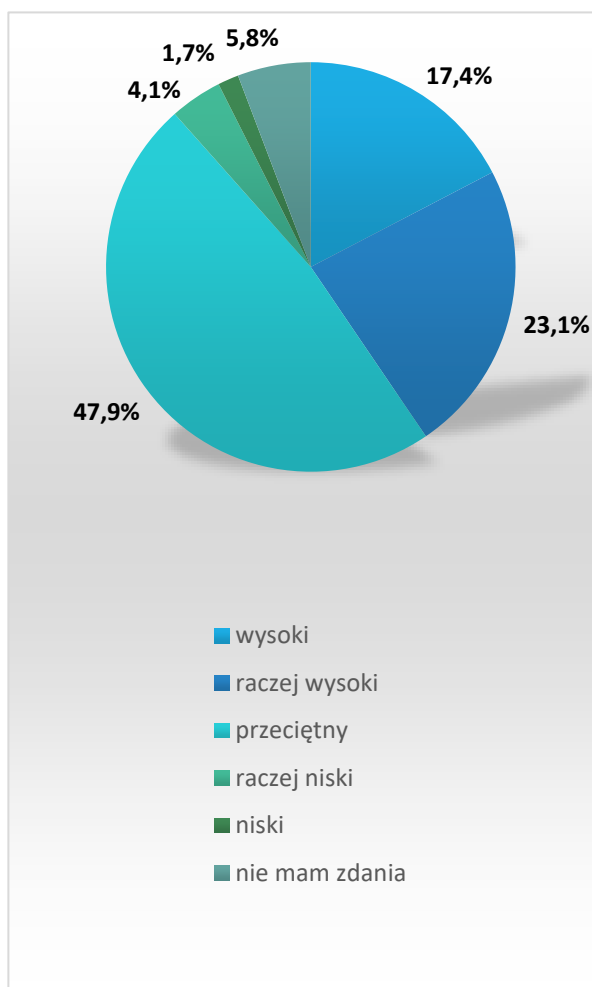
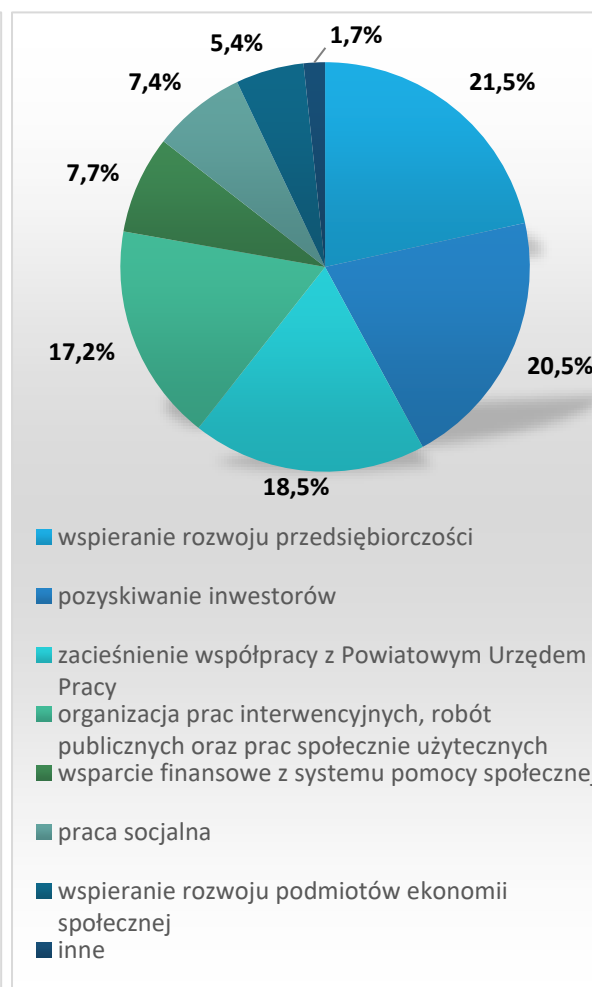
Odpowiadając na następne pytanie, ankietowali identyfikowali grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 28. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Najwięcej badanych stwierdziło, że najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym są osoby starsze i samotne (23,3%), rodziny i osoby o niskim statusie materialnym (19,4%) oraz rodziny i osoby dotknięte problemami uzależnień (17%).

W kolejnych pytaniach poproszono badanych o opinię na temat poziomu bezrobocia w gminie oraz wskazanie działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób nim dotkniętych. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 29. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?**Wykres 30. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?**

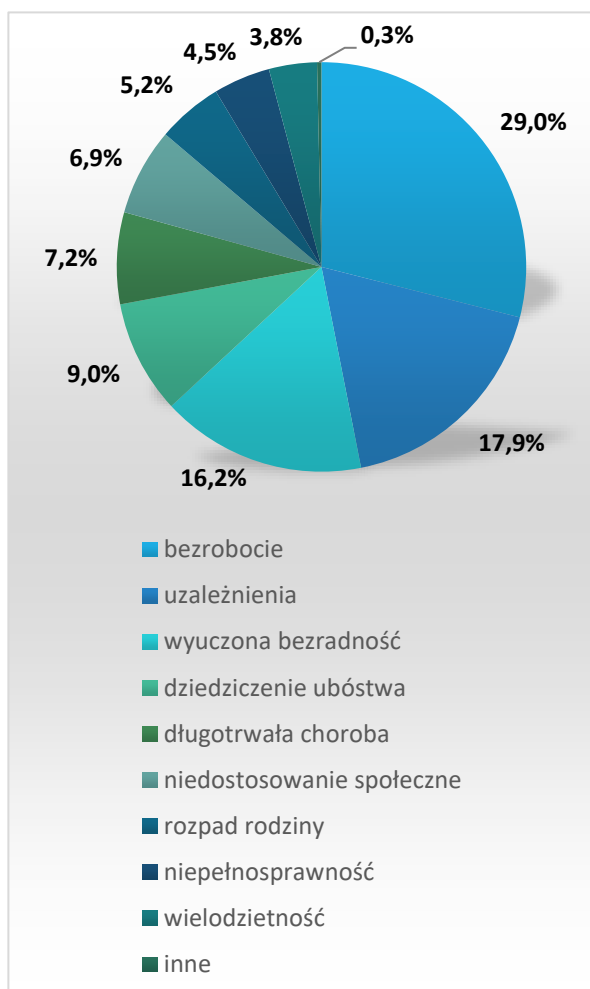
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Blisko połowa ankietowanych (47,9%) stwierdziła, że poziom bezrobocia w gminie jest przeciętny. Jednocześnie zdaniem łącznie 40,5% respondentów jest on raczej wysoki lub wysoki.

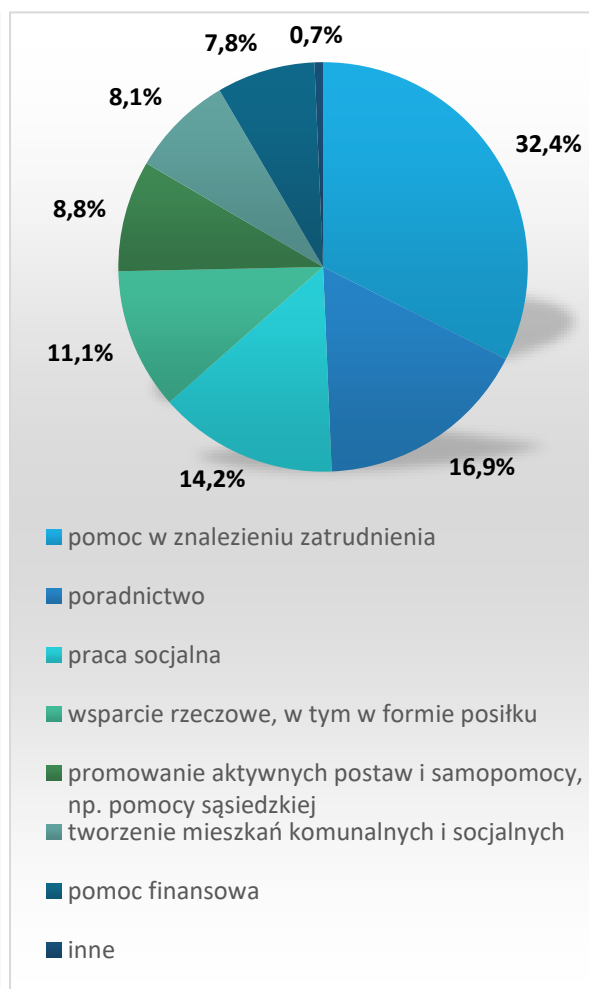
Wśród działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób pozostających bez pracy, badani najczęściej wymieniali: wspieranie rozwoju przedsiębiorczości (21,5%), pozyskiwanie inwestorów (20,5%), zacieśnianie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w celu umożliwienia osobom bezrobotnym (poprzez świadczenie poradnictwa oraz organizowanie stażu, kursów i szkoleń; 18,5%) oraz organizowanie prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych (17,2%).

W odpowiedzi na następujące pytania ankietowani wskazali przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy oraz przedstawili propozycje działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz osób nim dotkniętych. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 31. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?

Wykres 32. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?

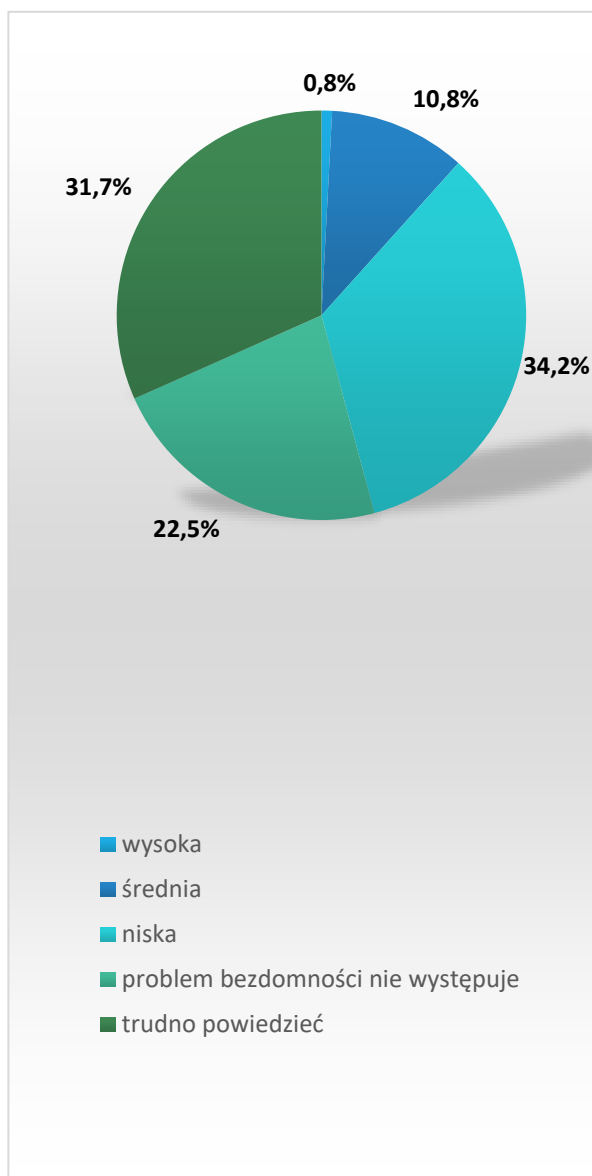
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Wśród przyczyn popadania mieszkańców gminy w ubóstwo, ankietowani najczęściej wskazywali bezrobocie (29%), uzależnienia (17,9%) oraz wyuczoną bezradność (16,2%).

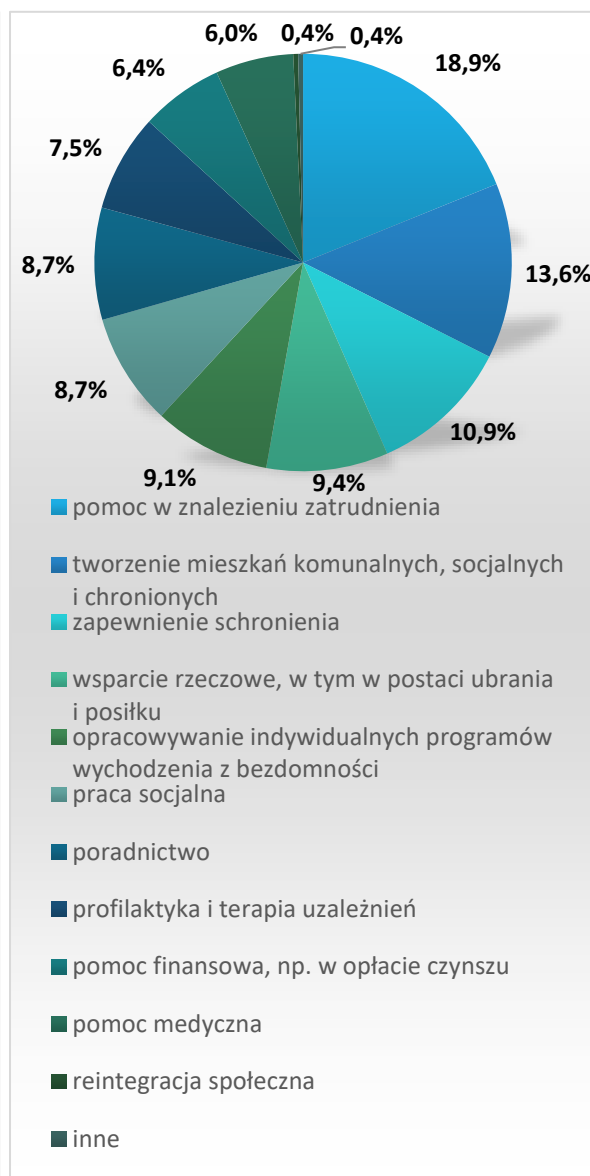
Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać problemowi ubóstwa, należałoby przede wszystkim udzielać pomocy w znalezieniu zatrudnienia (32,4%). Za ważne ankietowani uznali także świadczenie poradnictwa (16,9%), prowadzenie pracy socjalnej (14,2%) oraz udzielanie wsparcia rzeczowego, w tym w formie posiłku (11,1%).

W kolejnych pytaniach została podjęta kwestia bezdomności – poproszono badanych o opinię na temat skali tego problemu w gminie oraz wskazanie działań, które przyniosłyby największą skuteczność w jego zapobieganiu i rozwiązywaniu. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 33. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?

Wykres 34. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?

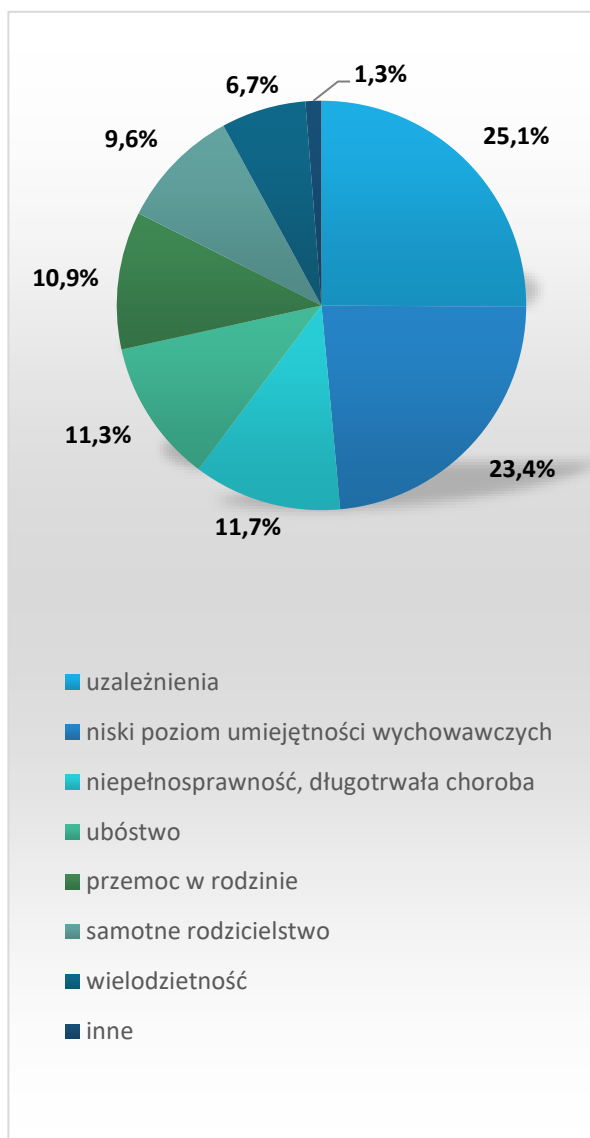
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Najwięcej badanych (34,2%) stwierdziło, że skala bezdomności w gminie jest niska. Jednocześnie 31,7% ankietowanych nie miało na ten temat zdania, a 22,5% respondentów odpowiedziało, że problem bezdomności nie występuje w gminie.

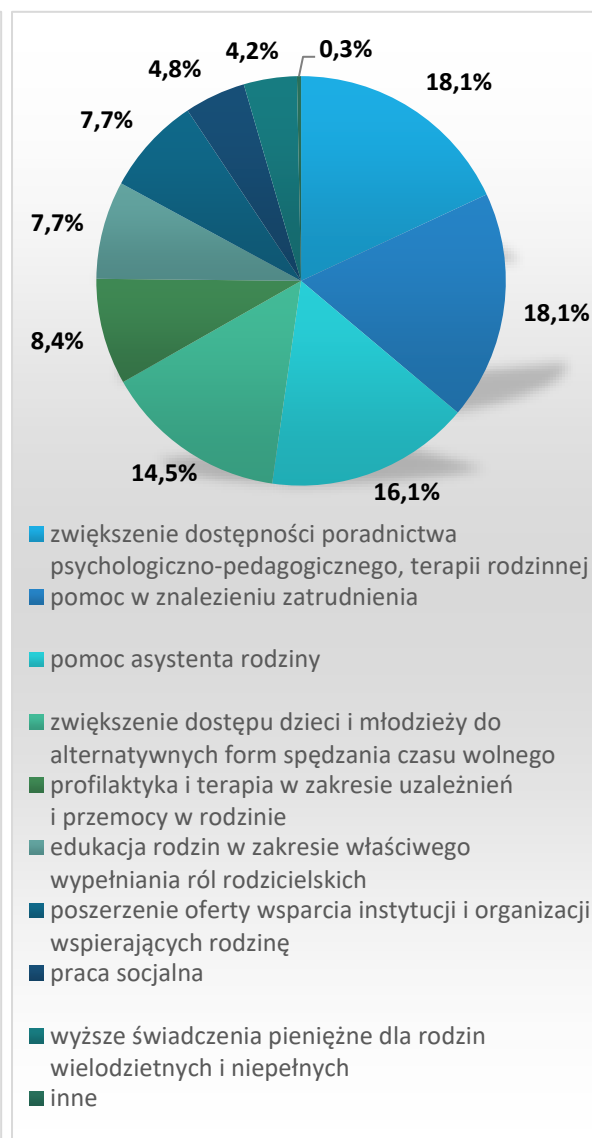
W opinii ankietowanych największe efekty w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności może przynieść udzielenie pomocy w znalezieniu zatrudnienia (18,9%), a także tworzenie mieszkań komunalnych, socjalnych i chronionych (13,6%) oraz zapewnienie schronienia (10,9%).

W ankiecie znalazło się również pytanie pozwalające poznać opinie respondentów na temat przyczyn bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 35. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie

Wykres 36. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?

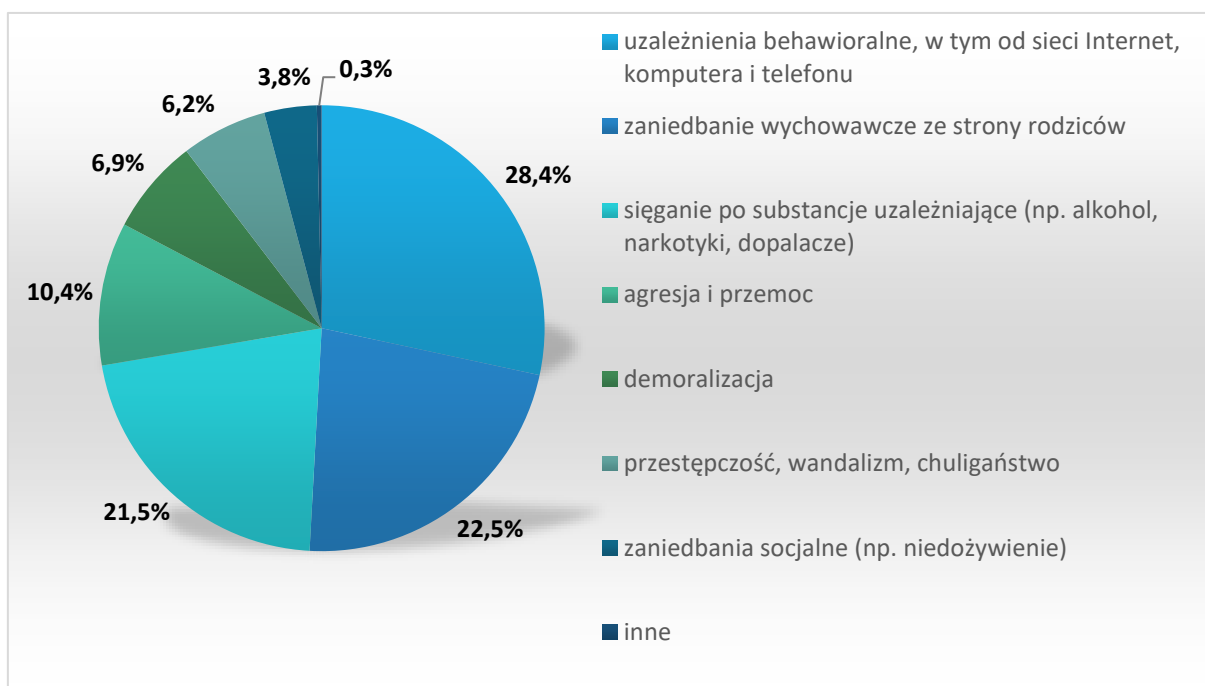
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

W opinii badanych głównymi przyczynami bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w gminie są uzależnienia (25,1%) oraz niski poziom umiejętności wychowawczych (23,4%).

Wśród działań, których podjęcie mogłoby poprawić sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo, ankietowani najczęściej wskazywali zwiększenie dostępności poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego, terapii rodzinnej i pomoc w znalezieniu zatrudnienia (po 18,1%), udzielenie wsparcia ze strony asystenta rodziny (16,1%) oraz zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do alternatywnych form spędzania czasu wolnego (14,5%).

W uzupełnieniu odpowiedzi na poprzednie pytania, ankietowani wskazali negatywne zjawiska, na jakie najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 37. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?

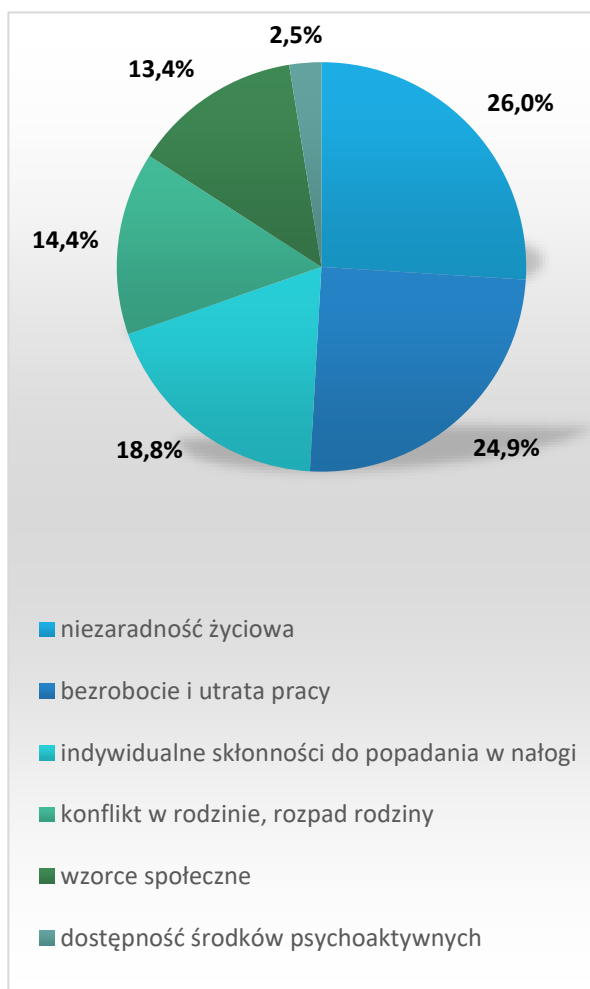

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

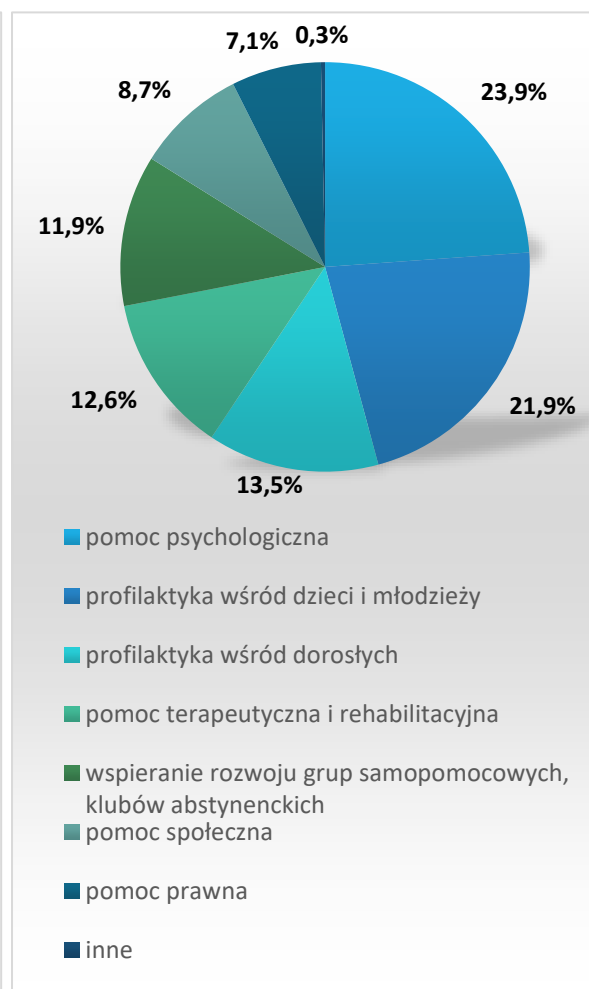
Według ankietowanych, do negatywnych zjawisk społecznych, na które najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy, należą: uzależnienia behawioralne, w tym od sieci Internet, komputera i telefonu (28,4%), zaniechania wychowawcze ze strony rodziców (22,5%) oraz sięganie po substancje uzależniające, np. alkohol, narkotyki i dopalacze oraz uzależnienie od sieci Internet (21,5%).

W następujących pytaniach poproszono respondentów o podanie przyczyn występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy oraz wskazanie działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz osób i rodzin nim dotkniętych. Odpowiedzi w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 38. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy

Wykres 39. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?

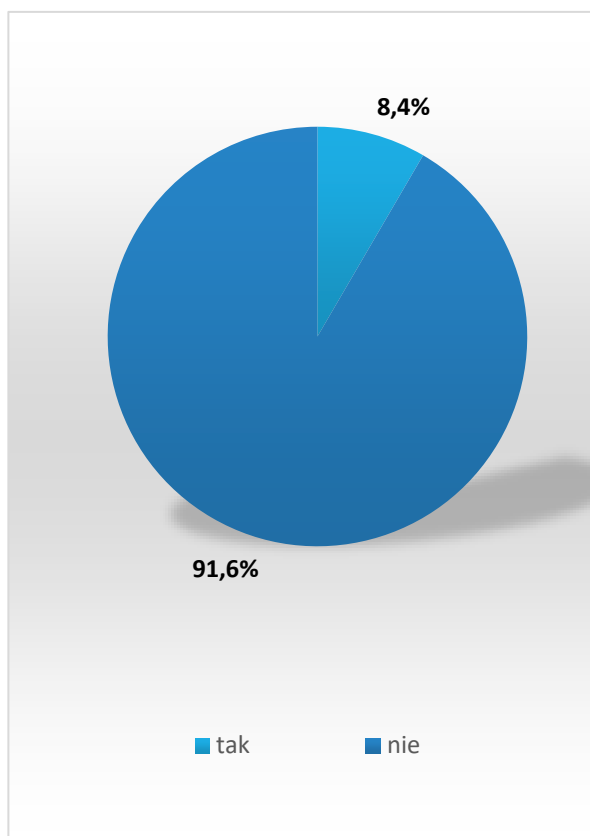
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Do zasadniczych powodów występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy badani zaliczyli niezaradność życiową (26%), bezrobocie i utratę pracy (24,9%) oraz indywidualne skłonności do popadania w nałogi (18,8%).

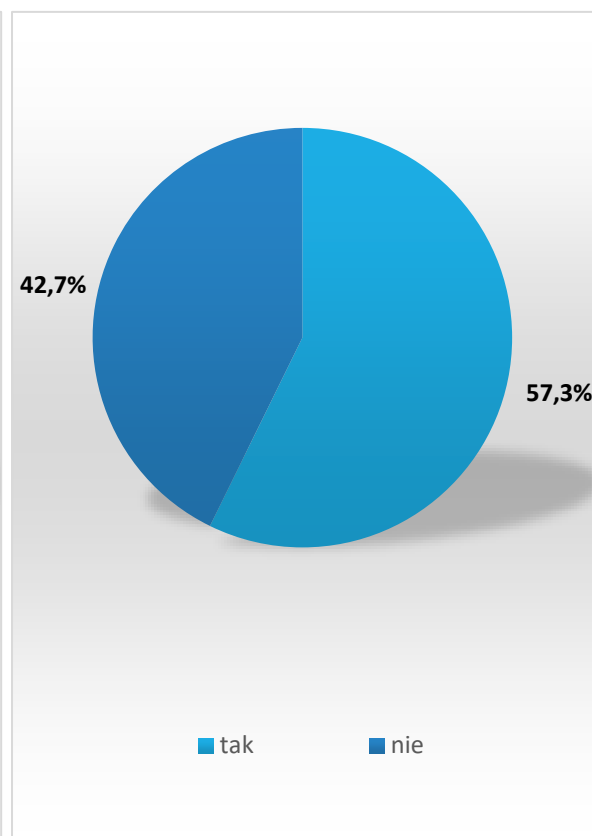
Zdaniem respondentów, podejmując działania na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin, należy przede wszystkim skupić się na zapewnieniu dostępu do wsparcia psychologa (23,9%) oraz prowadzeniu profilaktyki wśród dzieci i młodzieży (21,9%).

Następnie zapytano badanych o doświadczenie i znajomość przypadków występowania problemu, który niejednokrotnie ma swoje źródło w uzależnieniach, tj. przemocy w rodzinie, oraz poproszono o przedstawienie działań, które byłyby najskuteczniejsze w walce z tym zjawiskiem. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 40. Czy doświadczyła Pani/doświadczył Pan przemocy?

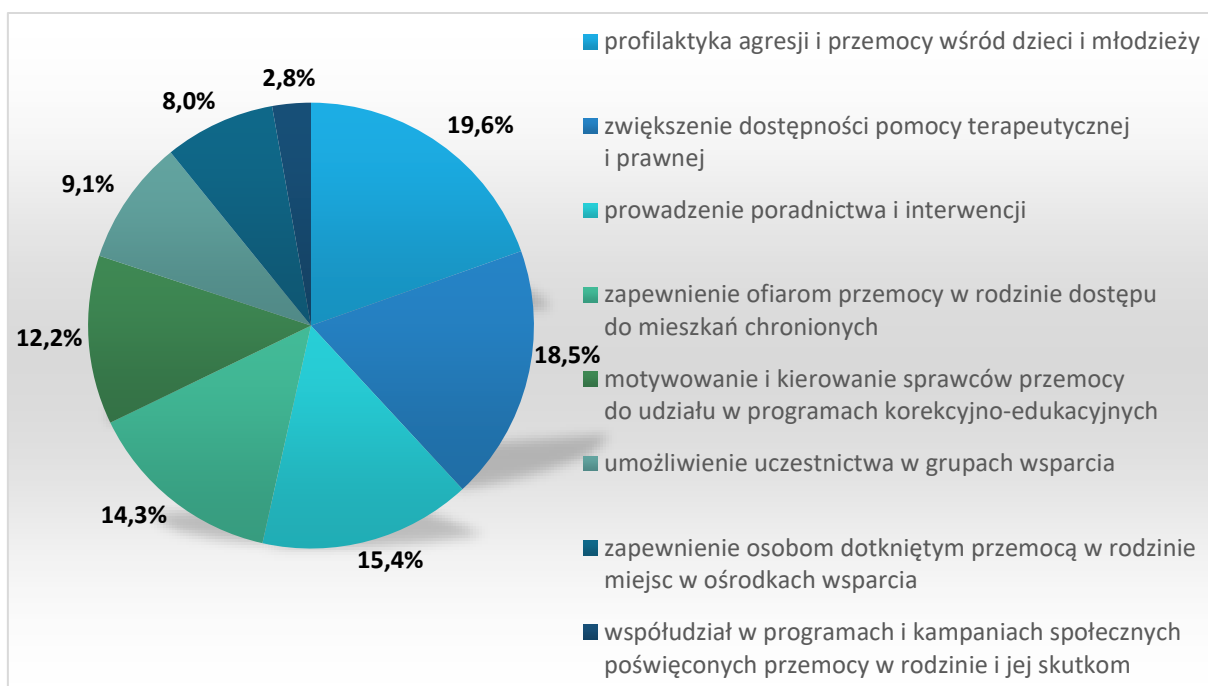
Wykres 41. Czy słyszała Pani/słyszał Pan o osobach w gminie, które doświadczyły przemocy?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdecydowana większość badanych (91,6%) odpowiedziała, że nie doświadczyła przemocy. Jednocześnie 57,3% ankietowanych odpowiedziało, że słyszało o osobach w gminie, które doświadczyły tego problemu.

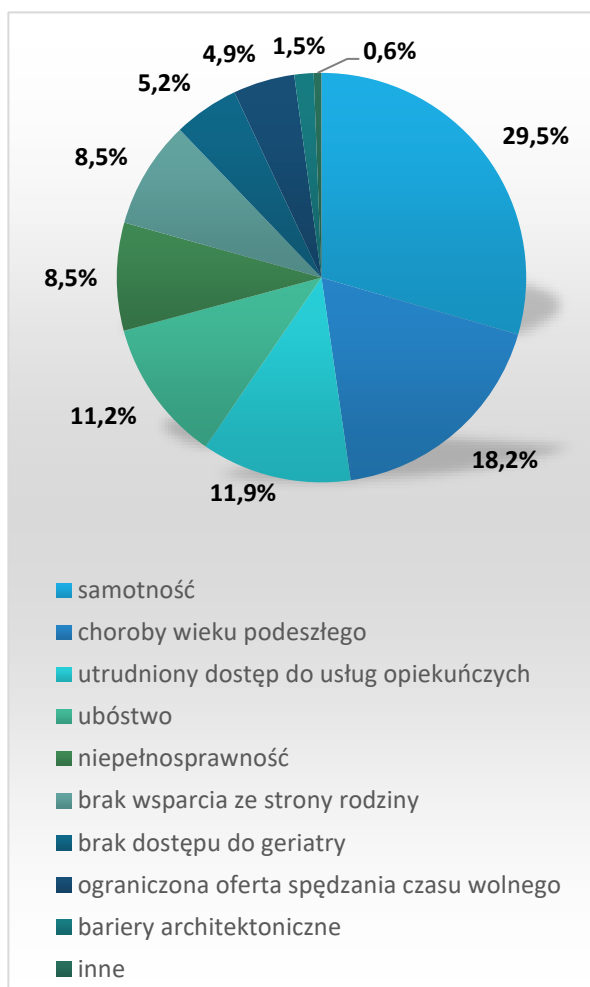
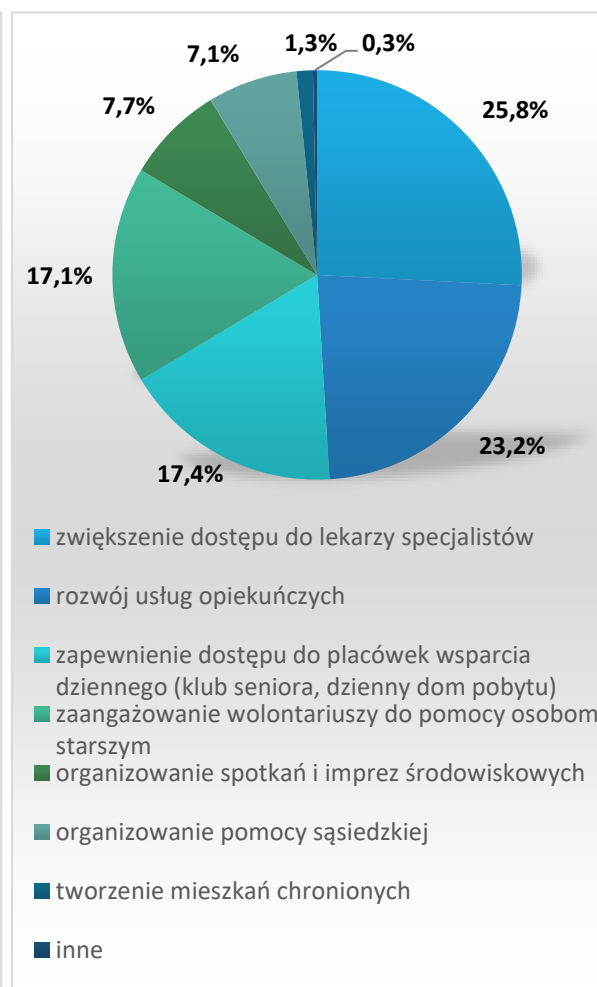
Wykres 42. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie, należy przede wszystkim prowadzić profilaktykę agresji i przemocy wśród dzieci i młodzieży (19,6%), zwiększyć dostępność pomocy terapeutycznej i prawnej (18,5%), prowadzić poradnictwo i interwencji (15,4%) zapewnić ofiarom przemocy w rodzinie dostępu do mieszkań chronionych (14,3%).

Kolejna kwestia poruszona w ankiecie dotyczyła problemów, z jakimi najczęściej zmagają się osoby starsze w gminie, oraz działań, których wdrożenie przyczyniłoby się do poprawy ich sytuacji. Udzielone przez badanych odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 43. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy**Wykres 44. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?**

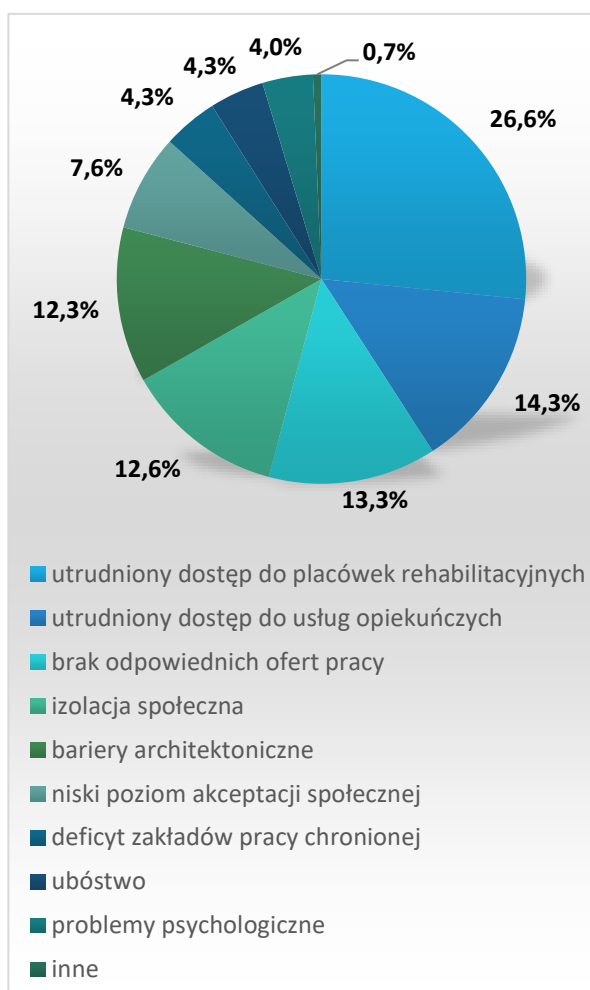
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

W opinii osób ankietowanych, problemami, które najczęściej dotykają seniorów w gminie, są samotność (29,5%) i choroby wieku podeszłego (18,2%).

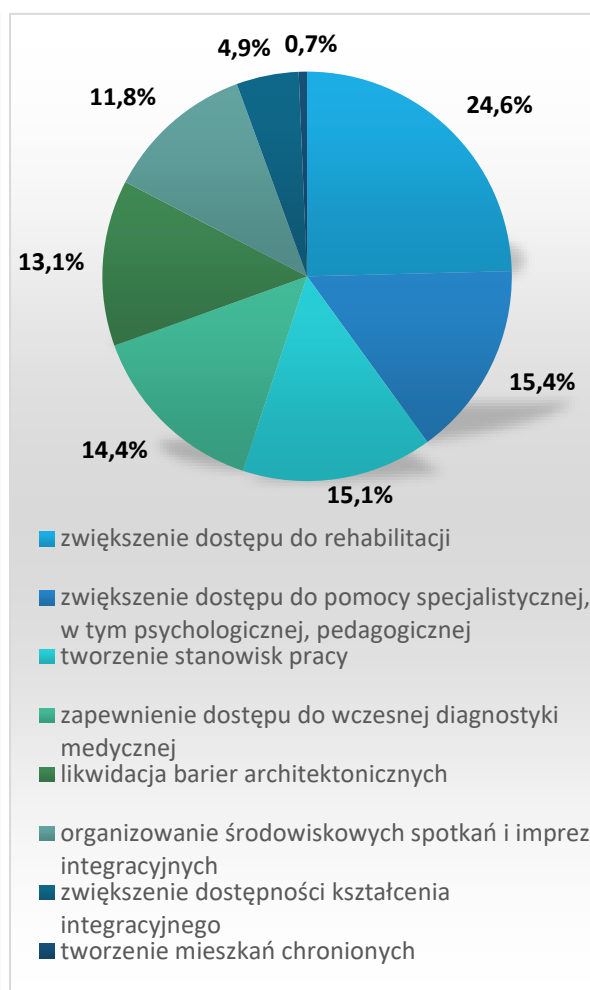
Do działań, których realizacja mogłaby się przyczynić do poprawy sytuacji seniorów w gminie, respondenci najczęściej zaliczali: zwiększenie dostępu do lekarzy specjalistów (25,8%), rozwijanie usług opiekuńczych (23,2%), zapewnienie dostępu do placówek wsparcia dziennego (klub seniora, dzienny dom pobytu; 17,4%) oraz zaangażowanie wolontariuszy do pomocy osobom starszym (17,1%).

W odpowiedzi na kolejne pytania ankietowani identyfikowali problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością w gminie, oraz wskazywali działania, których podjęcie pozwoliłoby na pełniejszy ich udział w życiu społecznym. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 45. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością z gminy

Wykres 46. Jakie działania umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym?

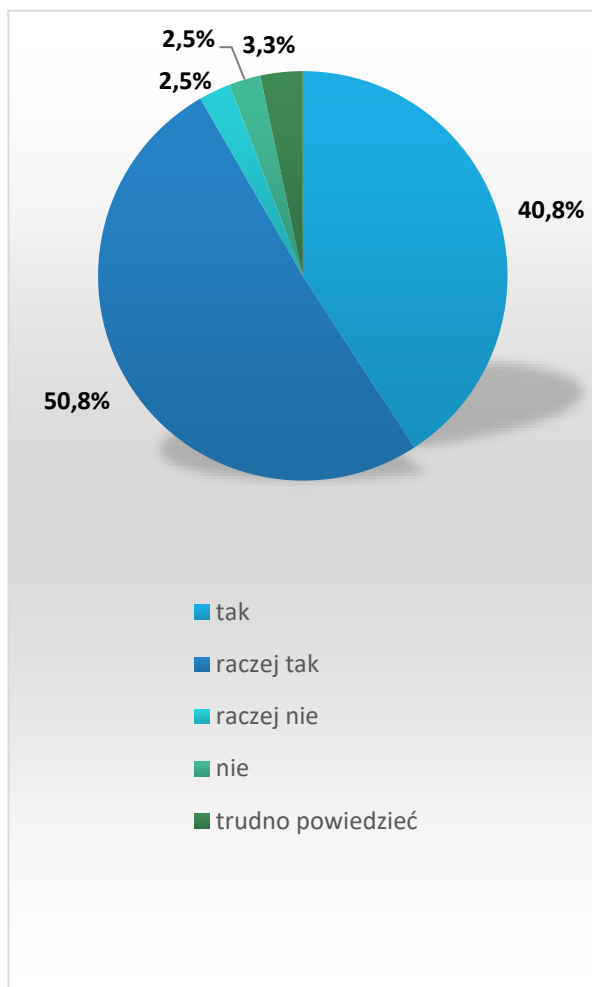
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Według badanych problemami, z którymi najczęściej zmagają się osoby dotknięte niepełnosprawnością z gminy, są: utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (26,6%) i usług opiekuńczych (14,3%), brak odpowiednich ofert pracy (13,3%), izolację społeczną (12,6%) i bariery architektoniczne (12,3%).

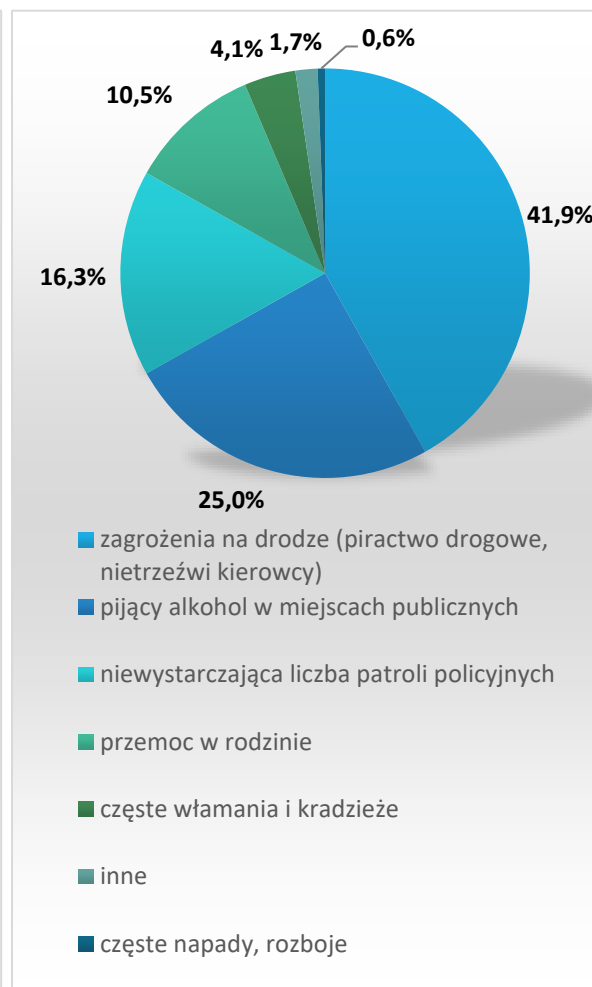
W opinii ankietowanych, działania, które umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym, powinny skupiać się na zwiększeniu dostępu do rehabilitacji (24,6%), zwiększeniu dostępu do pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej, pedagogicznej (15,4%), tworzeniu stanowisk pracy (15,1%) oraz zapewnieniu dostępu do wczesnej diagnostyki (14,4%).

W ostatnich pytaniach podjęto temat stanu bezpieczeństwa w gminie – poczucia bezpieczeństwa, przyczyn jego braku oraz działań, które wpłynęłyby na jego zwiększenie. Szczegóły w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 47. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?

Wykres 48. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie

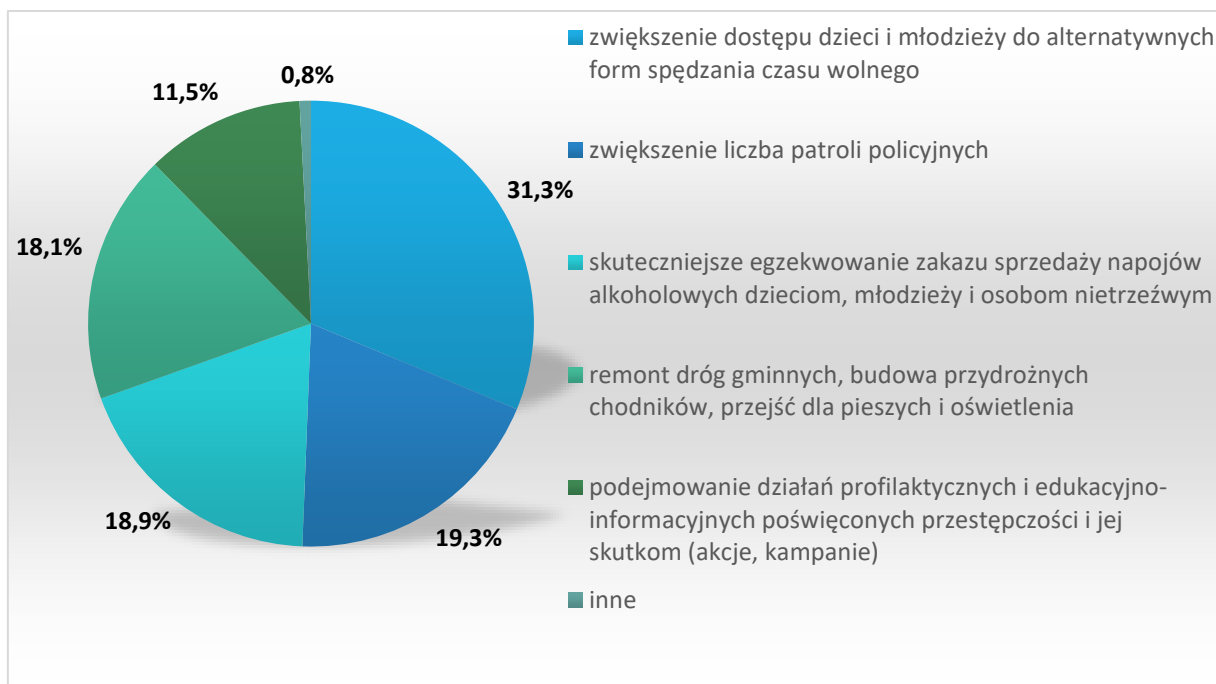

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdecydowana większość ankietowanych (łącznie 91,6%) stwierdziła, że czuje się bezpiecznie bądź raczej bezpiecznie w miejscu zamieszkania. Odmiennego zdania było jedynie 5% badanych.

Wśród przyczyn braku bezpieczeństwa respondenci najczęściej wskazywali zagrożenia na drodze (piractwo drogowe, nietrzeźwi kierowcy; 41,9%), osoby pijące alkohol w miejscach publicznych (25%) oraz niewystarczającą liczbę patroli policyjnych (16,3%).

Wykres 49. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdaniem ankietowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego w gminie w największym stopniu wpłynęłoby takie działania, jak: poszerzenie oferty alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży (31,3%), zwiększenie liczby patroli policyjnych (19,3%), skuteczniejsze egzekwowanie zakazu sprzedaży napojów alkoholowych dzieciom, młodzieży i osobom nietrzeźwym (18,9%) oraz remont dróg gminnych, budowa przydrożnych chodników, przejść dla pieszych i oświetlenia (18,1%).

13. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest heurystyczną techniką analityczną służącą uporządkowaniu posiadanych informacji. W przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi efektywną metodę identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu pomocy społecznej oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Pozwala oszacować potencjał, jakim się dysponuje, oraz określić stopień, w jakim posiadane zasoby odpowiadają potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnej. Analizę SWOT przeprowadzoną na potrzeby niniejszego dokumentu przedstawiono poniżej.

Tabela 24. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zachęcanie inwestorów do tworzenia w gminie nowych miejsc pracy ▪ monitorowanie środowiska lokalnego przez pracowników socjalnych, udzielanie wsparcia finansowego i rzeczowego, dobre rozeznanie sytuacji, w tym osób bezrobotnych i w kryzysie bezdomności ▪ odpowiednio rozwinięte zasoby mieszkań komunalnych w gminie, w tym socjalnych ▪ zapewnianie wsparcia osobom wychodzącym w bezdomności ▪ zapewnianie rodzinom wsparcia ze strony asystenta rodziny ▪ dobra współpraca pracowników socjalnych ze służbami działającymi na rzecz rodziny (np. z policją, sądem, kuratorami sądowymi) ▪ dobra dostępność szkolnictwa podstawowego ▪ zapewnianie dostępu do kształcenia integracyjnego w gminie ▪ rozwijanie oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci w placówkach oświatowych ▪ podnoszenie kwalifikacji nauczycieli do pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami oraz wsparcie rodzin tych dzieci ze strony placówek oświatowych ▪ zapewnienie mieszkania socjalnego z pierwszeństwem dostępu dla osób doznających przemocy domowej ▪ działalność ośrodków kultury, biblioteki i jej filii oraz klubów wiejskich ▪ działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Zespołu Interdyscyplinarnego ▪ prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ słabo rozwinięty lokalny rynek pracy – mała różnorodność ofert pracy; brak interesujących ofert dla osób młodych i dobrze wykształconych, brak ofert adekwatnych do umiejętności i kwalifikacji osób bezrobotnych ▪ niskie kwalifikacje znacznej części osób bezrobotnych ▪ zbyt niska skuteczność działań na rzecz ograniczenia bezrobocia w gminie ▪ trudności komunikacyjne; brak środków transportu publicznego ▪ nieodpowiednie warunki do prowadzenia efektywnej pracy socjalnej ▪ utrudniony dostęp rodzin do poradnictwa specjalistycznego ▪ niewystarczający zakres działań zapobiegających niewydolności rodzin ▪ zbyt mała promocja informacji o możliwych warsztatach i tzw. „szkołach dla rodziców”, mających na celu podniesienie kompetencji rodzicielskich ▪ niedostateczna uwaga poświęcona osobom samotnie wychowującym dzieci ▪ brak dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3. ▪ brak rodzin wspierających ▪ niedostateczny dostęp do opieki przedszkolnej w gminie ▪ brak placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ▪ niedostatecznie rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna ▪ niedostosowana do potrzeb i oczekiwań dzieci i młodzieży oferta spędzania czasu wolnego ▪ niedostateczny dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej ▪ niedostateczny dostęp rodzin z problemami uzależnień i przemocy domowej do pomocy terapeutycznej,

- niska przestępczość w gminie
- organizowanie usług opiekuńczych
- kierowanie osób wymagających całodobowej opieki do domu pomocy społecznej
- organizowanie przedsięwzięć kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych na rzecz osób starszych
- działalność Stowarzyszenia 50+ i kół gospodyń wiejskich
- dobrze wykształcona, posiadająca wieloletnie doświadczenie i podnosząca kwalifikacje kadra GOPS-u
- odpowiednia, w stosunku do potrzeb, liczba pracowników socjalnych
- wystarczająca wiedza na temat problemów społecznych w gminie
- dobra baza lokalowa GOPS-u
- dobrze rozwinięty system informacji dla beneficjentów systemu pomocy społecznej o możliwościach uzyskania wsparcia
- odpowiednia jakość obsługi klienta systemu pomocy społecznej
- otwartość kadry pomocy społecznej na nowinki techniczne i nowe działania na rzecz aktywizacji mieszkańców gminy
- udostępnianie informacji o naborze na kursy i szkolenia wśród mieszkańców gminy
- przeciwdziałanie negatywnym stereotypom dotyczącym sektora pomocy społecznej
- podejmowanie współpracy z podmiotami ekonomii społecznej działającym w obszarze polityki społecznej oraz z przedstawicielami Kościoła
- promowanie wolontariatu wśród dzieci i młodzieży
- rehabilitacyjnej, psychospołecznej i prawnej
- brak w gminie punktu informacyjno-konsultacyjnego zapewniającego wsparcie osobom dotkniętym problemami uzależnień i przemocy domowej
- niewystarczająca skala działań profilaktycznych, informacyjno-edukacyjnych i szkoleniowych w zakresie uzależnień i przemocy
- brak grup wsparcia dla osób uzależnionych, współuzależnionych i osób doznających przemocy domowej
- niewystarczająca liczba pracowników świadczących usługi osobom starszym i z niepełnosprawnością
- niska skala działań prozdrowotnych wśród osób starszych
- brak w gminie ośrodków wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnością
- brak specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- utrudniony dostęp do opieki geriatrycznej i rehabilitacji
- istnienie barier utrudniających osobom z niepełnosprawnością codzienne życie, w tym architektonicznych i komunikacyjnych
- niedostatecznie rozwinięta sieć placówek pomocy społecznej
- niski poziom pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, m.in. z programów rządowych, na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej
- mała aktywność mieszkańców gminy, m.in. znikome zainteresowanie działalnością w ramach organizacji pozarządowych
- niewystarczający potencjał działającego w obszarze polityki społecznej sektora ekonomii społecznej i solidarnej w gminie

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewystarczająca promocja różnych form aktywności obywatelskiej ▪ brak tradycji samopomocowych w społeczności lokalnej ▪ słaba promocja wolontariatu na rzecz osób potrzebujących w gminie oraz inicjatyw charytatywnych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ potencjał przyrodniczy i turystyczny gminy, stanowiący bazę dla rozwoju infrastruktury turystycznej i tworzenia miejsc pracy w tej branży ▪ możliwość pozyskiwania sponsorów na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy ▪ możliwość współpracy z organizacjami pozyskującymi środki z funduszy unijnych i resortowych ▪ rosnące z każdym pokoleniem aspiracje edukacyjne ▪ aktywna promocja gminy i jej walorów, w tym turystycznych; rozwój agroturystyki ▪ promowanie przedsiębiorczości ▪ dostęp do europejskich rynków pracy ▪ ogólnopolskie programy wsparcia rodziny ▪ zwiększenie dostępu do wsparcia specjalistów ▪ rosnąca liczba publikacji dotyczących rodzicielstwa i tematyki rodzinnej ▪ zwiększająca się dostępność w sieci Internet grup wsparcia dla rodziców dzieci sprawiających trudności wychowawcze ▪ potencjał do organizowania imprez i wydarzeń służących integracji rodzin ▪ zapewnienie dostępu do pomocy specjalistycznej (psycholog, pedagog) w szkołach ▪ ustawodawstwo chroniące osobę doznającą przemocy (np. poprzez możliwą eksmisję osoby stosującej przemoc) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewielki potencjał inwestorów w regionie ▪ małe zainteresowanie potencjalnych inwestorów; trudności w dotarciu do potencjalnych miejsc pracy ▪ roszczeniowa postawa bezrobotnych ▪ zjawisko dziedziczenia bezrobocia i bezradności życiowej ▪ obniżenie aktywności zawodowej i niechęć do poszukiwania pracy na skutek rządowych programów socjalnych ▪ ograniczone możliwości znalezienia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy przez kończącą edukację młodzież ▪ zjawisko eurosieroctwa ▪ ryzyko likwidacji istniejących miejsc pracy wskutek niestabilnej sytuacji gospodarczej spowodowanej konfliktem zbrojnym w Ukrainie ▪ odpływ ludzi młodych i wykształconych z gminy do dużych miast i ośrodków dających lepsze perspektywy rozwoju zawodowego ▪ ujemny przyrost naturalny ▪ kryzys funkcji rodziny; osłabienie więzi rodzinnych i społecznych, rozpad rodzin ▪ nasilająca się skala problemów mających wpływ na funkcjonowanie rodzin ▪ rosnąca liczba rodzin wymagających wsparcia i specjalistycznego poradnictwa ▪ brak świadomości rodziców w zakresie zasad wychowania ▪ poczucie bezradności i bierność rodzin w rozwiązywaniu własnych problemów

- rozwój oferty i infrastruktury służącej spędzaniu czasu wolnego
- rosnąca świadomość społeczna na temat problemów uzależnień i przemocy domowej, w tym negatywnego wpływu środków przemocowych na rozwój dziecka
- „moda” na zdrowy styl życia
- promowanie aktywnego starzenia się
- dostępność programów pozwalających na rozwój usług i infrastruktury socjalnej oraz zwiększenie aktywności osób starszych i z niepełnosprawnością
- potencjał przestrzenny i przyrodniczy, pozwalający na budowę w gminie infrastruktury rekreacyjnej dla osób starszych i z niepełnosprawnością (np. ścieżek spacerowych, siłowni na powietrzu, infrastruktury ułatwiającej dostęp do atrakcji turystycznych)
- możliwość wykorzystania tradycji kulturalnych gminy jako przestrzeni spotkań międzypokoleniowych
- wzrost społecznej akceptacji osób z niepełnosprawnością
- możliwość pozyskiwania środków finansowych z funduszy zewnętrznych na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej
- szeroka oferta kursów i szkoleń doskonalących wiedzę i umiejętności pracowników pomocy społecznej
- rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej, w tym sektora pozarządowego oraz zacieśnianie z nim współpracy
- dalsze pobudzanie aktywności społecznej
- bogata spuścizna kulturowa i wyznaniowa gminy jako przestrzeń do możliwej integracji lokalnego społeczeństwa
- międzypokoleniowa transmisja niewłaściwych wzorców funkcjonowania rodziny
- obniżanie się wieku inicjacji alkoholowej i narkotykowej w gminie
- zwiększający się dostęp do środków psychoaktywnych
- powszechne przyzwolenie na okazyjne nadużywanie alkoholu
- wciąż obecne w niektórych rodzinach przyzwolenie na stosowanie przemocy jako środka wychowawczego, dyscyplinującego; przenoszenie przemocowego modelu wychowania i funkcjonowania rodziny na kolejne pokolenie
- rosnąca liczba rodzin wymagających interwencji z powodu przemocy domowej
- ukrywanie przemocy
- rosnące zagrożenie uzależnieniami behawioralnymi
- zwiększający się udział osób starszych i z niepełnosprawnością w populacji gminy
- niezadawalający poziom życia, samotność i izolacja społeczna osób starszych i z niepełnosprawnością
- marginalizacja potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnością
- coraz mniejsze możliwości uzyskania przez osoby starsze pomocy ze strony rodziny
- niewłaściwie finansowany system pomocy społecznej; zbyt duże obciążenie zadaniami samorządu gminy
- wciąż niekorzystny wizerunek sektora pomocy społecznej; postrzeganie pracowników GOPS-u nie przez pryzmat działań pomocowych, a przez pryzmat kontroli i działań korygujących
- rosnące zagrożenie wypaleniem zawodowym wśród pracowników pomocy społecznej

- możliwość czerpania inspiracji z doświadczeń gmin o podobnej lokalizacji i trudnościach
- uruchomienie wolontariatu
- brak powszechnej świadomości na temat znaczenia kapitału społecznego
- bierna i roszczeniowa postawa odbiorców pomocy społecznej
- niski poziom zaufania społecznego

14. WNIOSKI Z DIAGNOZY

Przeprowadzona w kilkunastu obszarach diagnoza sytuacji społecznej w gminie Komańcza, pozwoliła na zidentyfikowanie najważniejszych problemów oraz wyzwań, przed którymi w najbliższych latach stanie samorząd lokalny. Zaliczono do nich:

- trudności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, co wymaga m.in. kontynuowania edukowania rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, poszerzenia dostępu do poradnictwa specjalistycznego i wsparcia ze strony asystenta rodziny, zapewnienia dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3. i poszerzenia dostępu do opieki przedszkolnej, a także zwiększania dostępności alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w tym tworzenia placówek wsparcia dziennego;
- zwiększenie dostępności pomocy i zwiększenie szans dla osób ubogich i pozostających bez pracy, m.in. poprzez zachęcanie do aktywnych postaw (poprzez pracę socjalną i poradnictwo), kontynuowanie działań na rzecz pozyskania podmiotów tworzących w gminie nowe miejsca pracy, poprawę warunków do inwestowania, wspieranie rozwoju firm już istniejących oraz rolnictwa i zmian w rolnictwie, propagowanie przedsiębiorczości oraz zwiększenia w gminie zasobów mieszkań komunalnych, w tym tworzenie lokali socjalnych i wspomaganych;
- zagrożenie problemami uzależnień i przemocy domowej, które powodują m.in. konieczność zintensyfikowania prowadzonej w gminie działalności profilaktycznej, zwiększenia dostępności leczenia i wsparcia, w tym pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychologicznej i prawnej (m.in. poprzez utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego) oraz wspieranie działań mających na celu powołanie grup wsparcia dla osób dotkniętych problemami uzależnień i doznających przemocy domowej;

- wzrost udziału osób starszych w populacji gminy, co wymaga m.in. zwiększenia dostępu do usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych), rehabilitacyjnych i medycznych, a także rozwijania oferty spędzania czasu wolnego dla osób starszych i z niepełnosprawnością, w tym utworzenia klubu seniora i dziennego domu pobytu, rozszerzenia wachlarza środowiskowych przedsięwzięć integracyjnych, dalszego likwidowania barier architektonicznych oraz udzielania wsparcia osobom z niepełnosprawnością w uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia;
- zaspokajanie w szerszym zakresie potrzeb zdrowotnych mieszkańców gminy, m.in. poprzez zwiększenie dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej, oraz kontynuowanie działań prozdrowotnych;
- utrzymanie bezpieczeństwa publicznego, m.in. poprzez kontynuowanie działań profilaktycznych i edukacyjnych poświęconych przestępczości;
- zwiększanie kapitału społecznego i ludzkiego w środowisku lokalnym, m.in. poprzez profesjonalizację służb społecznych i rozwijanie infrastruktury socjalnej, a także wspieranie rozwoju sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz rozszerzanie współpracy z należącymi do niego podmiotami.

Wyniki diagnozy, po ich nałożeniu na kompetencje samorządu gminnego, posłużyły do sformułowania misji oraz wyznaczenia celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań niezbędnych do podjęcia w latach 2023-2031. Wdrożenie zaplanowanych przedsięwzięć powinno przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców gminy, zmniejszenia skali występujących problemów społecznych oraz zminimalizowania ich skutków społecznych. Inicjatywy te zostały ujęte w poniżej przedstawionych obszarach.

1. **Poprawa kondycji rodzin oraz tworzenie warunków do rozwoju dzieci i młodzieży:** pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju, wspieranie rodzin i osób wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy i znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej;
2. **Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy domowej, zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia oraz utrzymanie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie:** udzielanie pomocy osobom i rodzinom z problemami uzależnień i przemocy

domowej, prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie oraz działań prozdrowotnych, zwiększenie dostępności specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich;

3. **Utrzymanie seniorów i osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania:** zapewnienie osobom starszym odpowiedniej opieki oraz zwiększenie ich udziału w życiu społeczności lokalnej, a także ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz tworzenie warunków do społecznej i zawodowej aktywności osób nią dotkniętych;
4. **Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego:** profesjonalizacja i poszerzenie sektora pomocy społecznej w gminie, rozwijanie i wspieranie sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz rozszerzanie współpracy z należącymi do niego podmiotami.

IV. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Misją samorządu gminy Komańcza w realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2023-2031 jest:

skuteczne przywracanie rodzinom zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, stwarzanie mieszkańcom dobrych warunków do życia i rozwoju oraz aktywizowanie i integrowanie grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym

Wypełnienie tak sformułowanej misji wymaga wdrożenia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań. Zostały one przedstawione poniżej w formie kart strategicznych, w których uwzględniono również realizatorów i partnerów w realizacji poszczególnych zapisów, źródła ich finansowania, czas realizacji oraz prognozę zmian.

Cel strategiczny 1.:

Poprawa kondycji rodzin oraz tworzenie warunków do rozwoju dzieci i młodzieży

Cele operacyjne:

1. Pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji.
2. Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju.
3. Wspieranie rodzin i osób wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy i znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej.

Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.

1. Kontynuowanie pracy socjalnej z rodzinami, w szczególności z rodzinami mającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i wymagającymi ochrony macierzyństwa lub wielodzietności.
2. Zwiększenie, w razie konieczności, liczby asystentów rodziny oraz, w razie potrzeby, ustanawianie rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizowanie dla nich szkoleń.
3. Prowadzenie wśród rodzin edukacji w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich oraz promowanie prawidłowego modelu rodziny, m.in. przez pracowników GOPS-u, placówki oświatowe, asystentów rodziny.

4. Zapewnienie rodzinom oraz osobom samotnie wychowującym dzieci szerszego dostępu do poradnictwa specjalistycznego.
5. Promowanie wśród pracodawców elastycznych form zatrudnienia, ułatwiających godzenie pracy z wychowaniem dzieci.
6. Zapewnienie w gminie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3. oraz zwiększenie dostępu do opieki przedszkolnej.
7. Kontynuowanie i wspieranie działań integracyjnych na rzecz rodzin, m.in. organizowanie imprez integracyjnych dla rodzin.
8. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla rodzin, dzieci i młodzieży, m.in. poprzez rozwijanie służącej temu infrastruktury oraz zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przy wykorzystaniu zasobów oświatowych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych gminy, organizowanie wypoczynku.
9. Tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży w gminie.
10. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez zwiększenie dostępności zajęć wyrównawczych, udzielanie pomocy w nauce (np. przez wolontariuszy), przyznawanie stypendiów i zasiłków szkolnych.
11. Opracowywanie i wdrażanie programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z budżetu państwa (w ramach konkursów); podejmowanie współpracy w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi.
12. Integrowanie i koordynowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w gminie poprzez stałą współpracę placówek oświatowych i kulturalnych, jednostek pomocy społecznej i ochrony zdrowia, policji, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, organizacji pozarządowych i kościoła.

Kierunki działań do celu operacyjnego 3.:

1. Kontynuowanie pracy socjalnej z osobami ubogimi i bezrobotnymi obejmującej m.in. motywowanie do podnoszenia kwalifikacji, poszukiwania zatrudnienia i rozwiązywania własnych problemów oraz zawieranie z nimi kontraktów socjalnych.
2. Podejmowanie wśród osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej działań edukacyjnych służących poprawie ich położenia oraz zapobieganiu zjawisku dziedziczenia biedy, m.in. edukowanie w zakresie umiejętnego gospodarowania budżetem domowym.

3. Zachęcanie osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego do aktywnych postaw, promowanie wśród nich samopomocy, np. pomocy sąsiedzkiej, oraz organizowanie na rzecz ubogich akcji charytatywnych.
4. Udzielanie pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej, m.in. z systemu pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego.
5. Udzielanie pomocy dzieciom pochodzącym z rodzin ubogich, m.in. poprzez prowadzenie dożywiania w szkołach, wyposażenie ich w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, a także organizowanie wypoczynku oraz czasu wolnego.
6. Promowanie wśród bezrobotnych mieszkańców gminy samozatrudnienia oraz udzielanie informacji na temat możliwości pozyskania środków finansowych na podjęcie i rozwój działalności gospodarczej.
7. Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców gminy – upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych i stażach, organizowanie robót publicznych, prac społecznie użytecznych, interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego oraz udział w realizacji programów aktywizacji i integracji osób bezrobotnych.
8. Podejmowanie działań na rzecz osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, m.in. prowadzenie pracy socjalnej, udzielenie wsparcia finansowego i rzeczowego oraz w dostępie do opieki zdrowotnej i terapii uzależnień, zapewnienie schronienia (podejmowanie współpracy w tym zakresie z ośrodkami wsparcia zapewniającymi schronienie).
9. Podejmowanie działań na rzecz uchodźców, m.in. zapewnienie schronienia, udzielanie wsparcia finansowego, rzeczowego i psychologicznego, udzielenie pomocy w uzyskaniu zatrudnienia, organizowanie bezpłatnych kursów językowych i przedsięwzięć integracyjnych.
10. W razie potrzeby poszerzenie w gminie zasobów mieszkań komunalnych, w tym tworzenie lokali socjalnych i wspomaganych.
11. Promowanie gminy przy wykorzystaniu jej walorów, dalsze pozyskiwanie nowych inwestorów, rozwijanie terenów pod działalność gospodarczą, oferowanie inwestorom ulg podatkowych, wspieranie i promowanie przedsiębiorczości w tym małej i średniej.

12. Wspieranie w gminie rolnictwa i zmian w rolnictwie w celu zwiększenia jego konkurencyjności.
13. Promowanie walorów turystycznych i wspieranie rozwoju turystyki i rekreacji w gminie, rozwijanie oferty i infrastruktury turystycznej, w tym agroturystyki.
14. Opracowanie, realizacja lub współudział w realizacji programów i projektów na rzecz zagrożonych i dotkniętych wykluczeniem społecznym, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).
15. Podejmowanie współpracy z podmiotami ekonomii społecznej zajmującymi się wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom ubogim, bezrobotnym i w kryzysie bezdomności, a także z Kościołem.

Czas realizacji:

Lata 2023-2031.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Komańcza, Rada Gminy Komańcza, Urząd Gminy Komańcza, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Komańczy, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne podmioty lecznicze, jednostki sportowo-rekreacyjne.

Partnerzy w realizacji:

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Sanoku, gminne niepubliczne placówki oświatowe, placówki ponadpodstawowe, inwestorzy, pracodawcy, w tym lokalni przedsiębiorcy, noclegownie i schroniska poza gminą, ponadgminne i niepubliczne podmioty lecznicze, specjaliści, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej udzielające pomocy rodzinom i dzieciom, zajmujące się wspieraniem i upowszechnianiem kultury, turystyki, sportu i rekreacji, wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom bezrobotnym, ubogim i w kryzysie bezdomności, w tym Spółdzielnia Socjalna „Nad Wisłokiem” w Wisłoku Wielkim, jednostki ochotniczej straży pożarnej, oraz Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, podmioty ekonomii społecznej, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Podniesienie poziomu wiedzy w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, skuteczniejsze wsparcie dla rodziców mających trudności opiekuńczo-wychowawcze, rodziców samotnych i wychowujących dzieci niepełnosprawne, zwiększenie dostępności poradnictwa specjalistycznego, w tym dla osób samotnie wychowujących dzieci, dostęp do opieki nad dziećmi do lat 3., lepszy dostęp do opieki przedszkolnej, podwyższenie szans edukacyjnych dla uczniów uzdolnionych i dzieci mających problemy w nauce, zwiększenie dostępności kultury, wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego oraz wzrost liczby dzieci i młodzieży z niej korzystających, usamodzielnienie części dotychczasowych beneficjentów systemu pomocy społecznej, poprawa warunków ekonomicznych osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego, łatwiejszy dostęp do mieszkań dla osób o niskim statusie materialnym, lepsze wsparcie dla osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, dalszy wzrost aktywności gospodarczej w gminie, większa aktywność zawodowa mieszkańców gminy.

Cel strategiczny 2.:

Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy domowej; zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia oraz utrzymanie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie

Cele operacyjne:

1. Udzielanie pomocy osobom i rodzinom z problemami uzależnień i przemocy domowej oraz prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie.
2. Prowadzenie działań prozdrowotnych oraz zwiększenie dostępności opieki zdrowotnej, głównie specjalistycznej.
3. Przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1.:

1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychologicznej, prawnej i społecznej dla osób i rodzin z problemami uzależnień i przemocy domowej, m.in. poprzez podjęcie działań w kierunku utworzenia w gminie punktu informacyjno-konsultacyjnego, oraz podejmowanie współpracy z placówkami leczenia uzależnień i ośrodkami wsparcia i ośrodkami interwencji kryzysowej funkcjonującymi poza gminą.
2. Zintensyfikowanie w gminie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i przemocy domowej, w szczególności kierowanej do dzieci i młodzieży, ich rodziców oraz nauczycieli.
3. Wspieranie ruchu samopomocowego w gminie, w tym działań mających na celu utworzenie grupy wsparcia dla osób dotkniętych problemami uzależnień i doświadczających przemocy domowej.
4. Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.
5. Kontynuowanie działalności Zespołu Interdyscyplinarnego.
6. W razie potrzeby tworzenie w gminie lokali dla osób doświadczających przemocy domowej lub zapewnienie im miejsc w ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej, a także kierowanie osób stosujących przemoc domową do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych; nawiązywanie współpracy w tym zakresie m.in. z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku.

7. Tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży w gminie.
8. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób dotkniętych problemami alkoholowymi, narkomanii, przemocy domowej i uzależnieniami behawioralnymi.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2.:

1. Promowanie zdrowia i prowadzenie profilaktyki zdrowotnej.
2. Wspieranie działań służących zwiększeniu dostępu mieszkańcom gminy do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń specjalistycznych.
3. Podejmowanie działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców, w tym opracowywanie i realizowanie programów zdrowotnych.
4. Inicjowanie przedsięwzięć lokalnych mających na celu zaznajomienie mieszkańców z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia oraz ich skutkami.
5. Upowszechnianie wśród mieszkańców gminy informacji na temat dostępności i możliwości skorzystania ze specjalistycznych usług medycznych, w tym wykonania badań specjalistycznych.
6. Opracowanie i realizacja gminnego programu ochrony zdrowia psychicznego.

Kierunki działań do celu operacyjnego 3.:

1. Podejmowanie w gminie przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych poświęconych przestępczości i jej skutkom (akcje, kampanie).
2. Opracowywanie i realizowanie programów profilaktyczno-edukacyjnych w placówkach oświatowych; włączanie w ich realizację policjantów.
3. Patrolowanie i wizytowanie miejsc publicznych w gminie.
4. Kontynuowanie przez jednostki gminne i mieszkańców współpracy z policją, prokuraturą rejonową, sądem rejonowym, kuratorami sądowymi i organizacjami pozarządowymi na rzecz przeciwdziałania przestępczości.
5. Zapewnienie dzieciom i młodzieży szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego.
6. Zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa na drodze, m.in. poprzez budowę i remont dróg gminnych, budowę chodników i ścieżek rowerowych, budowę przejść dla pieszych, oświetlenia i miejsc parkingowych, organizację dowozu dzieci do szkół.

Czas realizacji:

Lata 2023-2031.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Komańcza, Rada Gminy Komańcza, Urząd Gminy Komańcza, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Komańczy, Zespół Interdyscyplinarny w Komańczy, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne podmioty lecznicze, jednostki sportowo-rekreacyjne.

Partnerzy w realizacji:

Gminne niepubliczne placówki oświatowe, placówki ponadpodstawowe, ponadgminne i niepubliczne podmioty lecznicze, placówki leczenia uzależnień, ośrodki wsparcia, ośrodki interwencji kryzysowej, specjaliści, grupy samopomocowe, instytucje rządowe, policja, prokuratura rejonowa, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, organizacje pozarządowe, w tym organizacje udzielające pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemami alkoholowymi, narkomanii i przemocy domowej, Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, podmioty ekonomii społecznej, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki uzależnień i przemocy domowej, lepszy dostęp do wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz dotkniętych przemocą domową, obniżenie liczby przypadków przemocy domowej, większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz zdrowego trybu życia, lepszy dostęp do opieki zdrowotnej, w tym specjalistycznej, ograniczenie przestępczości, w tym wśród młodocianych, wzrost zasobu wiedzy mieszkańców o przestępczości i jej skutkach, bezpieczniejsze drogi.

Cel strategiczny 3.:

Utrzymanie seniorów i osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania.

Cele operacyjne

1. Zapewnienie osobom starszym odpowiedniej opieki oraz zwiększenie ich udziału w życiu społeczności lokalnej.
2. Ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz tworzenie warunków do społecznej i zawodowej aktywności osób nią dotkniętych.

Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.:

1. Informowanie osób starszych i z niepełnosprawnością o dostępnych formach pomocy, podejmowanych na ich rzecz działaniach oraz przysługujących im prawach.
2. Udzielanie osobom starszym i z niepełnosprawnością wsparcia w postaci pracy socjalnej oraz pomocy finansowej i rzeczowej.
3. Rozwijanie usług opiekuńczych i uruchomienie specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
4. Inicjowanie i promowanie wśród mieszkańców gminy działań samopomocowych, np. pomocy sąsiedzkiej.
5. Podejmowanie działań prozdrowotnych wśród osób starszych i z niepełnosprawnością.
6. Udział w realizacji programów pozwalających na rozwój systemu wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnością, np. „Opieka 75+”, „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami”.
7. Rozwijanie oferty spędzania czasu wolnego kierowanej do osób starszych i z niepełnosprawnością – zapewnienie im odpowiedniego dostępu do edukacji, kultury i rekreacji poprzez organizowanie imprez środowiskowych, wycieczek, zajęć, spotkań integracyjnych, m.in. w ramach gminnych placówek kulturalnych oraz przy współpracy z organizacjami pozarządowymi.
8. Podjęcie działań w kierunku utworzenia na terenie gminy klubu seniora, a w sprzyjających okolicznościach dziennego domu pobytu.
9. Wspieranie inicjatyw służących zwiększeniu aktywności osób starszych i z niepełnosprawnością oraz wykorzystujących ich potencjał.

10. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowym Urzędem Pracy oraz Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, m.in. przy: likwidacji barier, zapewnieniu dostępu do rehabilitacji i sprzętu rehabilitacyjnego oraz zapewnieniu i utrzymaniu odpowiedniego zatrudnienia.
11. Podejmowanie i rozszerzanie współpracy z instytucjami i podmiotami ekonomii społecznej działającymi na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnością, m.in. z podmiotami leczniczymi, ośrodkami wsparcia, domami pomocy społecznej, podmiotami świadczącymi usługi rehabilitacyjne, zakładami aktywności zawodowej, zakładami pracy chronionej, organizacjami pozarządowymi, a także z Kościołem.
12. Rozwój wolontariatu na rzecz wspierania osób starszych i niepełnosprawnych w codziennym życiu.

Czas realizacji:

Lata 2023-2031.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Komańcza, Rada Gminy Komańcza, Urząd Gminy Komańcza, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne podmioty lecznicze, jednostki sportowo-rekreacyjne.

Partnerzy w realizacji:

Powiatowy Urząd Pracy i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, gminne niepubliczne placówki oświatowe, placówki ponadpodstawowe, ponadgminne i niepubliczne podmioty lecznicze, pracodawcy, ośrodki wsparcia, podmioty świadczące usługi rehabilitacyjne, domy pomocy społecznej, zakłady pracy chronionej, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej, w tym zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej i organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnością, a także Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, podmioty ekonomii społecznej, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).

Prognoza zmian:

Efektywniejszy udział seniorów i osób z niepełnosprawnością w życiu społecznym, wyższy standard świadczonych usług, lepsza jakość funkcjonowania osób starszych i z niepełnosprawnością w środowisku zamieszkania, wzrost liczby osób usprawianych i zatrudnionych.

Cel strategiczny 4.:

Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego.

Cele operacyjne:

1. Profesjonalizacja i poszerzenie sektora pomocy społecznej w gminie.
2. Rozwijanie i wspieranie sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz rozszerzanie współpracy z należącymi do niego podmiotami.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1.:

1. Systematycznie podnoszenie kompetencji przez kadrę GOPS-u, m.in. poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach.
2. Utrzymanie, a w razie potrzeby zwiększenie liczby asystentów rodziny.
3. Rozwijanie infrastruktury socjalnej w gminie poprzez poszerzenie oferty już działających jednostek oraz utworzenie, w razie potrzeby, nowych.
4. Projektowanie i wdrażanie nowych instrumentów i usług służących podniesieniu jakości świadczonej pomocy.
5. Zapewnienie mieszkańcom szerszego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania i dostępnych formach świadczeń pomocowych, m.in. poprzez rozwijanie strony internetowej GOPS-u.
6. Opracowywanie i realizowanie projektów współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).

Kierunki działań do celu operacyjnego 2.:

1. Realizowanie zadań z zakresu rozwiązywania problemów społecznych przy szerszej współpracy z sektorem ekonomii społecznej i solidarnej oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.
2. Wspieranie i pomoc w tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w formie przedsiębiorstw społecznych i jednostek reintegracyjnych, np. Spółdzielni Socjalnej „Nad Wisłokiem” w Wisłoku Wielkim, klubu lub centrum integracji społecznej.
3. Inicjowanie powstawania oraz wspieranie organizacyjne, prawne i lokalowe powstających i istniejących organizacji pozarządowych, promowanie ich działalności oraz udzielanie im pomocy w nawiązaniu współpracy międzynarodowej oraz w pozyskiwaniu środków z innych niż budżet samorządu źródeł finansowania.

4. Zachęcanie mieszkańców gminy do udziału w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych; samoorganizowania się, samopomocy oraz tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.
5. Wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych.
6. Propagowanie idei wolontariatu oraz pozyskiwanie wolontariuszy do udziału w realizacji zadań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych.

Czas realizacji:

Lata 2023-2031.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Komańcza, Rada Gminy Komańcza, Urząd Gminy Komańcza, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komańczy i inne jednostki organizacyjne gminy.

Partnerzy w realizacji:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe, inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego, Spółdzielnia Socjalna „Nad Wisłokiem” w Wisłoku Wielkim, Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, podmioty ekonomii społecznej, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Większe kompetencje kadr pomocy społecznej, wyższa jakość świadczonych usług, zwiększenie aktywności mieszkańców, zwielokrotnienie inicjatyw społecznych, różnorodność form i lepsza efektywność współpracy z sektorem ekonomii społecznej i solidarnej.

V. PROGRAMY I PROJEKTY

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza na lata 2023-2031 będzie realizowana w szczególności poprzez następujące programy:

- gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii,
- gminny program przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej,
- gminny program wspierania rodziny,
- program współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Skuteczność wdrożenia dokumentu będzie również zależała od środków finansowych – posiadanych i pozyskanych przez samorząd gminy lub inne podmioty uczestniczące w realizacji strategii – na opracowanie i realizację innych programów oraz projektów, które będą zgodne z przyjętymi w dokumencie kierunkami działań (poniżej zaprezentowano propozycje projektów przygotowanych w trakcie prac nad strategią).

Programy i projekty powinny cechować efektywność, skuteczność i celowość. Mogą być one przyjmowane stosownymi uchwałami przez Radę Gminy i, w zależności od charakteru, realizowane w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych.

Zaprojektowane zgodnie z zapisami strategicznymi przedsięwzięcia mogą być dofinansowywane m.in. ze środków programów resortowych (np. w ramach otwartych konkursów ofert).

Projekt 1.

nazwa projektu	„Z fundacją na sportowo”
wnioskodawca projektu	Fundacja Ramię w Ramię nad Osławą
partnerzy w realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ichtios Group sp. z o.o. w Szczawnem ▪ Ośrodek Kultury w Szczawnem
cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja czasu wolnego ▪ zapobieganie stagnacji fizycznej młodego pokolenia ▪ przeciwdziałanie uzależnieniom cyfrowym ▪ przeciwdziałanie agresji wśród dzieci i młodzieży ▪ integracja międzypokoleniowa ▪ rozwijanie umiejętności psychomotorycznych
beneficjenci projektu	Mieszkańcy gminy: dzieci, młodzież i dorośli

Projekt 2.

nazwa projektu	„Szkoła Podstawowa w Rzepedzi – szkołą wolną od nałogów, uzależnień, cyberprzemocy”
wnioskodawca projektu	Szkoła Podstawowa w Rzepedzi
partnerzy w realizacji projektu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rada Rodziców szkoły ▪ Gmina Komańcza ▪ Wiejski Ośrodek Zdrowia w Rzepedzi ▪ Nadleśnictwo Komańcza ▪ Gminny Ośrodek Kultury w Komańczy ▪ Rzepedzki Ośrodek Kultury w Rzepedzi ▪ Biblioteka Publiczna, Filia w Rzepedzi ▪ Sołectwo Rzepedź nad Osławicą ▪ Sołtys sołectwa Rzepedź ▪ mieszkańcy Rzepedzi, Szczawnego, Kulasznego
cele projektu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ aktywna promocja i edukacja w zakresie profilaktyki przeciwdziałania uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży ▪ promocja zdrowia, zdrowego stylu życia ▪ kształtowanie prozdrowotnej i prospołecznej postawy wobec życia, w tym świadomego unikania używek i substancji psychoaktywnych ▪ przeciwdziałanie cyberprzemocy ▪ wzmocnienie postawy prospołecznej i prozdrowotnej ▪ zminimalizowanie patologicznych zachowań i postaw społecznych ▪ stymulacja prawidłowego rozwoju, wpływanie na zmianę w środowisku szkolnym, domowym i lokalnym
beneficjenci projektu	Planowana liczba uczestników: ok. 300 (wszyscy uczniowie szkoły, pracownicy szkoły, rodzice – mieszkańcy Rzepedzi, Szczawnego, Wysoczan, Kulasznego, Turzańska)

VI. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII

Zgodnie z art. 110, pkt 4 ustawy o pomocy społecznej, koordynatorem realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Komańcza na lata 2023-2031 będzie Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Komańczy. Sformułowane w dokumencie kierunki działań będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji, w zależności od posiadanych i pozyskanych środków finansowych. Poniższa tabela przedstawia ramy finansowe strategii.

Tabela 25. Ramy finansowe strategii w latach 2023-2031 (w zł)

2023 r.	2024 r.	2025 r.	2026 r.	2027 r.	2028 r.	2029 r.	2030 r.	2031 r.
4.621.338	3.675.953	3.816.500	3.937.079	4.103.900	4.312.750	4.567.600	4.817.500	5.048.700

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

Do przygotowania ram finansowych strategii wykorzystano prognozowaną w budżecie gminy wielkość wydatków w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej (dział 851 Ochrona zdrowia, rozdział 85153 Przeciwdziałanie narkomanii, rozdział 85154 Przeciwdziałanie alkoholizmowi, dział 852 Pomoc społeczna, dział 853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, 854 Edukacyjna opieka wychowawcza, dział 855 Rodzina). Prognozę tę oparto o wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w ww. działach w latach 2019-2021.

Monitoring zapisów strategicznych, polegający na zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych bądź zrealizowanych już działań, będzie prowadzony przez podmioty realizujące strategię i współdziałające w jej realizacji.

Gromadzone dane pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, z myślą o podjęciu działań korygujących, czy realizacja wyznaczonych działań zmierza w słusznym kierunku. Monitoring strategii dostarczy również informacji pozwalających na przeprowadzenie jej ewaluacji, która umożliwi ustalenie rzeczywistych rezultatów wdrożenia dokumentu – czy uzyskane efekty są zgodne z przyjętymi wcześniej zamierzeniami i na co miały wpływ.

Informacja na temat realizacji strategii oraz osiągniętych rezultatów będzie przygotowywana corocznie w formie raportu monitoringowego. Poza oceną wdrożenia zapisów strategicznych, będzie on zawierał propozycje rozwiązań

(np. programów celowych) oraz, w przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych lub nowych potrzeb, podjęcie działań korygujących i wszelkich prac mających na celu aktualizację obowiązującej strategii.

W celu skutecznego i sprawnego opracowywania raportu monitoringowego, Wójt Gminy może powołać zespół zadaniowy, w skład którego wejdą przedstawiciele podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji, w tym pracownicy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Do oceny stopnia wdrożenia strategii zostaną wykorzystane przedstawione poniżej wskaźniki monitoringowe (dla każdego wskaźnika określono jego wartość początkową za 2022 r. oraz wartość docelową w ostatnim roku realizacji dokumentu). W większości są one dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji.

Przygotowany zestaw wskaźników monitoringowych ma charakter otwarty, co oznacza, że w trakcie wdrażania strategii, może być on zmodyfikowany, w tym poszerzony o nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji zapisów strategicznych.

Tabela 26. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii

wskaźnik monitoringowy	wartość w 2022 r.	wartość docelowa w 2031 r.
cel strategiczny 1		
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	76	75
liczba rodzin objętych pracą socjalną	19	25
liczba asystentów rodziny (oraz liczba rodzin objętych przez nich wsparciem)	1 (3)	1 (4)
liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym	0	5
liczba dzieci do lat 3. objętych opieką	0	10
liczba dzieci objętych opieką przedszkolną	100	80
liczba placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	0	1
liczba realizowanych programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka	0	2
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa, bezrobocia i bezdomności	70, 42, 0	65, 40, 0
liczba rodzin pobierających świadczenia pomocy społecznej, świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	60, 185, 11	55, 175, 9
liczba dzieci z rodzin ubogich objętych wsparciem w formie stypendiów i zasiłków szkolnych	16	12

liczba osób bezrobotnych w gminie	177	165
liczba osób bezdomnych, którym zapewniono schronienie	0	2
liczba uchodźców objętych wsparciem	0	20
liczba mieszkań komunalnych i lokali socjalnych (oraz wspomaganych)	17 i 15 (0)	20 i 15 (1)
liczba podmiotów gospodarczych w gminie	354	356
cel strategiczny 2		
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu, narkomanii i przemocy domowej	1, 0, 10	5, 2, 8
liczba osób objętych pomocą w ramach punktu informacyjno-konsultacyjnego	0	3
liczba grup samopomocowych	0	1
liczba rodzin objętych oddziaływaniem zespołu interdyscyplinarnego	6	4
liczba lokali dla osób doznających przemocy domowej	0	1
liczba osób umieszczonych w ośrodkach wsparcia	0	2
liczba osób umieszczonych w ośrodkach interwencji kryzysowej	0	3
liczba osób skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych	0	2
liczba osób skierowanych do udziału w programach psychologiczno-terapeutycznych	0	2
liczba przedsięwzięć gminy w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej	3	10
liczba porad udzielonych w gminie w ramach ambulatoryjnej (podstawowej i specjalistycznej) opieki zdrowotnej	19.701	21.000
liczba realizowanych programów zdrowotnych	2	3
liczba stwierdzonych przestępstw	30	25
liczba przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych (w zakresie profilaktyki)	6	15
liczba inwestycji służących poprawie bezpieczeństwa na drodze	33	50
cel strategiczny 3		
odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców gminy	25,1	30
liczba seniorów objętych pomocą społeczną	13	30
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności	16	30
liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	4	20
liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi (oraz specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi)	0 (0)	3 (2)
liczba osób objętych wsparciem w ramach klubu seniora	0	20
liczba osób korzystających z dziennego domu pobytu	0	15
liczba nowo utworzonych przez gminę i jej jednostki organizacyjne miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością	0	2
liczba osób objętych całodobową opieką w domach pomocy społecznej	10	25

liczba wolontariuszy wspierających osoby starsze i z niepełnosprawnością	12	12
cel strategiczny 4		
liczba pracowników GOPS-u (w tym liczba pracowników socjalnych)	7 (3)	7 (3)
liczba pracowników GOPS-u, którzy uczestniczyli w kursach i szkoleniach	7 (3)	7 (3)
liczba podmiotów ekonomii społecznej w formie przedsiębiorstw społecznych i jednostki reintegracyjnych w gminie	1	1
liczba organizacji pozarządowych	25	25
liczba wspieranych przez samorząd gminy organizacji pozarządowych	13	13

Źródło danych: Urząd Gminy Komańcza.

SPIS TABEL I WYKRESÓW**Tabele:**

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe, energetyczne i osłonowe przyznane w gminie w latach 2020-2022	26
Tabela 2. Kadra GOPS-u w 2022 r.....	35
Tabela 3. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2020-2022.....	35
Tabela 4. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez GOPS w latach 2020-2022	36
Tabela 5. Rodziny objęte wsparciem asystenta rodziny oraz dzieci z gminy w pieczy zastępczej w latach 2020-2022.....	38
Tabela 6. Świadczenia wychowawcze przyznane w gminie w latach 2020-2022	39
Tabela 7. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2020-2022.....	39
Tabela 8. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2020-2022.....	40
Tabela 9. Świadczenia „Dobry Start” przyznane w gminie w 2020 r.	40
Tabela 10. Karty Dużej Rodziny przyznane w gminie w latach 2020-2022.....	41
Tabela 11. Podmioty udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy	42
Tabela 12. Formy świadczeń dla osób starszych (65 lat i więcej) udzielonych w gminie w latach 2020-2022	48
Tabela 13. Podmioty lecznicze i punkty apteczne w gminie.....	49
Tabela 14. Podmioty lecznicze spoza gminy, realizujące dla mieszkańców gminy specjalistyczne świadczenia zdrowotne, świadczenia zdrowotne w warunkach zamkniętych oraz nocną i świąteczną opiekę lekarską i pielęgniarską.....	49
Tabela 15. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Sanoku do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2019-2021 .	52
Tabela 16. Osoby* z orzeczoną niezdolnością do pracy zamieszkałe w gminie, otrzymujące świadczenia wypłacane z ZUS** na koniec 2021 r.	53
Tabela 17. Formy świadczeń dla osób z niepełnosprawnością udzielonych w gminie w latach 2019-2021	53
Tabela 18. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy z problemami uzależnień i przemocy domowej	58
Tabela 19. Placówki oświatowe w gminie.....	60

Tabela 20. Placówki kulturalne w gminie	62
Tabela 21. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie	63
Tabela 22. Podmioty ekonomii społecznej w gminie	66
Tabela 23. Wybrane przestępstwa popełnione w gminie w 2022 r.....	68
Tabela 24. Analiza SWOT.....	86
Tabela 25. Ramy finansowe strategii w latach 2023-2031 (w zł)	108
Tabela 26. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii	109

Wykresy:

Wykres 1. Osoby w gminie, którym w latach 2020-2022 udzielono pomocy i wsparcia	22
Wykres 2. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie.....	22
Wykres 3. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie pieniężne.....	23
Wykres 4. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2020-2022 przyznano świadczenie niepieniężne.....	23
Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2020-2022 (liczba osób w rodzinach)	23
Wykres 6. Mieszkania w gminie w latach 2020-2022	25
Wykres 7. Mieszkania pozostające w zasobach gminy w latach 2020-2022	25
Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2020-2022	29
Wykres 9. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2022 r.....	29
Wykres 10. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2020-2022* .	31
Wykres 11. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2020-2022	31
Wykresy 12-15. Bezrobotni w gminie na koniec 2021 r. według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia	32
Wykres 16. Stopa bezrobocia w powiecie sanockim, w województwie podkarpackim i w kraju w latach 2020-2022 (w %)	33
Wykresy 17-18. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2020-2022	45
Wykresy 19-20. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2020-2022.....	46
Wykres 21. Schorzenia najczęściej stwierdzane u dzieci i młodzieży w 2021 r. .	50

Wykres 22. Schorzenia najczęściej stwierdzane u osób dorosłych w 2021 r.....	50
Wykres 23. Opieka profilaktyczna nad matką i dzieckiem w 2021 r.....	51
Wykres 24. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2020-2022.....	55
Wykres 25. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2020-2022	56
Wykres 26. Warunki życia w gminie	71
Wykres 27. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy	72
Wykres 28. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie	73
Wykres 29. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?	74
Wykres 30. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?.....	74
Wykres 31. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?.....	75
Wykres 32. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?.....	75
Wykres 33. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?	76
Wykres 34. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?	76
Wykres 35. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie	77
Wykres 36. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?	77
Wykres 37. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?	78
Wykres 38. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy	79
Wykres 39. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?	79
Wykres 40. Czy doświadczyła Pani/doświadczył Pan przemocy?	80
Wykres 41. Czy słyszała Pani/słyszał Pan o osobach w gminie, które doświadczyły przemocy?	80
Wykres 42. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?	81
Wykres 43. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy	82
Wykres 44. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?	82

Wykres 45. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością z gminy.....	83
Wykres 46. Jakie działania umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym?	83
Wykres 47. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?.....	84
Wykres 48. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie	84
Wykres 49. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?	85